

Specimen litterarium exhibens disquisitionis de linguae Paulinae idiomate tomum I-II

<https://hdl.handle.net/1874/287623>

SPECIMEN THEOLOGICUM

EXHIBENS

DISQUISITIONIS DE LINGUAE PAULINAE
IDIOMATE TOMUM II.

QUOD,

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI

HENRICI CHRISTIANI MILLIES,

THEOL. DOCTOR., LITT. HUM. PROF. ORD.,

NEC NON

AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI CONSENSU

ET

NOBILISSIMAE FACULTATIS THEOLOGICAE DECRETO,

Pro Gradu Doctoratus

SUMMISQUE IN

THEOLOGIA HONORIBUS AC PRIVILEGIIS

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA

RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,

ERUDITORUM EXAMINI SUBMITTET

DIE XXV M. JUNII, ANNI MDCCCLXVI, HORA II.

BERNARDUS ALBERTUS LASONDER,

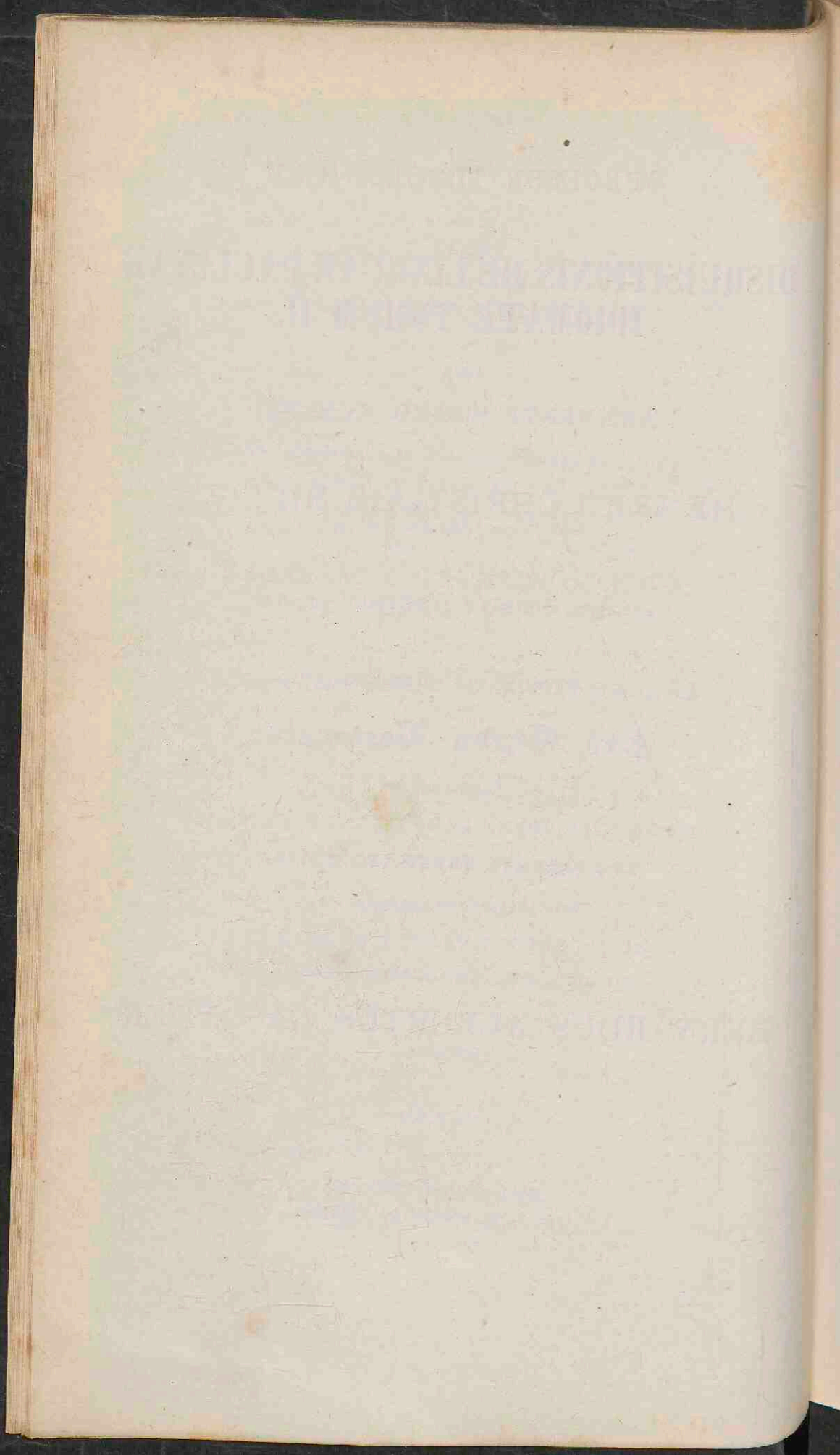
Grollensis.

TRAJECTI AD RHENUM,

APUD L. E. BOSCH ET FILIUM.

MDCCCLXVI.

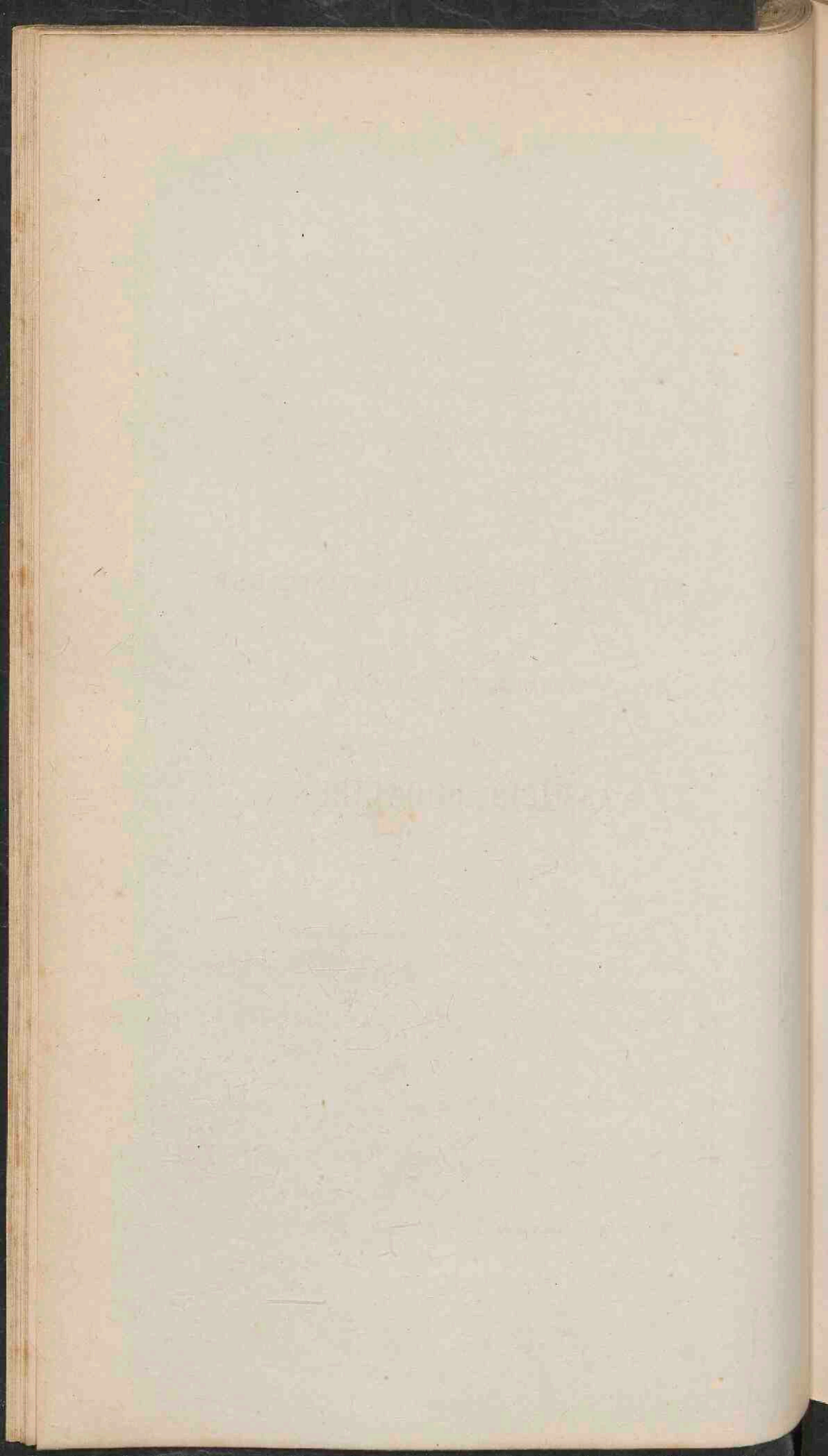
EGBERTO HEIMERICO LASONDER

FRATRI DILECTISSIMO,

AMICIS, SODALIBUS

D. D. D.

SCRIPTOR.

CONSPECTUS.

PARS GRAMMATICALIS.

PRAEMONENDA	pag. 1
SYNTAXIS	7

CAPUT I.

Articulus.

§ 1. Articulus praemissus vocibus nomen ulterius definiens	7
§ 2. Articulus pronominis vice. Articulus praemissus primariis sententiae vocibus	8
§ 3. Articulus primariis sententiae vocibus non praemissus.	9

CAPUT II.

Pronomen.

§ 4. Pronomen personale	10
§ 5. Pronomen demonstrativum.	12
§ 6. Pronomen relativum	13
§ 7. Pronomen indefinitum <i>vis.</i> Pronomen hebraizans	13

CAPUT III.

Nomen.

	pag.
§ 8. Genitivus	14
§ 9. Dativus	17
§ 10. Accusativus	20
§ 11. Adjectivum. Comparativus. Superlativus. Numerale, .	21

CAPUT IIII.

Verbum.

§ 12. Activum et medium. Passivum. Tempus.	23
§ 13. Indicativus, conjunctivus et optativus. Particula <i>æ</i> . .	26
§ 14. Imperativus. Infinitivus. Participium.	30

CAPUT V.

Particula.

§ 15. Praepositio, imprimis regens genitivum.	35
§ 16. Praepositio cum dativo. Cum accusativo.	37
§ 17. Permutatio praepositionis et repetitio. Periphrasis per praepositionem. Constructio verbi cum praepositione compositi	41
§ 18. Conjunctio	44
§ 19. Adverbium. Negandi particula. Constructio negandi particulae. Interrogandi particula.	50

CAPUT VI.

Sententiarum structura et conjunctio.

§ 20. Sententia ejusque elementa in universum. Appositio.	55
§ 21. Asyndeton. Trajectio	58
§ 22. Parenthesis	63
§ 23. Anacoluthon et oratio variata	65
§ 24. Ellipsis	71
§ 25. Pleonasmus	77
§ 26. Breviloquentia (, constructio praegnans) et attractio. .	83

§ 27. Hypallage. Paronomasia, anominatio, parallelismus	pag.
et versus.	87

A D D I T A M E N T U M.

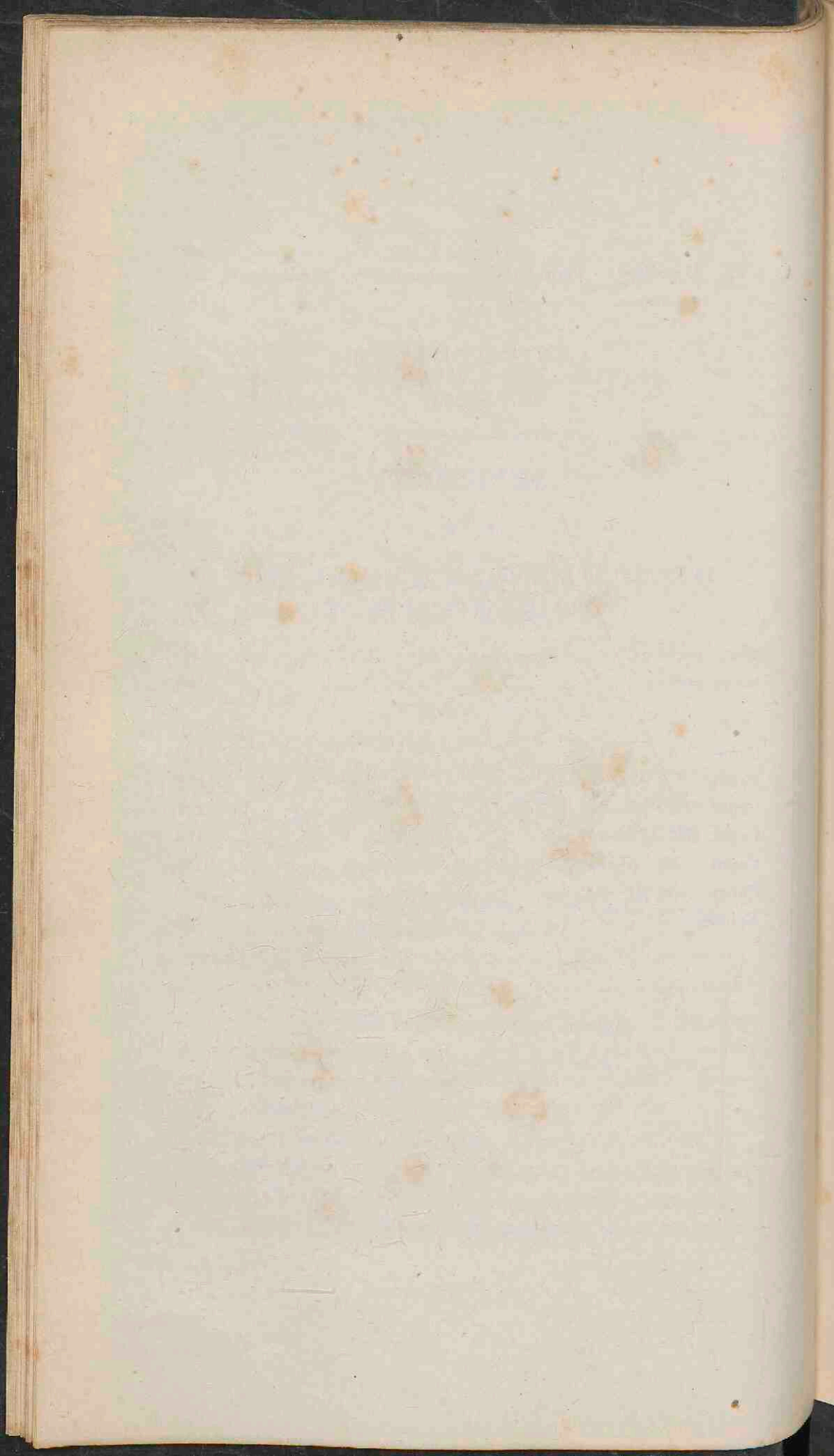
(pag. 90.)

A P P E N D I X

S I V E

I N Q U I S I T I O D E E P I S T O L A E A D E P H. L I N G U A , U T R U M
P A U L O T R I B U E N D A S I T N E C N E.

TRAEMONENDA	92
LOCA SELECTA	100
Caput I: 1--14.	100
Caput II: 1--7	122
Caput III: 13--19.	127
Caput IIII: 17--20.	134
Caput V: 6--14.	138
Caput VI: 21--24.	143
Epicrisis.	146

PARS GRAMMATICALIS.

PRAEMONENDA.

Quamvis jam satis apparuerit ex praemisso introitu non tantum hujus opusculi consilium, sed etiam quid sibi velit haec pars grammaticalis, reliquum est ut nonnulla lectorem moneam, antequam aggrediar ipsam rem, id est PAULI apostoli grammatica qualis sit.

Tamen sequentia mihi videbantur haud parvi esse momenti. Exponendum enim est inter alia, quomodo fieri possit ut in tractanda alicujus grammatica non sermo sit de ejus etymologia. Num data opera est omissa, annon? Vel forte specie tantum fallimur? et mutato ordine usitato praemittitur syntaxis, subsequitur etymologia? Minime. Negligentiae culpa speciosior est, quam verior. Sane prorsus est omissa laudata illa materies a qua vulgo initium sumitur. Nec non talem ob causam, quae facile sit probanda; quae scilicet magna ex parte haec est: non operae pretium mihi visum est seorsum,

agere de illo argumento, de etymologia, quippe quae in hoc libello tantum non nusquam materiam praeberet tractandam. Eoque facilius omittendi inivi consilium, quia omnes hujus generis observationes sine ullo scrupulo et aptissime in parte lexicali absolvi possent.

Quae quum ita sint factum est ut, etymologiae cum lexicalis partis argumento in unum corpus redacto, grammaticali parti superesset tantum syntaxis. Necesse autem est, quemadmodum sponte jam apparet ex causa qua ductus omisi etymologiam, hanc syntaxin habere, ut ita dicam, fragmenti quodammodo formam ¹⁾. De hac enim meae disquisitionis parte idem valet quod ALEX. BUTTMANN praedicat ²⁾ de grammaticae suae etymologia, commemorans exemplum quod WINER prae-buerat.

Postrema haec enunciatio me ducit ad novum quoddam monendum. Nomen dixi praeclari illius philologi GE. BENED. WINERI: ipsum eum volo. Ut dicam quod sentiam: breviter mihi exponendum est de necessitudine ejus grammaticam inter et hanc meam partem grammaticalem. Quam quidem necessitudinem, si tali exemplo illustrare mihi licet, haud inepte sane comparo cum ea, quae cernitur inter ambas illas grammaticas, quarum unam scripsit PH. BUTTMANN, alteram ALEX., ejus filius: uti, postquam pater egerat generatim de lingua Graeca,

1) Dicere possem: „ein etwas fragmentarisches Aussehn“; quo titulo ornare dicit ALEX. BUTTMANN criticum quendam (in ZARNCKE's litterarischem Centralblatt) grammaticae suae etymologiam.

2) Gramm. p. V. sq. „Da..... die Abweichungen..... keineswegs sehr erheblich sind, so konnte, wenn eben die Aufgabe war, nur das charakteristische hervorzuheben, das Werk keine andere Gestalt gewinnen, wie es auch bei WINER im formellen Theile ebenso der Fall ist.“ Syntaxis suae ratione habita alia observat BUTTMANN: ll. p. VI. sq.

filius tractavit speciatim Novi T. linguae idioma, — ita, postquam WINER inquisivit de eodem hoc idiomate, ego volui disquisitionem de Paulinae linguae proprietate. Sine dubio haec, uti omnis comparatio, claudicat; in hacce allata autem quam minime desideratur tertium comparationis. Quod quidem hoc est: neque ALEX. BUTTMANN sine cortice navit, neque ego, sed secuti sumus sua quisque ratione grammaticam quandam, quae jam praesto erat. Qualis sequendi ratio, apud illum nimis servilis uti videtur saltem rerum externarum ratione habita, spero fore ut in meo opusculo satis evaserit libera. Hanc ob causam praeter praemissas singulis paragraphis uncinas, quae monstrarent ubi WINER idem tractaverit argumentum, praemisi etiam inscriptiones, quae nullo titulo addito per se constare possent. Quales caeterum inscriptiones oriundae sunt ab iis, quibus WINER utitur, quemadmodum in universum putabam hunc grammaticum esse talem, qui haud parum frueretur auctoritate, et nonnisi honoris causa esset nominandus. Et hanc imprimis ob causam ejus grammaticam ex omni parte dignam habui, a qua penderet hujus disquisitionis pars grammaticalis: quippe quae grammatica et radicitus rem tractare et acu tangere solet. Sane vehementer dolendum est, quod ante hoc aevum non majorem operam docti impenderint inquirendo de Novi T. grammatica, itaque WINER non invenerit hanc materiem magis exultam. Haud dubie hac in re multa inter alios jam praestiterat GERSDORF ¹⁾, sed etiam de eo probe tenendum est: *multa non idem dicit quod multum*; et hoc quidem — *multum* — huic viro docto, caeteroquin non male merito

1) In opere: Beitrage zur Sprachcharacteristik der Schriftsteller des N. T.

de Novi T. grammatica, pro rata parte nimis deerat ¹⁾. Caeterum haec prioris aevi virorum doctorum negligentia, quam WINER dolet maxime ubi Novi T. hebraismi proprietatem explicare conatur ²⁾, non tantum cernitur in grammaticae studio: eadem res etiam offendiculum est hujus aevi λεξικολογίας ³⁾.

Multa addere jam monitis de modo quo se habeat pars gramm. et de eo quo in ea componenda versatus sim, neque volui neque debui. Lectores cupidi talia discendi ipsam adeant hanc disquisitionis partem. Quod autem ad meum usum attinet versionis quam grammaticae a WINERO conscriptae praebuit J. TH. BEELEN ⁴⁾: ipsa res docet me illa, utpote non optimo jure dicenda

1) Adeo quidem ut WINER (Gramm. p. 483 sq.) ita de eo judicet: „dass derselbe ein kritisches Verfahren vorgeschlagen und zum Theil geübt hat, welches den Vorwurf der Einseitigkeit verdient.“

2) WINER (Gramm. p. 30), ut hoc obiter dicam, de hac proprietate explicanda ita sentit: „Hierbei haben wir aber nicht die LXX zum Grunde zu legen auch nicht zunächst die Lehrstücke des N. T. sondern wir müssen vor allem den erzählenden Styl der Apocryphen, der Evangelien und Apostelgeschichte betrachten“. Operae pretium autem est conferre quantopere dissentit K. H. A. LIPSIUS, de quo scilicet audit (Gramm. Untersuch. ü. die bibl. Gräcit., herausgeg. von Dr. R. A. LIPSIUS: ü. die Lesezeichen. p. VII): „Der Verfasser, welcher seine literarischen Arbeiten mit Einzeluntersuchungen über den Neutestamentlichen Sprachgebrauch begonnen hatte, sah sich bald dazu getrieben, die sprachliche Erscheinungen der LXX ins Auge zu fassen, um von den hier gewonnenen Resultate aus zu einer Grammatik der gesammten biblischen Gräcität zu gelangen.“

3) Quod sponte jam apparet ex sententia de lexico a SCHLEUSNERO composito, lata a FR. BLEEKIO (Einleitung in das N. T. p. 83: „den einzelnen Wörtern wird eine Unzahl von Bedeutungen aufgedrängt“); cui assentitur WINER (Gramm. p. 164, 5. edit.; in 6. edit. desideratur hoc judicium, non vero hujus simile: p. 361).

4) Grammatica graecitatis Novi Testamenti quam ad G. WINERI ejusdem argumenti librum composuit J. TH. BEELEN. Lovanii 1857.

opere aucto atque emendato, tantum non nihil proficere potuisse. Aliquatenus tamen ea usus sum, scilicet in reddendis quorundam paragraphorum inscriptionibus; alioquin mihi parum utilis erat, et ne hoc quidem de ipsa perhibere possem quod libenter praedico de grammatica, quam S. CHR. SCHIRLITZ composuit ¹⁾; etiam post lectam grammaticam a WINERO compositam hic liber non sine fructu legitur. Negari sane non potest WINERUM proposito meo longe melius quam illos convenire; imo etiam multo magis ad hocce quadrat quam ALEX. BUTTMANN, quippe quoniam ille non tantum omnibus numeris aequè absolutus est atque hic, sed etiam fusius res tractat et magis idoneus est utpote non pendens ab alio quodam auctore — saltem non tali modo ut ALEX. a PH. BUTTMANNO — Tandem interroganti: quare non utramque grammaticam apud unumquemque paragraphum citaverim? respondeo, omnino me hoc mecum volvisse, sed laudare ALEX. BUTTMANNUM non operae pretium mihi visum esse, imprimis quum jam minus arte cohaereret meum opusculum cum eo. Quaerenti autem: quomodo re prope inspecta versatus sim in sequendo WINERO? — neque instar servi, uti modo jam dixi, neque summis imis miscendis, sed quantum facere potui libere eum secutus sum: ita scilicet ut discreparem modo ibi loci, ubi pro re nata et propositi ratione habita non aliter fieri posse mihi persuasum erat. WINER enim — quod non possum non repetere — sui generis talis mihi visus est philologus, quem libentissime honoris causa nomino. Vere FR. BLEEK, commemorans varias Novi T. graecitatis grammaticas, summopere hujus operi favet ²⁾.

1) Saepius jam laudata: Grundzüge der Neutestam. Gräcität.

2) Einleitung in das N. T. p. 82. Praemissa hac sententia de gram-

Imo magis magisque de eo libro perhiberi poterit quod de alius cujusdam philologi praedicat J. FR. FISCHER ¹⁾: „nominis opera, tam multa doctissimorum hominum puncta tulisse, quam WELLERI, viri memoria ob plurima alia, imprimisque in rem Christianam, promerita immortalis dignissimi, ea in doctrinarum parte studium videtur.”

matica quam edidit PH. H. HAAB: „Doch ist das noch ein sehr mangelhafter Versuch, der bald ganz verdrängt ward durch die vorzüglichen Arbeiten von GR. BENED. WINER”, — ita judicat de citato opere: „Dieses epochemachende Werk ist bis jetzt nicht übertroffen worden.”

1) In „Libello animadversionum quibus JAC. WELLERI grammatica Graeca emendatur, suppletur, illustratur” (Lips. 1751).

SYNTAXIS.

CAPUT I.

Articulus.

§ 1.

Articulus praemissus vocibus nomen
ulterius definientibus.

(Winer § 20.)

Si primum quoddam substantivum articulum habens sequuntur definitiones ex nomine cum praepositione constantes, articulo repetito addi debent ¹⁾. Quatuor autem has dicendi formulas: *κατὰ σάρκα*, *ἐν Χριστῶ*, *ἐν Χριστῶ Ἰησοῦ*, *ἐν κυρίῳ* per se jam Paulinas dicendas, PAULUS hac in re discrepans a caeteris Novi T. auctoribus ²⁾ saepe addit, articulo non repetito ³⁾: Rom. 9 : 3: *τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα*, 15 : 17: *τὴν καύχησιν ἐν Χριστῶ Ἰησοῦ*, 16 : 3,

1) ALEX. BUTTMANN (Gramm. p. 80 sq.) primum huic sententiae aliquatenus se opponens, deinde nihilominus assentitur.

2) Opponi nequit 1 Petr. 5 : 10; nomen cum praepositione hic non ad substantivum sed ad verbum pertinet.

3) Quomodo hoc ita fieri posset breviter exponit WINER (Gramm. p. 124): „Der Fall schliesst sich wohl an die Umgangssprache an, welche, da sie das lebendigere Mittel der Stimme hat, schwerlich überall den Artikel setzte.“

8: τὸν ἀγαπητόν ¹⁾ μου ἐν κυρίῳ, 9: τὸν συνεργόν ἡμῶν ἐν Χριστῷ ²⁾, 10: τὸν δοκιμὸν ¹⁾ ἐν Χριστῷ, 13: τὸν ἐκλεκτὸν ¹⁾ ἐν κυρίῳ, 1 Cor. 10: 13, Gal. 3: 26.

Exceptio ejusmodi, — tantum non omnino referenda ad linguae Paulinae idioma proprie sic dictum: quamvis enim exceptio distinguit PAULUM a caeteris Novi T. scriptoribus, frequens est non tantum apud illum sed etiam apud auctores extra Novum T. ³⁾ —, quoque occurrit, si jam nominis substantivi radix construitur cum praepositione, vel additamentum ex ipsa rei natura sequitur substantivum: Rom. 6: 4: *διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον* (: v. 3: *εἰς τὸν θάνατον ἐβαπτίσθημεν*), 2 Cor. 7: 7: *τὸν ὁμῶν ζῆλον ὑπὲρ ἐμοῦ* (: Col. 4: 13: *ὅτι ἔχει ζῆλον πολὺν [πολὺν πόνον] ὑπὲρ ἐμοῦ*), 9: 13: *τῆς κοινωνίας εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς πάντας* (: Phil. 4: 15: *ἐκοινωνήσεν εἰς λόγον*).

§ 2.

Articulus pronominis vice. Articulus praemissus primariis sententiae vocibus.

(Winer § 17 sq.)

Pro articulo cum *μέν* *δέ*, — i. e. pro *ὁ μέν* *ὁ δέ* —, PAULUS uti non alius Novi T. auctor (semel) habet *ὁς μέν* *ἄλλος δέ*: 1 Cor. 12: 8.

Magis frequens, imo occurrens quoque in Novo T. extra PAULI epistolas, non re ipsa igitur pertinens ad linguae Paulinae idioma, est usus articuli neutrius generis (*τό*) ante integras periodos, saepius tendens ad epexegesin

1) Proprie adjectivum, hic subst. ponitur; igitur locus citatus eodem jure laudatur ac Rom. 9: 3. Cf. ALEX. BUTTMANN, Gramm. p. 147.

2) *Ἐν Χριστῷ*: minus probabile *ἐν κυρίῳ*.

3) Vidd. loci laudati apud WINERUM. Gramm. p. 123 sq.

indicandam. Hujus usus praeter PAULUM imprimis exempla praebet LUCAS: Rom. 13 : 9: τὸ γὰρ Οὐ μοιχεύσεις, οὐ Φονεύσεις ἀνακεφαλαιῶται ἐν τῷ Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον κτλ., 14 : 13: τοῦτο κρίνατε μᾶλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα κτλ., Gal. 5 : 14: (ὁ) νόμος ἐν ἐνὶ λόγῳ πεπληρωται, ἐν τῷ Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον κτλ. (cf. 8 : 26), Luc. 1 : 62: ἐνένευον. τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν, 9 : 46: τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν, 22 : 2: ἐξήτου τὸ πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν.

Neque unice pertinet ad linguam Paulinam mos omitendi articulum ante vocabulum Χριστός. Praeter PAULUM scilicet PETRUS saepius scribit sine articulo ¹⁾: Rom. 5 : 6: Χριστός ὑπὲρ ἁσεβῶν ἀπέθανεν, 8, 8 : 10, 17, 9 : 1, 10 : 4, 6 sq., 12 : 5, 14 : 9, 15, 15 : 18, 20, 29, 16 : 5, 10 ²⁾, 1 Petr. 1 : 11, 19, 2 : 21, 3 : 16, 18, 4 : 1, 14, — nisi nomen unde Χριστός pendet jam praeditum sit articulo ³⁾; e contrario evangelistis, fere semper articulo exstruentibus hoc nomen proprium, usitatum est ὁ Χριστός.

§ 3.

Articulus primariis sententiae vocibus non praemissus.

(Winer § 19.)

Postremum etiam valet de appellativo οὐρανός: praeter

1) Secundum GERSDORFIUM (Beitrag: I) hujus rei causa est, quod, quum PAULUS et PETRUS scribebant, hoc nomen magis magisque nominis proprii vice fungebatur.

2) Locis his sedecim ubi articulus omittitur, (ex epistola ad Rom.) quinque opponi possunt, de quibus constat addendum esse. In 1 Petr. autem nullus exstat locus, de quo omnibus persuasum est opponi posse.

3) Rom. 7 : 4: διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, 15 : 19: τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, 16 : 16: ἀπὸ ἐκκλησίας πάσαι τοῦ Χρ., 1 Petr. 4 : 13: τοῖς τοῦ Χρ. παθήμασιν, 5 : 1: τῶν τοῦ Χρ. παθημάτων.

PAULUM etiam PETRUS saepius omisso articulo posuit
 οὐρανός: 2 COR. 5 : 2: τὸ δίκητῆριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ,
 12 : 2: ἕως τρίτου οὐρανοῦ (, tamen 5 : 1: ἐν τοῖς οὐρανοῖς),
 1 Petr. 1 : 4: τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς, 12 : ἀπ' οὐρανοῦ, —
 dum evangelistae articulum tantum non ubivis adhibent.
 Apocalypsis nunquam missum facit ante hoc vocabulum.

Eodem modo ἐν κόσμῳ (omisso articulo) in Novo T.
 extra Paulinas epistolas invenitur tantum 1 Petr. 5 : 9.

Ante Θεός pro rata parte saepe epistolae — haud mi-
 nime Paulinae — articulum omittunt, imprimis si prae-
 cedit praepositio, vel si in genitivo est et pendet
 ab alio nomine sine articulo: Rom. 2 : 17: ἐν Θεῷ,
 3 : 5: Θεοῦ δικαιοσύνη, 8 : 9: πνεῦμα Θεοῦ, 27, κατὰ
 Θεόν, 13 : 1: ἀπὸ Θεοῦ, 15 : 7: εἰς δόξαν Θεοῦ, 8: ὑπὲρ ἀ-
 ληθείας Θεοῦ. Idem valet de nomine κύριος: 1 Cor. 7 :
 22: ἐν κυρίῳ, 10 : 21: ποτήριον κυρίου..... τραπέζῃ κυρίου,
 16 : 3: ἔργον κυρίου; dicitur (κύριος) in Evangeliiis saepius
 de Deo, in epistolis imprimis Paulinis de CHRISTO, qui
 sensim paulatimque magis hoc vocabulo indicari coeperat.

CAPUT II.

Pronomen.

§ 4.

Pronomen Personale.

(Winer § 22.)

Ὁ αὐτός sequente dativo personae — *idem, unius-*
modi — in Novo T. 1) occurrit tantum 1 Cor. 11 : 5: τὸ
 αὐτὸ τῆ ἐξορκισμένη.

1) Loci aliorum auctorum vidd. WINER, p. 135.

Duo ¹⁾ exstant loci, ubi pronominis personalis primae pers. sing. forma genitivi non enclitica (*ἐμοῦ*) pendet a nomine substantivo: Rom. I : 12: *πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ*, 16 : 13: *τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ*; pronomen enim laudatum cum aliis genitivis conjunctum emphasi ibi utitur. Alioquin enclitica genitivi forma (*μοῦ*) semper usurpatur, si primae pers. sing. pronominis personalis genitivus possessivi vice fungi debet. Caeterum utroque hoc loco ea in re Novi T. mos observatus est, quod substantivum praecedit, non vero pronomen. Hujus moris exceptiones tamen minime desunt: Mt. 2: 2, Mr. 5: 30, Joh. 2: 23, Rom. 14: 16; saepius enim genitivus pronominum personalium, imprimis *μοῦ* et *σοῦ* (rarius *ἡμῶν*, *ὑμῶν*, *αὐτῶν*), imo emphasi carens praecedit substantivum ejusque articulum. Suas autem exceptiones habet PAULUS: nam Paulinae dicendi rationis est, uti occurrit neque alibi in Novo T. neque quovis loco ²⁾, interpositio pronominum *ἡμῶν* et *ὑμῶν* substantivum inter et articulum: Rom. 16: 19: *ἡ ὑμῶν ὑπακοή*, 1 Cor. 9: 12: *τῆς ὑμῶν ἐξουσίας*, 2 Cor. 1: 6: *ὕπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας* (bis), 7: 7 (ter), 8: 13 sq., 11: 8, 12: 19, 13: 9.

In Novo T. solus ³⁾ PAULUS usurpavit *ἐμαυτοῦ* loco pronominis *ἐμοῦ*, ubi pro possessivo hoc pronomen poni debuisset ⁴⁾: Cor. 10: 35: *τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον*.

1) Non scilicet huc referendum est Mt. 16: 23, ubi lectio *ἐμοῦ* rejicienda est. Vid. TISCHENDORF ad h. l.

2) Non enim huc pertinet — quod saepius etiam extra Novum T. occurrit — talis interpositio, ubi interjecto pronomini aliquid adhuc accedit, v. c. 1 Pet. 1: 18, 5: 9: *τῇ ἐν κόσμῳ ὑμῶν ἀδελφότητι*, 2 Petr. 3: 15, Jud. 20, Rom. 6: 6: *ὁ παλαιὸς ὑμῶν ἄνθρωπος*, 2 Cor. 4: 16: *ὁ ἔξω ὑμῶν ἄνθρωπος*. Cf. ALEX. BUTTMANN. p. 102.

3) Ejusmodi extra Novum T. haud pauci.

4) Unde explicandum? vid. ALEX. BUTTMANN. p. 101: *).

§ 5.

Pronomen demonstrativum.

(Winer § 23)

Attractio qualis nulla nisi apud PAULUM est adhibita, scilicet ellipsis pronominis demonstrativi οὗτος non tantum, sed etiam praepositionis unde demonstrativum pendet, invenitur Rom. 10: 14 ¹⁾: πῶς δὲ πιστεύσουσιν οὗ (εἰς τοῦτον οὗ) οὐκ ἤκουσαν;

Saepius — non tamen apud PAULUM unice, sed inter alios quoque apud JOHANNEM — occurrit quidam pleonasmus ut ita dicam, i. e. nonnunquam idem demonstrativum praecedit particulas ὅτι, ἵνα etc, infinitivum ²⁾ vel nomen praedicati loco positum, ut sequens enunciatio majorem consequatur emphasin: Rom. 2: 3 ³⁾: λογίζῃ δὲ τοῦτο ὅτι κτλ., 6: 6: τοῦτο γινώσκοντες ὅτι κτλ., 14: 9, 1 Joh. 1: 5, 2: 3, 3: 11, 23 sq. Jac. 1: 27, 4: 1.

Quae significatio a neutro plurali ταῦτα non aliena est (scilicet notio contemnendi) extra Novum T. ⁴⁾, fortasse etiam valet 1 Cor. 6: 11: καὶ ταῦτά τιμες ἦτε, et talis farinae fuistis homines; fieri tamen potest haec vocabula hoc loco sibi tantum velle: et ex hoc genere fuistis.

1) Praeter 1 Tim. 2: 10 fortasse, ubi tamen longe probabilior est alia explicatio. Utrum autem conferri possit nec ne, propositi ratione habita, nihil interest.

2) Operae practium est conferre infra § 14.

3) Non praetereundum est silentio, hoc loco τοῦτο inter et ὅτι positum esse vocativum ex pluribus vocabulis constantem.

4) Cf. BERNHARDY. Synt. p. 281.

§ 6.

Pronomen relativum.

(Winer § 24.)

Imprimis est Paulinae scribendi methodi, varias inter se conjungere sententias repetito pronomine relativo, etiamsi hoc pronomen attineat ad diversa subjecta: Rom. 1 : 2, 5 sq., 4 : 17 sq., 8 : 34, 9 : 4 sq.: *οἵτινες εἰσιν Ἰσραηλεῖται, ὧν ἡ υἰοθεσία ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστός κτλ.*, 1 Cor. 2 : 7 sq., Luc. 3 : 16 sq., 1 Petr. 2 : 22 sq.

Unice in Novo T. est Paulinae dicendi rationis — si quidem eorum interpretum sententia omne fert punctum, qui putant hic ξ pro *καθ' ὃ* per clippsin esse scriptum — integram ante periodum uti relativi neutro singulari (ξ) significatione *quod attinet ad, quod*: Rom. 6 : 10: ξ δὲ ζῆ, ζῆ τῷ Θεῷ, Gal. 2 : 20: ξ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ κτλ. Utroque tamen loco ξ aequae facile pro accusativo sumi potest, quemadmodum etiam est sententia plurimorum imprimis recentiorum ¹⁾ interpretum.

§ 7.

Pronomen indefinitum $\tau\iota\varsigma$. Pronomen hebraizans.

(Winer § 25 sq.)

Pronominis indefiniti neutrum singulare ($\tau\iota$), aequae ac nonnunquam ²⁾ alibi, ita interdum in Novo T. ponitur

1) Cf. inter alios v. HENGEL ad Rom. 6 : 10, nec non FRITZSCHE. MEYER aliquatenus et maxime WINER (p. 151) medii esse praeferrunt.

2) Vidd. v. c. loci laudati apud HERMANNUM (VIG.) (p. 152), ALEX. BUTTMANNUM (p. 100 : 16) et apud MEYERUM (ad Gal. 6 : 3).

pro *aliquid magni*: scilicet vertendum est εἶμι τι per *aliquid sum* (dicendi formula = *magni aliquid sum*) locis hisce Paulinis 1): Gal. 2 : 6: ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναι τι 2), 6 : 3: εἰ γὰρ δοκεῖ τις εἶναι τι μηδὲν ὄν, 15 : οὔτε γὰρ περιτομή τι ἐστὶν οὔτε ἀκροβυστία. —

Eodem modo, quamvis pronomen reciprocum ἀλλήλων ubivis in Novo T. usitatum est, subinde etiam ibidem uti saepius alibi 3) circumscriptio verborum adhibetur: ὑπὲρ ἀλλήλων PAULUS reddidit per εἰς ὑπὲρ τοῦ ἑνός 1 Cor. 4 : 6: ἵνα μὴ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἑνός Φυσιοῦσθε κατὰ τοῦ ἑτέρου. WINER (p. 156) hoc quadam ex parte aramaicum (non hebraicum) esse perhibet.

CAPUT III.

Nomen.

§ 8.

Genitivus.

(Winer § 30.)

Ad Paulinam dicendi rationem referenda est conjunctio articuli οἱ cum genitivo nominis proprii alicujus: Rom. 16 : 10 sq.; ἐκ τῶν Ἀριστοβούλου Ναρκίσσου, 1 Cor. 1 : 11: ὑπὸ τῶν Χλόης. Praeter 1 Cor. 15 : 23: οἱ τοῦ Χριστοῦ, et Gal. 5 : 24: οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ,

1) Neque Mt. 20 : 20 huc pertinet, neque Act. 5 : 39 : Mt. II. sane *τι* exstat, sed alia significatione; Act. II. omnino eadem est significatio, sed *τινα* pro *τι* legitur.

2) BEELEN (Gramm. p. 170) pro εἶναι τι scripsit εἶναι τί; cf. BEELEN. II. (2).

3) Nonnullorum auctorum exempla affert WINER. p. 156.

ubi tropicus valet sensus, hic genitivus a plerisque resolvitur per *qui alicujus sunt, pertinent ad aliquem*, — cum alii his vocibus *familiares* indicari velint, alii *servos* alicujus. Propria igitur vis scribendi hujus formulae quam minime sponte apparet; contra viri docti jam dudum hac de re disputant ¹⁾.

Obvia maxime est apud PAULUM — hunc ergo auctorem in mentem revocat — conjunctio duorum triumve genitorum quorum alius alium regit: Rom. 2 : 4: ἡ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ..... καταφρονεῖς; 11 : 33 ²⁾: ὁ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ, 2 Cor. 4 : 4: τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, Hebr. 5 : 12: τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, Apoc. 18 : 3: ἐκ τοῦ ὄνου τοῦ θυμοῦ τῆς πορείας αὐτοῦ. Idem valet de genitivi alicujus disjunctione a nomine regente (per vocabalum quoddam interpositum): Rom. 9 : 21: ἡ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ; 1 Cor. 8 : 7, 10 : 27: εἰ δέ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων, 2 Cor. 3 : 6 ³⁾, Gal. 2 : 6, 6 : 9, 1 Petr. 3 : 21, Joh. 12 : 11: πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπηγον τῶν Ἰουδαίων.

Exemplum genitivi positi post adjectivum σύμμορφος solus in Novo T. praebet PAULUS: Rom. 8 : 29: προώρισεν συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Quare genitivus loco dativi positus sit? vid. WINER (p. 175 sq.); minus recte

1) Non ita ancipites haerere possumus in Act. 16: 33: οἱ αὐτοῦ πάντες, quippe quae vocabula illustrantur v. 32: σὺν πᾶσιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

2) Dubiam esse hujus versus interpretationem notum est. Sed utravis praeferatur, hi genitivi semper haud dubie exempli gratia afferri possunt.

3) Quare in verborum constructione formula οὐ γράμματος ἀλλὰ πνεύματος addenda sit nomini διακόνου (non καινῆς διαθήκης)? vid. ALEX: BUTTMANN (p. 322) et maxime MEYER (ad. h. l.).

uti videtur v. HENGEL (ad h.l.) judicat. Hujus vero interpretis sententia haud dubie probanda est, quum (ad Rom. 6 : 5: σύμφυτοι . . . τῷ ὁμοιώματι . . . τῆς ἀναστήσεως ἐσόμεθα) adjectivo σύμφυτος genitivum abjudicat ¹⁾. — Ἐπιτυγχάνω, quod vocabulum ubivis cum genitivo (quem casum quoque τυγχάνω in Novo T. semper habet) constructum videtur, modo a PAULO sequente accusativo usurpatur: Rom. 11 : 7: τοῦτο ²⁾ οὐκ ἐπέτυχεν.

Plura variaque exstant exempla ³⁾ genitivorum absolutorum non optimo jure adhibitorum, sed proprie alius casus vice fungentium. Omnibus caeteris autem locis genitivus praecedat enunciationem, ad quam pertinet, sed tantum ⁴⁾ apud PAULUM exemplum praebetur genitivi qui sequitur: 2 Cor. 4 : 17 sq: κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ σποπούτων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα κτλ. Non autem fortuito, sed ut verum verbum veram haberet emphasin, PAULUS ita construxit vocabula. — De alio quodam genitivo, scilicet appositionis, vid. infra § 20, Quid sibi velit Paulina dicendi formula κλητοὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ? cf. tom. I. in voce κλητός.

1) Probare conantur MEYER et DE WETTE, σύμφυτος Rom. 6 : 5 revera construi cum genitivo.

2) Minus probabile enim est τοῦτου, quod Tischendorf plurimique alii, firmis nisi argumentis, rejecerunt. Strenue autem τοῦτου (vel τοῦτω) defendit v. HENGEL (ad h. l.).

3) Loci ubicunque allati vidd. WINER. p. 186. Cf. etiam ALEX. BUTTMANN. p. 289 sq.

4) Hebr. 8 : 9: ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου κτλ. non obstat: missa enim observatione hic non primitivi aliquid occurrere, sed citatum tantum ex LXX, monendum est haec verba serviliter modo reddere בְּיוֹם הַתְּנִיקִי (Jer. 31 : 32: בְּיוֹם הַתְּנִיקִי לְחֻצִיאֵם מֵאַרְצָן מִצְרַיִם); unde etiam explicandum est genitivo absoluto temporis definiendi causa adhuc additum esse (quod sane ineptum est) ἐν ἡμέρᾳ.

§ 9.

Dativus.

(Winer § 31.)

Linguae Paulinae idiomatis est dativus post καταλλάσσω
τινα : 2 Cor. 5 : 18 : ἐκ τοῦ Θεοῦ τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς
ἑαυτῶ, 19 : Θεὸς ἦν ἐν Χριστῶ κόσμον καταλλάσσαν ἑαυτῶ. Con-
tra non apud PAULUM tantum invenitur πέποιθά τινι (: 2
Cor. 10 : 7 : εἴ τις πέποιθεν ἑαυτῶ), sed etiam apud auctores
extra Novum T., — quemadmodum fieri potest ut
constructio χρώμαι τι obvia sit et apud hos ¹⁾ et apud
illum : 1 Cor. 7 : 31 : οἱ χρώμενοι τὸν κόσμον ²⁾.

Καυχῶμαι, in Novo T. tantum non unice apud PAU-
LUM usurpatum ³⁾, ibi nusquam nisi in epistolis Paulinis
construitur cum accusativo rei et dativo personae : 2
Cor. 7 : 14 : εἴ τι αὐτῶ ὑπὲρ ὑμῶν κεκαύχημαι, 9 : 2 : μακρο-
θυμίαν ὑμῶν ἦν καυχῶμαι Μακεδόσιν. Στήκω autem,
tantum non unice in Novo T. occurrens, plane nus-
quam nisi in epistolis Paulinis construitur cum dativo ⁴⁾ :
Rom. 14 : 4 τῶ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει, Gal. 5 : 1 : τῇ ἐλευ-
θερίᾳ στήκετε. Dativus hicce a στήκω pendens
aliquatenus *dativus commodi* est dicendus; aliquatenus :
nam nactus est *dativus commodi et incommodi* ibidem et

1) Auctores scilicet aevi recentioris. Vidd. BERNHARDY (Synt. p. 95 :
56), WINER (p. 188).

2) Alii dativum volunt hoc loco. Immerito : vid. TISCHENDORF ad
h. l., nec non ALEX. BUTTMANN, p. 157 sq. — Act. 27 : 17 accusativus
quam minime est probabilis.

3) Bis in epistola JACOBI ; non alibi. Contra PAULUS (tantum in
ὁμολ.) saepius quam tricies utitur.

4) Ejusmodi dativus etiam 2 Cor. 1 : 24. Cf. tom. I. in voce ἵσταμαι.

alibi in ore Paulino ¹⁾ specialem quandam significationem, a caeteris hujusmodi dativis revera alienam, quemadmodum sponte apparet ex locis afferendis, laudato dativo itidem exstructis: Rom. 6 : 10: ὃ δὲ ζῆ, ζῆ τῷ Θεῷ, 11: ζῶντας δὲ τῷ Θεῷ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, 14 : 4: τῷ ἰδίῳ κυρίῳ πίπτει, 6: ὁ Φρονῶν τὴν ἡμέραν κυρίῳ Φρονεῖ καὶ ὁ ἐσθίων κυρίῳ ἐσθίει, 7: οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἐαυτῷ ζῆ. καὶ οὐδεὶς ἐαυτῷ ἀποθνήσκει, 8: τῷ κυρίῳ ζῶμεν τῷ κυρίῳ ἀποθνήσκουμεν, 1 Cor. 11 : 29: κρέμα ἐαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει; tractatus igitur dativus jure meritoque ad linguae Paulinae idioma refertur ²⁾.

In epistolis Paulinis — nec non extra Novum T. ³⁾; in Novo T. autem extra epistolas Paulinas vix, aut uti videtur ne vix quidem — subinde offenditur dativus quodammodo instrumenti, vertendus per *propter* vel per aliam hujusmodi particulam alicujus rei *fontem* indicantem: Rom. 4 : 20: διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, 11 : 20: τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάσθησαν, 12 : 12: τῇ ἐλπίδι χαίροντες, 1 Cor. 8 : 7: τῇ συνειδήσει . . . τοῦ εἰδώλου . . . ἐσθίουσιν, 2 Cor. 1 : 15: ταυτῇ τῇ πεπειθήσει ἐβουλόμην πρότερον ἐλθεῖν, Gal. 6 : 12: ἵνα τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ μὴ διώκωνται. Idem ⁴⁾ valet de casu modali s. dativo *modum (quo)* indicante: Rom.

1) Addi quodammodo potest PETRI nomen. PAULUS tamen pro rata parte multo saepius utitur tali dativo, et praeterea plerumque longe propior illi est quam PETRUS (: 1 Petr. 2 : 24: ἵνα τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν).

2) Vidd. ALEX. BUTTMANN (p. 155: 12) et WINER (p. 188). Puto tamen minus recte illos huc retulisse νεκρός ἐμί νιν, ἀπορίγομαι τιν (1 Petr.) etc., quippe qui dativi vertendi videntur (cf. ALEX. BUTTMANN. II. in fine) per quod attinet ad, ratione habita: cf. WINER. p. 190 (4) et 193 (6).

3) Ejusmodi loci vidd. WINER. p. 193; cf. maxime BERNHARDY. Synt. p. 101 (imprimis ⁶⁸) sq., nec non. v. HENGEL ad Rom. 11 : 20.

4) Non enim obstant — utpote non revera casu modali praediti —

8 : 24 : τῆ γὰρ ἐλπίδι ἐσάβημεν, 1 Cor. 11 : 5 : γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκαταλύπτω τῆ κεφαλῇ, 2 Cor. 9 : 14 : αὐτῶν δεήσει ὑπὲρ ὑμῶν ἐπιποθούντων ὑμᾶς. Casum modalem inter et instrumentalem est datus — in Novo T. nonnisi apud Paulum usitatus — post verbum πληρῶ (πληροῦμαι: Rom. 1 : 29 : πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ, 2 Cor. 7 : 4 : πεπλήρωμαι τῆ παρακλήσει).

Apud quosvis auctores Graecos, imprimis autem in Novo T. ¹⁾, passim praepositiones dativi vice funguntur. Rom. 3 : 24 tamen PAULUS, addens dativo τῆ χάριτι praepositionem διὰ sequente genitivo (διὰ τῆς ἀπολυτρόσεως), quam minime varia illa constructione idem exprimit: datus *fontem* indicat unde emanat hominum probatio, διὰ *modum* agendi ²⁾. Nihilominus talis dicendi ratio PAULO non est inusitata: duplex enim datus, ita compositus ut fingat σχῆμα καθ' ἑλὸν καὶ μέρος invenitur ³⁾ 2 Cor. 12 : 7 : ἔδωκε μοι σκόλοψ τῆ σαρκί. Huiusmodi datus, nusquam alibi in Novo T. obvius, subinde etiam offenditur extra Novum T. ⁴⁾; quam minime autem hoc valet de dativo ἀπίστοις 2 Cor. 6 : 14 : μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις, — qui cum verborum sensu bene congruit, non autem cum verbis ipsis ⁵⁾.

Dativus denique directe pendens ab aliquo substan-

v. c. hi loci: Mt. 7 : 22, Jud. 6 (: δεσμοῖς ἀνδρίους est datus instrumenti).

1) Universe Novi T. characteris est usus frequens praepositionis alicujus loco casus cujusdam: WINER. p. 34.

2) Cf. WINER (p. 194 sq.) et v. HENGEL (ad h. l.) inter alios.

3) Cf. ALEX. BUTTMANN (p. 162) et WINER (p. 197). Ita quoque DE WETTE interpretatus est 2 Cor. 12 : 7, aliter autem MEYER.

4) Vid. WINER. p. 197. Cf. BERNHARDY. Synt. p. 88 sqq.

5) Cf. MEYER ad h. l., nec non WINER. p. 198 sq.

tivo — σχῆμα Κολεφώνιον, extra Novum T. satis frequens ¹⁾ — in Novo T. proprie usurpatur unice a PAULO : 2 Cor. 9 : 11: δι' ἡμῶν εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ, 12: διὰ πολλῶν εὐχαριστιῶν τῷ Θεῷ, 11 : 28: ἐπίστασις μοι (lectio varians) ²⁾. Nam Luc. 4 : 16 (: τὸ εἰωθὸς αὐτῷ) et Act. 17 : 2 (: τὸ εἰωθὸς τῷ Παύλῳ) v. c. minus vere huc referuntur: dativus his locis magis explicandus est ex vi verbi, non igitur pendet uti apud PAULUM a quodam substantivo.

§ 10.

Accusativus.

(Winer § 32.)

Φεύγω, metaphorice usurpatum (quemadmodum in Novo T. tantum occurrit in epistolis dictis Paulinis: vid. tom. I. in voce), accusativum regit apud quemcunque auctorem; PAULUS tamen semel illud verbum hoc sensu quasi proprius esset sensus cum praepositione (ἀπό) construxit: 1 Cor. 10 : 14: Φεύγετε ἀπὸ τῆς εἰδωλόλατρειας.

Πενθῶ, Apoc. 18 : 11 cum praepositione constructum (πενθοῦσιν ἐπ' αὐτήν), in Novo T. accusativum regit tantum apud PAULUM (2 Cor. 12 : 21: πενθήσω πολλοὺς τῶν προσημαρτηκότων κτλ.), aequae ac saepius extra Novum T. Ad Paulinae autem linguae idioma referendus est accusativus post εὐχαριστῶ (2 Cor. 1 : 11: τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῆ) et post καυχῶμαι (2 Cor. 7 : 14: εἴ τι κεκαύχημαι, 9 : 2: τὴν προθυμίαν ὑμῶν ἣν ὑπὲρ ὑμῶν καυχῶμαι, 11 : 30: τὰ τῆς ἀσθενείας μου

1) Inter alios vidd. loci laudati apud WINERUM. p. 189.

2) LACHMANN, RÜCKERT et MEYER inter alios hujus lectionis praestantiam probare conantur: ad h. l. Praeterea cf. ALEX. BUTTMANN. p. 156.

καυχῆσθαι), quae verba caeteroquin cum praepositione construuntur, et ita quidem ut postremo (*καυχῶμαι*) ¹⁾ plerumque in Novo T. praepositio *ἐν* adjungatur, *ἐπί* (sequente dativo) autem nonnisi apud PAULUM: Rom. 5: 2: *καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ*. Verbum *ἐλπίζω*, aliis Novi T. locis aliter constructum, ibi tantum apud PAULUM praepositionem *ἐν* post se habet: 1 Cor. 15: 19: *ἐν Χριστῷ ἠλπικότες ἐσμέν*, quemadmodum apud illum etiam fieri potest ut praepositio *ἐπί* (sequente dativo) occurrat: Rom. 15: 12: *ἐπ' αὐτῷ ἐλπιούσιν* ²⁾).

Breviloquentia quaedam prorsus ad Paulinam dicendi rationem referenda — necessitudo quam minime arcta verbum inter et accusativum obliqui, ut ita dicam. objecti — invenitur ³⁾ 2 Cor. 3: 18: *τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα*, 6: 13: *τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν , πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς*.

§ 11.

Adjectivum. Comparativus. Superlativus.
Numerale.

(Winer § 34 sqq.)

Ad scribendi rationem Novi T. auctorum generatim, Paulinam speciatim, referenda sunt hujusmodi adjectiva substantive posita ⁴⁾: *ὁ πιστός, πιστοί, ἄγιοι, ἐκλεκτοί, ἀμαρ-*

1) Vid. ALBX. BUTTMANN. p. 160.

2) Citatum ex Jes 11: 10, ubi LXX pro אליו ננים ירשן hoc habet; haec igitur observatio levioris est momenti.

3) Scilicet non specie, omnino autem gradu, differunt loci illi (Joh. 11: 44, Hebr. 11: 22 sq., nec non extra Novum T.), ubi ejusmodi accusativus etiam occurrit: necessitudo memorata ibi magis est arcta.

4) Talium adjectivorum statim memoranda constructio — interveniente autem articulo — etiam obvia est extra Novum T.: BERNHARDY. Synt. p. 316.

ταλοί: Rom. 15 : 31 : τοῖς ἁγίοις, 16 : 2 : ἀξίως τῶν ἁγίων ,
 1 Cor. 6 : 2 : οἱ ἅγιοι κέσμον κρινούσιν , 2 Cor. 6 : 15 :
 τίς μερίς πιστῶ μετὰ ἀπίστου; Qualia autem adjectiva
 apud PAULUM nonnunquam usque adeo abeunt in sub-
 stantiva, ut aliud quoddam adjectivum vel genitivus —
 ne interveniente quidem articulo — iis addatur: Rom.
 1 : 7 : πᾶσιν κλητοῖς ἁγίοις , 8 : 33 : τίς ἐγκαλέσει
 κατὰ ἐκλεκτῶν Θεοῦ , 1 Cor. 1 : 2 : κλητοῖς ἁγίοις ¹⁾. —

Tota lingua Graeca exempla praebet usus gradus
 positivi pro comparativo. ²⁾ Neque desunt in Novo T.
 Ibi vero tantum PAULUS usus est vocabulis θέλω ἢ sig-
 nificatione malo quam: 1 Cor. 14 : 19 : θέλω πέντε λόγους
 διὰ τοῦ νοός μου λαλήσαι . . ἢ μυρίου λόγους ἐν γλώσση. —
 Saepius viri docti immerito perhibuerunt, passim in
 Novo T. loco superlativi comparativum esse positum;
 immerito: scilicet non satis firmis nisi sunt argumentis.
 Huic errori album calculum adjicientes imprimis pro-
 vocarunt ad 1 Cor. 13 : 13 : μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.
 Hic tamen locus prope inspectus nihil habet quo talis
 sententia commendaretur ³⁾. —

Pleraeque Novi T. dicendi formulae, quae antea
 habebantur verborum circumscriptiones positae more
 Hebraico pro superlativo gradu, aliter sunt accipiendae.
 His maxime ii loci sunt annumerandi ubi vocabulum
 Χριστός secundum nonnullos superlativi vice fungeretur:
 Rom. 9 : 1 : ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῶ , 2 Cor. 11 : 10 :
 ἔστιν ἀλήθειαν Χριστοῦ ἐν ἐμοί, quippe qui loci etiam
 misso tali auxilio facile explicari possunt ⁴⁾. —

1) Cf. SCHIRLITZ (Grundzüge. § 42), WINER (p. 209).

2) Ne autem temere ita loquamur. Antea nimis multa attulerunt
 exempla. Cf. BERNHARDY. Synt. p. 437 : ⁸⁶⁾.

3) Cf. WINER (p. 216), ALEX. BUTTMANN (p. 73).

4) Locos laudatos imprimis HAAB ita interpretatus est. Cf. WINER. p. 222.

Numeralia distributiva desunt in lingua Graeca; circumlocutiones igitur eorum loco ponuntur. PAULUS, quemadmodum alii Novi T. auctores, tali linguae proprietate usus est ut in ejusmodi circumscriptione interdum post *κατά* adhiberet *εἰς* tanquam indeclinabile; hac autem in re quoque discrepat a cacteris Novi T. scriptoribus quod posuerit compositionem *ὁ καθ' εἰς*: Rom. 12 : 5 : *ὁ δὲ καθ' εἰς ἀλλήλων μέλη*. — Aeque ac extra Novum T. 1) semel PAULUS *τοῦτο* addit neutro singulari numeralis ordinalis sumti pro adverbio: 2 Cor. 13 : 1 : *τρίτον τοῦτο ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς*.

CAPUT III.

Verbum.

§ 12.

Activum et medium. Passivum. Tempus.

(Winer § 38 sqq.)

Discrimen activam formam inter et medialem ejusdem verbi, in Novo T. plerumque probe observatum, interdum tamen prorsus negligitur. Quoque de epistolis Paulinis hoc valet: activae enim formae vice fungi videntur 2) media *ἀρμολομαι* (2 Cor. 11 : 2 : *ἠρμολομην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένου ἀγνήν*) et *προέχομαι* (Rom. 3 : 9 : *Τί οὖν; προεχόμεθα*); contra quam minime PAULUM effugit

1) Vid. WINER. p. 224. Cf. BERNHARDY. Synt. p. 106 sq.

2) Sententiam a sequente diversam tuentur inter alios de verbo *ἀρμολομαι* ALEX. BUTTMANN (p. 167) et MEYER (ad 2 Cor. 11 : 2), de *προέχομαι* MEYER (ad Rom. 3 : 9).

aliquid interesse activum inter et medium verbi *ἐνεργῶ*: scilicet apud PAULUM subjectum efficiens in activo est personale (1 Cor. 12: 6: Θεὸς δὲ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν, 11: πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ πνεῦμα, Gal. 2: 8: ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ ἐνήργησεν καὶ μοί, 3: 5: ὁ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν), in medio vero impersonale (Rom. 7: 5: τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν ἐνεργεῖτο, 2 Cor. 1: 6: σωτηρίας τῆς ἐνεργουμένης, 4: 12: ὁ θάνατος ἐν ὑμῖν ἐνεργεῖται, Gal. 5: 6: πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη), — quemadmodum etiam recte distinxit activum ἀποκαλύπτω (1 Cor. 2: 10: ἡμῖν γὰρ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεός, Gal. 1: 16: ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί) a medio κατακαλύπτομαι (1 Cor. 11: 6: εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνή κατακαλυπτέσθαι, 7: ἀνὴρ μὲν γὰρ οὐκ ἐφείλει κατακαλύπτεσθαι). Ad verbum *ἐνεργῶ* praeterea quod attinet, cum in Novo T. paene a PAULO modo adhibetur, caeteri auctores in eo adhibendo non peccant; medium autem verbi ποιῶ, apud PAULUM suo semper loco positum ¹⁾, alibi nonnunquam locum suum cedere debet activo ²⁾: Mr. 3: 6: οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἐποίουν κατ' αὐτοῦ, Lc. 1: 72: ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, 10: 37: ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ; — imo medium hujus verbi (ποιεῖν), si Acta excipis, in Novo T. tantum non unice usurpatur a PAULO.

Uti alia deponontia media alibi in Novo T., ita λογίζομαι apud PAULUM futurum ³⁾ passivum habet passiva

1) BLUME (LYCURG.), p. 55: (ποιεῖν) «cum substantivis junctum periphrasin facit verbi quod aut notatione aut certe notione nomini apposito conveniat.» Cf. WINER. p. 229.

2) Quod re vera longe differt a medio; BLUME. II.: (est ποιῶ,) «quotiescunque accusativus substantivi abstracti accedit». Cf. WINER. p. 229.

3) Praesens (λογίζομαι) cf. tom. I. in voce. Aoristus passivus (ἐλογίσθη) in Novo T. saepe sensu passivo usurpatur.

significatione: Rom. 2: 26: ἡ ἀκροβυστία αὐτοῦ εἰς περι-
τομήν λογισθήσεται; eodem modo χαρίζομαι aoristo passivo
utitur (passiva significatione): 1 Cor. 2: 12: τὰ
χαρισθέντα ὑμῖν. Ultimum hoc verbum — cuius utpote
deponentis sensu transitivo perfectum (κεχάρισμαι), in
Novo T. apud PAULUM tantum non unice obvium, sensu
est transitivo — subinde circumscibitur ¹⁾ tanquam „depo-
nens medium cum perfecto passivo sensu activo ²⁾.” —

Verbum quod construitur cum genitivo vel dativo
personae ubi passive ponitur, in lingua Graeca personae
nomen fit subjectum. Hujus regulae Novum T. varia
quoque praebet exempla. Verbum autem πιστεύω ibi
nonnisi apud PAULUM eo modo adhibetur: Rom. 3: 2:
(οἱ Ἰουδαῖοι) ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, 1 Cor.
9: 17: οἰκονομίαν πεπίστευμαι, Gal. 2: 7: πεπίστευμαι
τὸ εὐαγγέλιον. —

Tametsi fieri possit, quemadmodum rem prope in-
spicienti sponte apparebit, ut aoristus interdum pro
plusquamperfecto ponatur, nihilominus ex ipsa perfec-
ti natura sequitur, ut de eo tempore idem praedicari
nequeat. ³⁾ Quae cum ita sint, non facio cum iis qui
alii cuicumque Novi T. auctori neque cum iis qui PAULO
hoc illove loco (v. c. Gal. 4: 4: ὅτε δὲ ἦλθεν τὸ πλήρωμα

1) Cf. v. c. HARTING. Handwb. in voce κενχόμαι.

2) In parte mea lexicali verbum χαρίζομαι v. c. hoc titulo non ornavi.
Quare non? Quia quo jure ita inscriberetur re ipsa intelligere nequii.
Neque satis perspexi quare WINER (p. 232) data opera laudat perfec-
tum certorum nonnullorum deponentium (δέδεγμαι κτλ.) Certe nihil
ignoti praebet, sed omnia sponte apparent (cf. ALEX. BUTTMANN. p. 168).
Nam luce clarius est verbum quoddam deponens, cum activo utatur
sensu, in tempore perfecto non passive usurpari (sed etiam active). —
Hanc ob causam non operae pretium imo vitio duxi in voce χαρίζομαι
v. c. perfecti (κεχάρισμαι) commemorationem.

3) Cf. WINER. p. 247.

τοῦ χρόνου) 1) hunc usum obtrudant. — Ut probarent subinde apud PAULUM futurum vice praesentis fungi, immerito provocarunt ad Rom. 3: 20: ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιοσύνησεται πᾶσα σὰρξ, 30: ἐπεὶ περ εἰς ὁ Θεός, ὁς δικαιοῦσει περιτομὴν ἐκ πίστεως, Gal: 2: 16: ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικ. κτλ. Vis autem futuri his locis non multum a praesentis vi differt: norma praebetur quae valebit oeconomia Christiana vigente — re Christiana in mundum ingressa — 3).

§ 13.

INDICATIVUS, CONJUNCTIVUS ET OPTATIVUS.
Particula ἵνα.

(Winer § 41 sq.)

Conjunctio ἵνα in Novo T., aequae ac alibi, plerumque 3) modum subjunctivum vel optativum post se habet vel indicativum futuri. In ὁμολογουμένοις autem Paulinis duo exstant loci ubi sequitur indicativus praesentis: 1 Cor. 4: 6: ἵνα μὴ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἐνός φυσιοῦσθε, Gal. 4: 17: ἐκκλείσται ὑμεῖς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε. Quamquam adsit ratio qua inita hic fugi potest quaestio, num indicativus (praesentis) sequi possit conjunctionem ἵνα nec ne — perhibendo scilicet ἵνα his locis esse adverbium *ubi, qua in conditione, quo in casu* 4) —,

1) Ita v. c. HARTING. Handwb. in voce ὄτε. Plura de hoc usu in medium affert ALEX. BUTTMANN (p. 171), qui item sententiae modo rejectae album calculum adjecit.

2) Cf. WINER (p. 251), MEYER (ad Rom. 3: 20).

3) Excipiendae sunt lectiones quaedam variantes: Joh. 17: 3: ἵνα γινώσκουσιν, Gal. 6: 12: διάκονται, Tit. 2: 4: σφραγίζουσιν, 2 Pet. 1: 10: ἵνα ποιησθε, Apoc. 13: 17: δύνανται.

4) Ita MEYER (ad II.) et FRITZSCHE (ad Matth. p. 836 sq.). Hic

res aliter explicanda videtur. Laudata enim conjunctio posteriore tempore non tantum priorem vim, sed etiam priorem constructionem amiserit ¹⁾. PAULUS igitur, utpote auctor Graecus aevi recentioris, una cum aliis hujus nominis scriptoribus ²⁾ plerumque quidem conjunctionem *ἵνα* usitato modo construxerit, subinde tamen etiam cum indicativo praesentis. Contra longe aliam constructionem — nempe praesentis imperativum (post *ἵνα*) — usurpatam habemus 1 Cor. 1: 31: *ἵνα καθὼς γέγραπται Ὁ καυχόμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω*. Qua autem ratione explicanda sit haec postrema verborum structura? vid. infra § 23. — Conjunctio *ὥστε*, tanquam particula „coordinans” — *quare, itaque* — ³⁾, verbum finitum post se habet. In Novo T. saepius ita indicativus sequitur. Unicam autem ansam incidendi in conjunctivum, qui quidem est conjunctivus exhortativus, nobis praebet PAULUS 1 Cor. 5: 8: *ὥστε ἐορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ*.

Optativi usus, jam valde limitatus apud Novi T. auctores, omnium maxime adhuc frequens ibi est in optandi formulis. Proprius vero hicce optativus non tantum in lectione quadam a nonnullis variante dicta (Apoc. 3: 15: *ἄφελον ψυχρὸς ἢ ἢ ξηστός*), sed etiam duobus locis Paulinis bene testatis cedere debet in-

autem postea mutavit sententiam aliamque accepit locis citatis lectionem. — Caeterum non mirabimur horum interpretum sententiam, dummodo probe teneamus, propriam vim voculae *ἵνα* nihil aliud fuisse quam *quo, ubi*: vid. KLOTZ (DEVAR.), p. 616.

1) Cf. WINER. p. 259 sq. — Prior illa conjunctionis vis jam aliquatenus imminuta est 1 Cor. 9: 18.

2) WINER p. 259 sq. "*ἵνα* seq. ind. imp. : BERNHARDY. Synt. p. 376.

3) Ubi *ὥστε* est particula „subordinans” — *ita ut* —, in Novo T. tantum non ubique infinitivus sequitur.

dicativo praeteriti: 1 Cor. 4 : 8: ὄφελον ἐβασιλεύσατε, 2 Cor. 11 : 1: ὄφελον ἀνείχεσθέ μου μικρόν. Hoc tamen inde explicari potest, quod verbum ὄφελον (ὄφελον) vera sua natura amissa plane in particulam abierit ¹⁾; quod deinde vocabulum indicativum praeteriti post se habet eodem jure ac v. c. particula εἶθε ²⁾. — Aliqua- tenus differt alius locus Paulinus item vocabulo ὄφελον exstructus (: Gal. 5 : 12: ὄφελον καὶ ἀποκόφονται), quippe quo indicativus futuri uti saepius optativi vice fungitur ³⁾. Cujus rei exemplum PAULUS itidem praebet in con- struenda conjunctione εἴπως; haec enim particula, alibi in Novo T. cum optativo constructa, apud PAULUM indicativum futuri post se habet, eodem tamen sensu ac si optativus sequeretur: Rom. 1 : 10, δεόμενος εἴπως ἤδη ποτὲ εὐωδοθήσομαι, 11 : 14: εἴπως παραζήλωσω μου τὴν σάρα. — Falluntur autem egregie qui perhibent, nec non fieri posse ut in scriptis Paulinis hujus (optandi) optativi vice functa inveniatur interrogatio ⁴⁾. Saltem ut hoc probarent immerito provocarunt, accipientes μετά- βασιν εἰς ἄλλο γένος, ad Rom. 7 : 24: τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; —

Plura observanda sunt in linguae Paulinae idiomate quod attinet ad usum conjunctionis ἔν. Primum miro modo PAULUS eam adhibuit 1 Cor. 7 : 5; nempe hoc loco, uti alibi ⁵⁾ tantum non nusquam, prorsus omissum est verbum :

1) Cujus rei exempla exstant etiam extra Novum T. : vidd. WINER (p. 270), HERMANN (VIG.) (p. 274; cf. de verbo ὄφελον [ὄφελον] in universum p. 756 sqq.).

2) KLOTZ (DEVAR.). p. 516: «aoristus de re de qua, quom non facta sit olim, nunc nobis gratum fore significamus, si facta esset illo tempore.» Cf. WINER. p. 270.

3) Cf. ALEX. BUTTMANN (p. 189), WINER (p. 270).

4) Extra Novum T. loci minime desunt : cf. WINER. p. 2. 6.

5) Cf. MEYER (ad II.), WINER (p. 271).

μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου. Variis modis hanc ellipsin interpretantur 1). Omnium maxime verisimilis profecto illa est interpretatio, qua ἂν additur praecedentibus 2) εἰ μὴ τι (εἰ μὴ τι ἂν, nisi forte), et qua verbum γίνεσθαι subauditur, cujus indicativus 3) haud dubie optime in hoc nexu quadrat. — Eodem modo deinde ἂν jungendum videtur 4) praecedenti conjunctioni (ὡς) 2 Cor 10 : 9 : ἵνα μὴ δόξω ὡς ἂν ἐκφοβεῖν (ὡς ἂν, tanquam, quasi), unico loco quo in Novo T. post ἂν ponitur infinitivus; hic tamen infinitivus, probata interpretatione memorata, non a sola particula ἂν pendet, sed ab inter se junctis ὡς ἂν pendere debet. — Porro mira quaedam ellipsis, non verbi tantum, uti 1 Cor. 7 : 5, sed etiam ipsius voculae ἂν, scilicet in periodis hypotheticis referendis ad classem quartam vulgaris divisionis 5), cujus ellipseos alterum exemplum saltem in Novo T. frustra praeter ἐμολογούμενα Paulina quae-sivi, obvia est 1 Cor. 12 : 17 : εἰ ἔλον τὸ σῶμα ὀφθαλμός, ποῦ ἢ ἀκοή; εἰ ἔλον ἀκοή, ποῦ ἢ ὄσφρησις; 19 : εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἐν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα; (Gal. 3 : 21 : ἐκ νόμου ἢ δικαιοσύνη) 6). — Praeterea huc pertinet ejusdem classis

1) Cf. imprimis ALEX. BUTTMANN. p. 189 sq.

2) Cf. 2 Cor. 13 : 5 : εἰ μὴ τι ἀδίκημοί ἐστε.

3) Cf. infra 2 Cor. 10 : 9 : ὡς ἂν ἐκφοβεῖν.

4) Cf. ALEX. BUTTMANN (p. 189), MEYER (ad 2 Cor. 10 : 9). — WINER (p. 277), jungens ἂν infinitivo ἐκφοβεῖν, dissolvit ὡς ἂν ἐκφοβεῖν ὑμᾶς in ὡς ἂν ἐκφοβοῦμι ὑμᾶς (tanquam qui velim vos terrere).

5) Omissae particulae ἂν in periodis hypotheticis memoratis plura exempla variorum scriptorum vidd. apud HERMANNUM (VIG.) (p. 485), WINERUM (p. 273); hic tamen forte non satis firmis nititur argumentis aliquatenus perhibens, Novi T. talia exempla ex posterioris temporis graecitate esse explicanda.

6) Quae sit, num haec lectio varians huc referenda sit? Codices Augiensis et Boern. missum faciunt ἂν ἤν.

sequens periodus hypothetica, Gal. 4: 15: μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν, ὅτι εἰ δυνατόν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες εἰδώκατέ μοι, ubi praeter omissum verbum ἦν in protasi observanda est ellipsis particulae ἦν addendae aoristo εἰδώκατε in apodosi; quae quidem ellipsis sine dubio nullam aliam ob causam quam rhetoricam adest 1). Accedit denique alia ejusmodi periodus, 2 Cor. 11: 4: εἰ . . . ὁ ἐρχόμενος ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει καλῶς ἀνείχεσθε. quo loco in apodosi et anacoluthon quoddam (ἀνείχεσθε pro ἀνέχεσθε) occurrit et conjunctionis ἦν ellipsis.

§ 14.

Imperativus. Infinitivus. Participium.

(Winer § 43 sqq.)

Imperativus subinde, propria jubendi vi destitutus, in permissivum abiit. Quinam loci jure meritoque hoc modo explicentur? viri docti hac de re disputant. Qui- qui autem sint loci, quorum adhuc sub iudice lis est 2), optimo jure sine dubio huc referuntur ex ὁμολογ. Paulinis ambo sequentes: 1 Cor. 7: 15: εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωρίζεσθω (dissolvere matrimonium ei licet), 14: 38: εἰ δέ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖτω (in scio esse ei licet 3). —

1) Cacterum alibi itidem hanc ob causam ἦν est omissum: ALEX. BUTTMANN. p. 195. — Praeter II. de omissa vocula ἦν cf. inter alia BERNHARDY. Synt. p. 373 sq.

2) Inter alios memorandi sunt, prope autem inspecti huc non referendi: Mt. 8: 32, Joh. 13: 27, 1 Cor. 11: 6, — neque praetereundi: Mt. 23: 32, 26: 45, Eph. 4: 26 (vid. 3)), Apoc. 22: 11; de quibus posterioribus jam dignae sunt quae conferantur variae sententiae ab uno eodemque WINERO latae; aliae Gramm. 5. ed. p. 360 sqq., aliae Gramm. 6. ed. p. 278 sq.

3) Fieri potest hoc modo etiam explicandum esse Eph. 4: 26: ὀργίσεσθε, qui tamen imperativus, utpote ex LXX (Ps. 4: 5: ὀργίσεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε pro וְאַל-תִּרְגַּזוּ וְאַל-תִּחַטְּאוּ) immutatus tantum allatus, huc non referendus est.

Infinitivus alicujus verbi interdum quodammodo substantive ponitur. Quomodo autem quum non aliquatenus tantum, sed prorsus nominis substantivi vim accepit, haud raro articulus τὸ ei additur. Ab omnibus aliis vero ejusmodi locis ¹⁾ diversus est unus Paulinus, articulo τὸ etiam exstructus: Rom. 4: 13: ἡ ἐπαγγελία τὸ κληρονομεῖν αὐτὸν εἶναι, nimirum infinitivus τὸ κληρονομεῖν εἶναι, per epexegetin explicandus, appositionis instar substantivo ἐπαγγελία est jungendus. — Talis infinitivi aliud exemplum, sed vix quidem cum laudato comparandum, praebet 2 Cor. 10: 2: δέομαι δὲ τὸ μὴ παρὼν θαρσύναι; mirum in modum, emphatice et ut ita dicam audacter PAULUS hac dicendi formula exprimit se a Corinthiis obsecrare, ne audacia in eos uteretur, ne severum esse ipsum cogere ²⁾. — Hujus generis infinitivi alia exempla, nec non aliquatenus cum ultimo conferenda, in Novo T. κατ' ἐξοχήν in epistolis Paulinis inveniuntur: Rom. 13: 8: ἀφιέτε τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν, 1 Cor. 14: 39: τὸ λαλεῖν γλώσσαις μὴ καλύετε, 2 Cor. 8: 10 sq: οἵτινες οὐ μόνον τὸ ποιῆσαι ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν προενήρξασθε καὶ τὸ ποιεῖν ἐπιτελέσατε ³⁾, — ubi scilicet infinitivus cum τὸ, utpote enunciationis objectum, periphrasin facit substantivi

1) In Novo T. omnium maxime convenire videtur alius locus Paulinus: Rom. 14: 13: τοῦτο τὸ μὴ τιθεῖν πρόσκομμα. Cacterum cf. imprimis v. HENGEL ad Rom. 4: 13, nec non WINER. p. 236.

2) Si cum exemplo allato (2 Cor. 10: 2) alia quaedam compararem, κατ' ἐξοχήν essent 1 Thess. 3: 3: (παρακαλεῖσαι) τὸ μηδὲνα σκίνεσθαι, Act. 4: 18: παρήγγειλαν τὸ καθόλου μὴ φθέγγεσθαι, Luc. 7: 21: ἐχαρίσαντο τὸ βλέπειν, — ubi vero et dicendi formula est magis usitata et lectio τὸ quam minime constat.

3) Non praetereandum est silentio, hunc infinitivum ubique potissimum uti hoc loco ponendum esse ineunte enunciatione.

cujusdam abstracti ¹⁾. Qualis quidem infinitivus, quamvis jam ad augendam vim additum habeat articulum, apud PAULUM ²⁾ praeterea subinde demonstrativum τοῦτο accipit ³⁾: Rom. 14: 13: τοῦτο κρίνατε μᾶλλον τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ, 2 Cor. 2: 1: ἔκρινα ἑμαυτῷ τοῦτο, τὸ μὴ πάλιν ἐλθεῖν, — omisso autem infinitivi articulo 1 Cor. 7: 37: τοῦτο κέκρικεν ἐν τῇ ἰδίᾳ καρδίᾳ, τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, siquidem haec lectio sit probanda. — Quod porro ad infinitivum cum articulo attinet, quum plane substantivi natura sit praeditus, saepius etiam in casibus obliquis occurrit. Quemadmodum (infinitivi) genitivus frequenter ponitur in Novo T., imo si excipis LXX ⁴⁾ pro rata parte multo frequentius quam apud alios quoscunque auctores. Hic quoque genitivus, adhibitus ad consilium indicandum — *eo consilio ut* — totius cujusdam enunciationis ratione habita, aliquatenus ad linguae Paulinae idioma est referendus: nempe praeter LUCAM, qui imprimis eo utitur — infinitivus cum τοῦ sensu laudato vel satis noto altero in Evangelio quinquies et vicies et itidem circiter in Actis —, PAULUS unicus est auctor qui etiam

1) Cff. SCHIRLITZ (Grundzüge. § 37), WINER (p. 288 sq.), ALEX. BUTTMANN (p. 225 sq.).

2) Alibi in Novo T. desunt exempla. Quam minime autem extra Novum T. desiderantur: WINER (p. 145), MEYER (ad 2 Cor. 2: 1).

3) Vid. supra § 5. — Jac. 1: 27: θρησκεία καθαρὰ.... αὐτῆ ζωῆς, ἐπιουκένευσθαι ὄργανός κτλ. cum his locis Paulinis aliquatenus est comparandus; non tantum vero desideratur τό, sed etiam pro τοῦτο exstat αὐτῆ.

4) Frequentissime ibi occurrit; quo genitivo v. c. usi sunt reddentes Gen. 1: 14: להבדיל, 24: 21: לדעת, 38: 9: לבלתי נתן זרע, 43: 17 (18): להתנפל עלינו ולהתנפל עלינו ולקחת

crebro eum adhibet 1). Hic, ut etiam notum est in vulgus, idem est genitivus quem antea philologi per ἕνεκα (ἕνεκεν) vel χάριν supplere consueverant, hodie autem viri docti iis missis explicant; — caeterum, ut hoc obiter dicam, usus praepositionis ἕνεκα (ἕνεκεν) sequente infinitivo cum τοῦ unicum exemplum quod adest in Novo T. PAULUS praebet 2 Cor. 7 : 12: ἕνεκεν τοῦ Φαυρωθῆναι. — Majoris autem momenti quod ad linguae Paulinae idioma attinet usus est infinitivi cum praepositione εἰς, quippe quae forma dicendi adeo accepta est ori Paulino ut infinitivus cum τοῦ nonnunquam posthabeatur eique cedere debeat; quod satis jam probatur uno hocce, vocabulum εἰς sequente infinitivo in epistola ad Romanos decies septies occurrere 2). Eodem fere sensu ac genitivus modo tractatus — eo consilio ut, ad sequente gerundio — PAULUS εἰς 3) sequente infinitivo saepius adhibet: Rom. 1 : 11: εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς, 4: 11: εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα εἰς τὸ λογισθῆναι, 16: εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν; saepissime autem vice fungitur conjunctionis ὥστε (ita ut): Rom. 1 : 20: εἰς τὸ εἶναι αὐτοῦ ἀναπολογήτους 4), 6: 12: εἰς τὸ

1) Neque tamen deest apud alios quosvis auctores, maxime temporis posterioris. Cff. WINER (p. 290), FRITZSCHE (ad Matth. p. 843), BERNHARDY (Synt. p. 357).

2) Hunc infinitivi usum jure meritoque Paulinum esse dictum, etiam inde apparet, quod apud MATTH., MARC., LUC. et in scriptis Johanneis dictis pro rata vix aut ne vix quidem inveniatur. In his ultimis saepe pro eo adhibetur ἕνα, apud LUC. genitivus modo tractatus, quemadmodum in epistola ad Hebraeos nomen derivatum nonnunquam.

3) 2 Cor. 3 : 13 ejus loco πρὸς adest. Non autem optimo jure WINER (p. 295) perhibet, apud PAULUM pro rata parte saepe hanc praepositionem ita occurrere: in uno enim MATTHAEI Evangelio saepius est obvia quam in omnibus epistolis Paulinis dictis.

4) Alii hunc locum aliter accipiunt. Operae pretium est conferre quod ALEX. BUTTMANN (p. 227 : *)) dicit de varia illa sententia.

ὁπακοῦσιν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ, 7: 4: εἰς τὸ γένεσθαι ὑμᾶς ἑτέρω, 5: εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ; denique quam minime desunt loci ubi hic infinitivus pro simplice infinitivo usurpatur vel epexegetice est explicandus: Rom. 3: 26: εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον, 12: 3: Φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, 15: 16: εἰς τὸ εἶναι με λειτουργόν.

Cujus rei exemplum alio quodam Novi T. loco non invenitur, PAULUS praebet Rom. 2: 19, ubi accusativus cum infinitivo verbum πέποιθα sequitur: πέποιθάς τε σεαυτὸν ὀδηγὸν εἶναι τυφλῶν, — quemadmodum alibi ὅτι plerumque. Eodem modo ἐλπίζω construitur in aliis Novo T. scriptis semper cum infinitivo aoristi, 2 Cor. autem tantum cum infinitivo perfecti: (2 Cor.) 5: 11: ἐλπίζω πεφανερωσθαι, — quale perfectum etiam habemus HOMERI Iliad. XV: 110:

"Ἦδη γὰρ νῦν ἔλπομ'" Ἀρχὴ γέ πῆμα τετύχθαι 1).

Neque silentio praetereundus esset infinitivus 2 Cor. 10: 9, si interpretationi quam WINER praefert (vid. supra p. 29: 4)) album calculum adjicerem; cf. autem de eo infinitivo supra p. 29. —

Frequens participiorum usus κατ' ἐξοχήν in epistola ad Hebraeos observari potest; neque tamen desunt apud LUCAM, itidem non apud PAULUM. Ad hunc autem quod attinet, duo hac in re ei prae aliis Novi T. auctoribus sunt tribuenda. Nempe non tantum plura participia alia aliis addita inter se conjungit — qualis cumulus luculenter cernitur 2 Cor. 4: 8—10 —, sed etiam eorum varia ita usurpat ut enunciationes primarias (non secundarias tantum) fingere videantur; has vero specie

1) Monstravit mihi hunc locum MEYER (ad 2 Cor. 5: 11), qui praeterea laudat HOMERI Od. VI: 297.

modo tales esse, revera autem secundarias, viri docti hac de re non amplius disputant.

CAPUT V.

Particula.

§ 15.

Praepositio, imprimis regens genitivum.

(Winer § 47.)

Hucusque majoris minorisve ambitus specialia tantum excitavimus; addere nunc licet observationem quandam generalem, nimirum spectantem morem Paulinum in usurpandis plurimis praepositionibus: *multarum praepositionum (maxime ἐν) usus Graecis alienus apud PAULUM prae caeteris Novi T. scriptoribus arctissime cohaeret cum lingua dogmatica pertinetque ad idioma linguae Christianae (apostolicae)*. Inscii hujus regulae aliarumque ejusmodi antea Novi T. interpretes summa utebantur libidine in vertendis praepositionibus, — adeo ut dici potuerit: *nulla est, ne repugnans quidem significatio, quin quaecunque praepositio eam in Novo T. habere dicatur* ¹⁾. Cujus erroris

1) TITTMANN. De scriptor. N. T. diligentia gramm. p. 12 (Synon. I p. 207). Effatum mihi indicavit WINER (p. 322), — cujus ipsissima verba (p. 361) idem volunt: „SCHLEUSNERS Deutung der Formel ἐνζωσθαι πρὸς Θεόν precari a Deo verdient nur Beachtung als schlagendes Beispiel der gränzenlose Empirie.“ Caeterum hoc effatum, quamvis judicium satis severum, non mirandum est, quum etiam de eodem opere haec habeat FR. BLEEK (Einleitung in das N. T. p. 83): „es ist auch noch jetzt brauchbar durch das mannichfaltige darin niedergelegte gelehrte Material, obwohl die Verarbeitung höchst unvollkommen, mangelhaft und roh ist; den einzelnen Wörtern wird eine Unzahl von Bedeutungen aufgedrängt“. Cf. supra p. 4 : 5).

causa aliquatenus fuerit peculiaris in Novo T. praepositionum copia; quae quidem copia inde imprimis originem duxit, quod auctores, utpote non valde studiosi Graccorum casuum usarpandorum, constructionem cum praepositionibus praeferrerent.

Ἐπί cum genitivo apud PAULUM eodem modo ac alibi in Novo T. occurrit; praeterea autem singulari significatione post verbum λέγω usurpatur Gal. 3: 16: οὐ λέγει· Καὶ τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἓξ ἑνός κτλ., quemadmodum (ἐπί cum gen.) extra Novum T. nonnunquam post verba dicendi ponitur ¹⁾, — non prorsus eodem sensu ac περί (de), sed potius quod attinet ad, (alicujus) ratione habita. Sic etiam peculiari sensu exstat, uti praeter epistolas Paulinas dictas nusquam in Novo T. ²⁾, Rom 1: 10: ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου δεόμενος, nimirum in, apud, inter. — Quod ἐπί Gal. 3: 16 significat, propemodum sibi vult — ita autem ut propius absit a vi praepositionis περί (de), optime igitur reddatur per analogum super, improprie acceptum ³⁾ — praepositio ὑπέρ, quemadmodum extra Novum. T. posteriore maxime tempore ⁴⁾, sic etiam saepius in epistolis dictis Paulinis, scilicet post nonnulla verba uti dicunt sentiendi et declarandi: Rom. 9: 27: κράζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ ⁵⁾,

1) BERNHARDY (Synt. p. 247: imprimis ³⁵⁾), WINER (p. 335), MEYER (ed. II.).

2) ALEX. BUTTMANN (p. 89) aliquatenus huc quoque refert Mt. 1: 11: ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος, Mr. 12: 26 (Luc. 20: 37): οὐκ ἀνέγνωτε . . . ἐπὶ τοῦ (τῆς) βάνου. Nihilominus haec et Rom. 1: 10 omnino sunt distinguenda: vid. WINER. p. 334.

3) Cf. alibi saepius citatum (VIRGILII Aen. I: 750):

„Multa super PRIAMO rogitans, super HECTORE multa”.

4) Cf. WINER (p. 342), ALEX. BUTTMANN (p. 288).

5) SCHIRLITZ (Grundzüge § 48) prope abest ab alia ea sententia, hoc

15: 9: τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι, 2 Cor. 7: 4: καύχησης ὑπὲρ ὑμῶν. 8: 23: (γράφω) ὑπὲρ Τίτου. Vix tamen aut ne vix quidem distinguenda sunt quod ad sensum attinet ἐπί ll. ([alicujus] *ratione habita*) et ὑπὲρ 2 Cor. 1: 6: ἡ ἐλπὶς ἡμῶν βεβηλία ὑπὲρ ὑμῶν, 8: ἀγνοεῖν..... ὑπὲρ τῆς θλίψεως; haec quoque praepositio in Novo T. ¹⁾ ea sua vi tantum usurpatur in ὁμολογουμένοις et ἀντιλεγόμενοις Paulinis ²⁾. — Denique obiter tangendus est singularis quidam usus PAULO proprius praepositionis διὰ cum genitivo: significat scilicet subinde aliquatenus causam principalem, igitur praepositionis ὑπὸ (vel παρά) vice fungitur: Rom. 1. 5: δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολήν ³⁾, 1 Cor. 1: 9: πιστὸς ὁ Θεὸς δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν κτλ. (, Gal. 4: 7: καὶ κληρονόμος διὰ Θεοῦ). Probe tamen tenendum est quod FRITZSCHE hac de re in medium affert ⁴⁾: sententiae inesse ambiguitatem nequaquam licere.

§ 16.

Praepositio cum dativo. Cum accusativo.

(Winer § 48 sq.)

Dicendi rationis concisio quaedam, eujusmodi aliarum

loco uti etiam 1 Cor. 15: 29 ὑπὲρ sensu proprio esse accipiendum. Quali interpretationi aliquatenus album calculum adjicit MEYER in ed. 1. quod ad Rom. 9: 27, WINER in ed. 5. (p. 458) quod ad 1 Cor. 15: 29 attinet.

1) Aliunde probe comparant: θάρσεν ὑπὲρ ἐκείνων (XENOPHONTIS *Cyrop.* VII: 1: 17).

2) De hac praepositione, adverbialiter posita, vid. infra § 17.

3) Hand optimo jure hic locus huc refertur. Cf. v. HENGEL ad h. l. De ultimo (Gal. 4: 7) idem fere valet; qui (locus) praeterea tantum lectio est varians.

4) FRITZSCHE (ad Rom. 1: 5): „Est autem hic usus ibi tantum ad-

praepositionum etiam est usitata ¹⁾, apud PAULUM praepositionis ἐν occurrit Rom. 11: 2: ἐν Ἡλίας ²⁾, in historia ELIAE, illo loco ubi traduntur res ELIAE, qualem dicendi formulam, quamvis analogae adsint, alteram invenire nequii ³⁾. — In usurpando ἐπί cum dativo PAULUS omnino discrepat a caeteris Novi T. auctoribus: non solum fere abstinet, quemadmodum optimae notae Graeci scriptores ⁴⁾, ab usu praepositionis ἐπί cum dativo, ubi in cum ablativo ejus vis esse debet ita ut proprie ἐπί cum genitivo exstare oporteret, sed etiam, iterum aequae ac apud laudatos illos scriptores, fieri potest ut utatur ea ad *consilium* indicandum: Gal. 5: 13: ἐπ' ἐλευθερίῳ ἐκλήθητε. — Ineunte ὁ praecedente exstat observatio spectans multarum praepositionum usum Paulinum: valet haec observatio aliquatenus etiam de usu praepositionis σύν. Nimirum usurpatur subinde a PAULO sensu quodam peculiari: de Christiana communione cum CHRISTO interna, spirituali dicta: Rom. 6: 8: ἀπεθάνομεν

missus, ubi nullam sententiae ambiguitatem crearet." WINER (p. 338 sq.) laudatae interpretationi aliquatenus album calculum adjicit; alii quam minime.

1) Cf. supra p. 36: ²⁾, ubi vocula ἐπί Mt. 12: 26 explicanda esse videtur: illo loco ubi agitur de rubo. Qualis comparatio majori jure frui videtur quam cujuscunque loci (praeter Rom. 11: 2) quo ἐν exstat, v. c. Hebr. 4: 7: ἐν Αὐβιδ (ἐν Αὐβείδ).

2) Cf. maxime v. HENGEL (ad h. l.), qui fuse exponit de varia interpretatione hujus dicendi formulae, — nec non eff. (ad h. l.) FRITZSCHE, MEYER.

3) Plura in usu praepositionis ἐν linguae Paulinae propria vidd. tom. I. in voce ἐν.

4) Diximus "fere" (abstinet): non enim plane abstinent. Cf. BERNHARDY (Synt. p. 248 sq.) nec non WINER (p. 249 sq.), qui etiam (p. 251) laudat scriptores usurpantes ἐπί cum dativo ad *consilium* indicandum.

σὺν Χριστῷ, 8 : 32 : σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται, 2 Cor. 13 : 4 : ζήσομεν σὺν αὐτῷ ¹⁾. —

Quemadmodum nonnunquam usurpatur praepositio εἰς in dicendi formulis adverbialiter ad gradum indicandum positis, v. c. in εἰς τὸ παντελές, εἰς τὰ μάλιστα, εἰς τρίς, — ita etiam a PAULO adhibetur in peculiari quodam nexu, scilicet cum articulum habente adjectivo quod gradum monstret ²⁾: 2 Cor. 10 : 13 : οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχώμεθα, 15 : εἰς τὰ ἄμετρα καυχώμενοι ³⁾. Paululum tantum differt, magis autem eventum spectat εἰς 1 Cor. 11 : 17 : οὐκ εἰς τὸ κρεῖσσον ἀλλὰ εἰς τὸ ἕσσον συνέρχεσθε, ubi scilicet interpretandum videtur: *non ita ut melius sed ut pejus fiat, convenitis*. Hanc tamen vim (eventum indicandi), quemadmodum nusquam alibi in Novo T., vocula εἰς quam maxime habet alio quodam loco Paulino: Rom. 10 : 10 : πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην..... δμολογείται εἰς σωτηρίαν, nec non 13 : 14 : τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιήσατε εἰς ἐπιθυμίαν ⁴⁾. Egregie autem falsi sunt qui, quasi studiosi vocabuli cuiusdam sensus novi, non flocci fecerunt hujus praepositionis vim propriam eamque reddiderunt per *sub* loco sequente Paulino: Rom. 11 : 32 : συνέκλεισεν..... τοὺς πάντας εἰς ἀπείθειαν ⁵⁾. — Ubi de

1) In alio argumento PAULUS eodem modo utitur σὺν Gal. 3 : 9 : οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ.

2) De tali addito adjectivo cff. ΜΑΤΘΙΑῖ (Gramm. p. 1349), HERMANN (Vig.) (p. 395).

3) Merito confertur HOMERI Iliad. II : 212 :

Θεοδίτης δ' ἔτι μόνος ἀμετροπέης ἐκολῶα,

4) Hunc autem locum alii aliter explicant, et fieri potest ut huc non pertineat. Vidd. interpretes.

5) Optime omnino convenit versio in cum accusativo, eo magis cum etiam Hebraico dicatur v. c. בִּיד הַסֵּגֶר (1 Sam. 23 : 11 : הִסְגֵּרְנִי,

Paulina dicendi ratione agendum est, praepositio *κατά* cum accusativo quam minime erit negligenda. Missis enim, quatenus re vera sunt Paulina, sequentibus in parte lexicali jam tractatis: *κατά ἄνθρωπον*, *κατά σάρκα* atque *κατά πνεῦμα*, — adhuc tractandum superest *κατά τινα*, ubi significat *secundum voluntatem, ad libitum alicujus*. Quod tamen paucis absolvi potest. Prope modo teneamus, illud *κατά τινα* haud dubie quam maxime esse Paulinum in Novo T. et tantum non ubicunque extra ¹⁾, et speciosius quam verius — quasi ejusdem esset sensus — afferri 1 Petr. 1: 15: *κατὰ τὸν καλέσαντα* ²⁾. Unice igitur in censum veniunt Rom. (8: 27: *κατὰ Θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἁγίων*,) ³⁾ 15: 5: *δοξὴ ὑμῶν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν* ⁴⁾, 1 Cor. 12: 8: (*δίδοται*) *λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα*, 2 Cor. 11: 17: *λαλῶ κατὰ κύριον*. — Inspicienti partem meam lexicalem (in voce *παρά*) sponte apparebit, praepositionis *παρά* me duas commemorasse significationes alibi minus frequentes; puto enim in hujus vocabuli usu PAULUM ita se distinxisse a caeteris Novi T. scriptoribus, ut

וְלֹא הִסְתַּרְתִּי בְיַד אֹיִבַי, Ps. 31: 9: *בְּעֵלֵי קַעֲלֵהּ בְּיַד הַיָּדָיִם*,

alibi). Neque obstat, utpote nihil ad rem, Gal. 3: 22: *ὀνειδίσειεν..... τὰ πάντα ὑπὸ ἀμαρτίαν*. Caeterum operae pretium est de dicendi ratione *συγκρίσει εἰς τι* adire doctissimum v. HENGEL ad Rom. II.

1) v. HENGEL (ad Rom. 8: 27) confert frequentata apud HOMERUM aliosque: *κατ' αἴσαν*, *κατὰ μοῖραν*, *κατὰ κόσμον*.

2) Prope enim hunc locum inspiciens non potui non interpretari *ad exemplum ejus qui vocavit*.

3) Quem locum WINKER (p. 357: imprimis ²⁾) non huc refert. Neque huc pertinet ubi Graccorum more accipitur. Vidd. tamen (ad h. l.) v. HENGEL, MEYER.

4) Quemadmodum praecedens exemplum, item hoc ab aliis aliter est explicatum. Et adhuc sub iudice lis est. Tamen iterum atque iterum lectum addere non dabitavi.

semel sumserit sensu *proas* ¹⁾, semel sensu *propter* ²⁾: hoc 1 Cor. 12: 15: *παρὰ τοῦτο (propterea) οὐκ ἔστιν ἐν τοῦ σώματος*, illud Rom. 1: 25: *ἐλάτρευσαν τῆ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα*. — Non perquam rarus est ultimo loco memoratae praepositionis (*παρὰ*) (ubi cum accusativo ponitur) usus in comparandi enunciationibus. Praepositio autem *πρὸς* cum accusativo, alibi satis usitata hoc sensu, tantum nonnusquam in Novo T. ³⁾ ita usurpatur: nonnisi apud PAULUM occurrit, scilicet in loquendi formula *ἄξιος πρὸς τι* ⁴⁾ Rom. 8: 18: *οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι*, uti fortasse etiam comparationi inservit 2 Cor. 5: 10: *ἵνα κομισθῆται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν*.

§ 17.

Permutatio praepositionis et repetitio. Periphrasis per praepositionem. Constructio verbi cum praepositione compositi.

(Winer § 50 sqq.)

Quemadmodum supra, de praepositionibus disserere incipiens, nunc aliquatenus iterum generalem quandam observationem commemoro de praepositionum usu Paulino, quae tamen observatio et minoris est momenti et ad Paulinam dicendi rationem tantum non unice pertinet: cumulantur nonnunquam variae praepositiones,

1) Cf. v. HENGEL (ad Rom. 1: 25), WINER (p. 360).

2) Cf. SCHIRLITZ (Grundzüge, § 48), WINER (p. 360).

3) Alii scriptores Graeci vidd. HERMANN (VIG.) (p. 649 sq.), WINER (p. 361), v. HENGEL (ad Rom. 8: 8).

4) Quid sibi velit? vid. tom. I. in voce *ἄξιος*.

ante idem repetitum substantivum quaeque positae, eo consilio ut substantivi notionem omnibus numeris absolutam reddant ¹⁾: Rom. 3: 22: (πεφανερωται) δικαιοσύνη Θεοῦ. εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας, 11: 36: ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, 1 Cor. 12: 8 sq.: ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἑτέρω δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, 2 Cor. 3: 18: μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν ²⁾, Gal. 1: 1: Παῦλος ἀπόστολος οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων οὐδὲ δι' ἀνθρώπου.

Supra (§ 16) jam vidimus egregie falsos esse qui, non flocci facientes praepositionis εἰς propriam vim, eam reddiderunt per *sub* loco sequente Paulino Rom. 11: 32: συνέκλεισε τοὺς πάντας εἰς ἀπίθειαν. Contra, ut hoc obiter tangam, quoque provocatum est verbi causa ad Paulinos hos locos 1 Cor. 7: 15: ἐν δὲ εἰρήνῃ κέκλημεν ἡμᾶς ὁ Θεός, et Gal. 1: 6: ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ, probando fieri posse ut praepositio ἐν pro εἰς usurpata inveniatur. Neque hoc jure meritoque est perhibitum. Quod quidem sponte apparet, dummodo probe teneamus καλῶ ἐν τινι his locis nihil aliud significare quam: *in alicujus imperio versatus voco, in alicujus communionem arcesso* ³⁾. — Antea praepositiones saepius sine casu usurpabantur pro adverbis. Hujus usus reliquiae in Novo T. tantum non omnino desiderantur: nimirum apud PAULUM praepositio ὑπέρ

1) Scriptores extra Novum T. memorat WINER, p. 373.

2) Conferri potest Mt. 23: 34: διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν. — Caeterorum Novi T. auctorum imprimis operae pretium est laudare: 2 Petr. 3: 5: γῆ ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὕδατος συνεστῶσα.

3) Vid. tom. I. in voce καλῶ. Ἐν εἰρήνῃ pro εἰς εἰρήνην inter alios acceperunt BEZA, versio Belgica (Ordin. Gener.) et GROTIUS. Melius WINER (ed. 5. p. 494; quodammodo mutata est sententia in ed. 6.) interpretatur: ἐν εἰρήνῃ = ὥστε εἶναι ἐν εἰρήνῃ.

semel adverbialiter ponitur: 2 Cor. 11: 23: *διάκονοι Χριστοῦ εἰσίν; ὑπὲρ ἐγὼ (plus ego sum) 1)* —

Nonnunquam in Novo T. *κατὰ* cum substantivi accusativo periphrasin facit adverbii. Eodem modo *κατὰ* cum substantivi genitivo constructum semel adjectivi vice fungitur; *καθόλου* (*in universum*: Act. 4: 18) enim, quippe quod non adjective usurpatur et jam prorsus in adverbium abiit, in censum venire nequit; tantum igitur laudanda dicendi formula *κατὰ βάθους* 2), qua PAULUS usus est 2 Cor. 8: 2: *κατὰ βάθους πτωχεῖα* 3). —

Verba cum praepositionibus composita alia aliter construuntur. Quod ad composita cum praepositione *ὑπέρ* attinet, huiusmodi verba in Novo T. plerumque absolute adhibentur; quae tamen excipienda sunt (verba), eorum duo cum praepositione quadam ponuntur, scilicet *ὑπερευτυγχάνω* et *ὑπερφρονῶ*, ambo in Novo T. unice in epistolis Paulinis usurpata: Rom. 8: 26: *αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερευτυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν* 4), 12: 3: *μὴ ὑπερφρονεῖ παρ' ὃ δεῖ Φρονεῖν* 5).

1) Vidd. WINER (p. 375 sq.), MEYER (ad 2 Cor. 11: 23). Cf. BERNHARDY. Synt. p. 199.

2) Cf. tom. I. in voce *βάθος*. WINER (p. 341, 377) interpretatur *in die Tiefe reichend*, igitur prope abest ab *in altum, profundum*. Minus recte: hic sensus alienus est a praepositione *κατὰ*. Potius quod ad significationem attinet *κατὰ βάθους* analogum habeatur vocabuli *καθόλου* (WINER. p. 377: *durch das Ganze hin*) atque eodem modo explicetur.

3) In quod plane quadrant quae saepius laudantur: *ἔστι τὸ μαρτυροῦν ἀντιγον κοῖλον κατὰ βάθους* (STRABO: 9: 5). — Cf. ALEX. BUTTMANN (p. 288), WINER (p. 377).

4) Additamentum *ὑπὲρ ἡμῶν* est lectio tantum varians, editione recepta probata.

5) Non igitur facio — quamvis neque album calculum adjicio interpretationi doctissimi DE WETTE, aliorum (vid. tom. I. in voce *ὑπερφρονῶ*) — cum ALEX. BUTTMANNO (p. 292), perhibente *ὑπερφρονῶ παρὰ = ὑπερφρονῶ ἢ* esse accipiendum. In quadam vero notione comparativa PAULUS

Conjunctio.

(Winer § 53.)

Distinguendi sunt Novi T. auctores in usurpanda conjunctione *καί*: PAULUS, LUCAS quoque JOHANNES et JACOBUS, utpote magis imbuti Hellenico cultu ingenii ¹⁾, abstinent a caeterorum usu hujus voculae pro rata parte frequente. E contrario conjunctio *τε*, nuda adhibita (neque ipsa repetita, neque alia addita), tantum non unice usurpata est a PAULO ²⁾ quemadmodum a LUCA atque auctore epistolae ad Hebraeos; quod quidem vocabulum, cum *καί* conjunctum — *τε καί* —, apud eosdem etiam occurrit, apud LUCAM autem omnium minime ³⁾. Quod praeterea ad *καί* attinet, variae antea significationes ei obtrudebantur, quarum autem omnium duae tantum retinendae sunt: *et* atque *etiam* ⁴⁾. Neque igitur probandum est quod antea BEZA — fortasse miratus *καί* ineunte parenthesi positum —, nuper adhuc KÖLLNER

revera *παρά* pro *ή* adhibuit, nempe 1 Cor. 3: 11: *θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρά τὸν κείμενον* — vid. tom. I. in voce *ἄλλος*; cff. WINER (p. 360), MEYER (ad 1 Cor. 3: 11) —.

1) Cf. (de PAULO, LUCA et JOH.) GL. PH. CH. KAISER. Dissert. de speciali JOA. Ap. grammatica (Erlangen. 1842). p. 9: «Et JOANNES quidem cum PAULO et LUCA Hellenisticis N. T. auctoribus adnumerandus est»; praeterea (de JACOBI epistola) FR. BLEEK. Einleitung in das N. T. p. 80.

2) Ita extra Novum T. a THUCYDIDE: cf. HERMANN (VIG.). p. 518.

3) Contra *τε* (*καί* non addito) saepissime in Actis occurrit.

4) Cf. ALEX. BUTTMANN (p. 310), — nec non WINER (p. 386), qui merito inter alia haec laudat verba: «ubique habetur *καί* particula, aut simpliciter copulat duas res, aut ita ponitur ut praeter alias res, quae aut re vera positae sunt aut facile cogitatione suppleri possunt, hanc vel illam rem esse aut fieri significet» (KLOTZ [DEVAR]: II. p. 635).

perhibuit ¹⁾, quippe qui ²⁾ hanc voculam non per *et* reddidit, sed sumsit pro *quamvis, attamen*.

Jure majore — tametsi nequaquam dicenda sit Paulina dicendi ratio — utitur in linguae Paulinae idiomate tractando junctio utriusque hujus particulae *ἀλλά* et *εἰ* — *εἰ ἀλλά* —. Hujus junctionis exempla extra Novum T. ³⁾ quam minime desiderantur ⁴⁾. Ἄλλὰ hoc loco, utpote antithesis causa additum instar Latinae conjunctionis *at*, apodosis vim quam maxime auget; quae tamen res ita se habet, ut hic usus particulae *ἀλλά* explicandus sit e brevilloquentia, „cui succurrendum sit repetendis verbis, quae in protasi legantur. Et haec quidem repetitio ita fieri debet, ut iis nunc unum vocabulum *μὲν*, nunc duo *οὐ μόνον* adjungamus” ⁵⁾. Hujus rationis exempla PAULUS praebet Rom. 6: 5: *εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν . . . ἀλλὰ καὶ . . . ἐσόμεθα*, 2 Cor 4: 16: *εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος δια-*

1) In contrariam partem disputarunt FRITZSCHE (ad Rom. 1: 13: „Hoc *καὶ* neque *sed*, neque *quamquam* [hoc foret *καὶ τοὶ ἐκλήθησαν*] declarat, sed est parenth^m. *et*”), v. HENGEL, MEYER, DE WETTE.

2) Nec non HERMANN (VIG.), p. 525, 837.

3) In Novo T. praeter PAULUM tantum MARCUS utitur hac loquendi ratione: (Mr.) 14: 29: *καὶ εἰ πάντες στανδαλισθήσονται, ἀλλ' οὐκ ἐγώ*.

4) Et prioris et recentioris aevi auctores variis utuntur exemplis. Tantum afferam ex HOMERI *Iliad.* (quae plurima praebet) XVI: 36–38:

*Εἰ δέ τινα φρεσὶ σῆσι θεοπροσίην ἀλεείνης,
Καὶ τινά τοι πάρ Ζηρός ἐπέφραθε πότνια μήτηρ,
Ἄλλ' ἐμὲ περ πρόες ὄχ', ἄνα κτελ.*

5) v. HENGEL ad Rom. 6: 5. Non tam praeclara, satis tamen bona eadem de re in medium affert WINER (p. 392 sq.). Cf. FRITZSCHE (ad Rom. 6: 5; ubi perhibet inter alia: „Male cum h. l. 2 Cor. 4: 16, 13: 4 contendat”; cf. autem v. HENGEL ll.) aliique allati apud MEYERUM ad 2 Cor. 4: 16.

Φθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσθαι ἀνακινούται, 13: 4, — illius
 1 Cor. 4: 15: ἐὰν γὰρ μυρίους παιδαγωγούς ἔχητε ἐν Χριστῷ,
 ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας, 9: 2, 2 Cor. 5: 16: εἰ δὲ καὶ
 ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ κτλ., 9: 6. —
 Quemadmodum in memorata loquendi formula vocabulo
 ἀλλά addendo, sic interdum majorem vim PAULUS tribuit
 orationi ἀλλά semel, imo subinde altera vice vel saepius,
 repetendo: 1 Cor 6: 11: καὶ ταῦτά τινες ἦτε· ἀλλὰ ἀπε-
 λούσασθε, ἀλλὰ ἡγιασθήτε, ἀλλὰ ἐδικαιώθητε, 2 Cor. 2: 17:
 οὐ γὰρ ἐσμεν ὡς οἱ πολλοὶ ἀλλ' ὡς ἐξ εἰλικρινείας,
 ἀλλ' ὡς ἐκ Θεοῦ λαλοῦμεν, 7: 11: κατειργάσατο ὑμῖν
 σπουδὴν, ἀλλὰ ἀπολογία, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον,
 ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλὰ ἐδίκησιν, — qua
 scilicet repetita conjunctione antitheton multo melius
 oculos in se convertit. Hue primo adspectu fieri posset
 ut referretur quoque Rom. 5: 14 sq.: ἀλλὰ ἐβασίλευσεν ὁ
 θάνατος ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, οὕτως κτλ.;
 re autem prope inspecta aliter docemur: hoc loco, quem-
 admodum saepius 1), particulam ἀλλά ita repeti ut alia
 spectet priore, alia altera vice. — Cum tractata hac con-
 junctione vi atque usu satis convenit alia, nimirum δέ.
 Ea ratione imprimis a priore est diversa, ut quae adver-
 sandi notio illi maxima inest in hac contra minor
 tantum inveniatur — *sed et autem* —. Haec vero minor
 adversandi notio nonnunquam in minimam abiit, exempli
 gratia ubi (δέ) additur explicationis causa; quemad-
 modum saepius in Novo T. offenditur 2), — unice

1) Neque solum apud PAULUM ne in Novo T. quidem: Mr. 14: 36,
 ἀλλ' οὐ εἰ ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ εἰ σὺ. — Priore loco positum ἀλλά, ab
 altero longe diversum, cf. BERNHARDY. Synt. p. 73.

2) Praeter sequentia Paulina cff. Joh. 6: 10, 9: 14, Gal. 2: 2,
 Jac. 1: 6.

autem apud PAULUM 1) ubi explicatio periodi alicujus pars est, non per se novam periodum efficiens 2). Qua in conditione optime reddi videtur per *nempe, et quidem, inquam*: Rom. 3: 22: (δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται.) δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, 9: 30, 1 Cor. 2: 6: σοφίαν λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, 3: 15. — De formula μέν δέ, a Paulina dicendi ratione haud aliena, quemadmodum imprimis de parallelo ejus δέ, per anacoluthon omisso, vid. infra § 23. De voculae δέ satis simili ὁμως paucis absolvi potuit; vid. tom. I. in voce.

De vero conjunctionis alicujus usu et sensu alii nonnunquam aliter sentiunt. Haud minime de conjunctione γάρ hoc perhibere licet: a multis enim interpretibus et variis quidem modis explicata est. Maxime sane in epistolis Paulinis, ubi scilicet pro rata parte frequentissimus est ejus vocabuli usus, hujusmodi interpretatio versabatur. Hodie autem viri docti multo minus hac de re disputant, non amplius tot atque tam varios sensus uni eidemque γάρ attribuunt 3); magis magisque omnes interpretes ad unicam veram significationem accedunt — et ita quidem multi ut nec tamen putent,

1) In Novo scilicet T. Aliorum auctorum v. HENGEL (ad Rom. 9: 30) apte comparat HERODOTI (VIII: 92) haec verba: Μαντευομένου σφί Δημόφρονι τοῦ Ἐθνηίου, ἀνδρός Ἀπολλωνιάτειο, Ἀπολλωνίης δὲ τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ.

2) Cf. WINER (p. 393), v. HENGEL (ad Rom. 9: 30; neque missum faciendum est quod legitur ad Rom. 3: 22).

3) Antea fieri potuit ut γάρ uno eodemque loco apud varios interpretes significationes haberet longe distantes inter se. Operae pretium est conferre hac de re WINERUM. p. 402 sqq., ubi inter alias commemorantur haec datae antea significationes: *autem, igitur, quamvis, e contrario*. — Neque vero ipsi auctores in adhibenda hac vocula semper liberandi sunt negligentiae culpa: BERNHARDY. Synt. p. 74.

fieri posse ut aliquid supplendum sit ante eam enunciationem, cui γάρ inest. Quod vero ad illud (accedere ad veram significationem) attinet, observandum est, imo SCHIRLITZIUM ¹⁾ adhuc vim *autem* huic voculae obtrusisse 1 Cor. 9: 19: (εἰς τὸ μὴ καταχρῆσασθαι τῇ ἐξουσίᾳ μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ*) ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἐκ πάντων πᾶσιν ἑμαυτὸν ἐδούλωσα. Ad hoc vero quod attinet probe tenendum est adhuc sub iudice litem esse ²⁾. Alii enim nihil subaudiendum esse dicentes perhibent cum KLOTZIO (DEVAR.): II. p. 240): „Nihil supplendum est ante enunciationem eam, quae infertur per particulam γάρ, sed ut omnis constet oratio postea demum aliquid tacita cogitatione adsumendum erit.” Alii autem interdum vocabulum γάρ referendum esse ad sententiam non expressam sed supplendam putantes praedicant cum HERMANNO (VIG.) (p. 829): „Etiam in responsionibus, in quibus frequentissima est haec particula (γάρ), suam vim obtinet, quae est *nam*, quia Graeci particulas *καὶ* et *ὅτι* plerumque omittunt, ad quas referretur γάρ, si plena esset oratio;” — exempla, apud PAULUM imprimis invenienda, afferunt ³⁾ Rom. 2: 14: ὅταν γὰρ ⁴⁾ ἔθνη, τὰ μὴ νόμον ἔχοντα,

1) Grundzüge. § 49. Idem (*autem*) vult KÜHNÖL Hebr. 7: 12: μεταμετένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης.

2) Quod ut cernatur tantum opus est ut conferantur WINER (p. 395 sqq.) et v. HENGEL (ad Rom. 10: 16), quorum ille priorem sententiam, hic alteram tuctur. Neque praetereundus est MEYER (ad Rom. 10: 16).

3) Cujus rei exempla quam minime desiderantur extra Novum T. Merito conferunt SOPHOCLES PHILOCT. (BOTH): 1198 sqq., nec non XENOPHONTIS Memorab. II: 6: 15: (σὺ δ' ᾤου, ἔφη ὁ Σωκράτης, οἷόν τ' εἶναι καὶ κτηνῶν ὄντια χρηστοὺς φίλους κτήσασθαι;) ἑάρων γάρ, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ῥήτοράς τε φαύλους ἀγαθοὺς δημηγόρους φίλους ὄντας, καὶ κτλ.

4) Doctissimo v. HENGEL, duce quodammodo PELAGIO, addendum videtur: (*nam*,) *ne quis gentes objiciat legis expertes,*” vel simile quid.

Φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῆ, 10: 16: ἀλλ' οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ εὐαγγελίῳ· Ἡσαΐας γὰρ λέγει, 1 Cor. 11: 26: (ταῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἑμὴν ἀνάμνησιν) ὁσάνκις γὰρ ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε, Hebr. 2: 8: πάντα ὑπόταξας ἐν τῷ γὰρ ὑποτάξαι αὐτῷ τὰ πάντα οὐδὲν ἀφῆκεν. — Ea quidem observanda videbantur de conjunctione illa PAULO tantopere usitata; hic autem subsistamus, hacc igitur hactenus! Tantum addam de conjunctionibus praecedenti non dissimilibus διῆ atque διότι, has etiam in Novo T. pro rata parte saepe a PAULO usurpari; quae tamen eo nomine non optimo jure laudantur, cum LUCAS quoque crebro iis usus sit.

Breviter denique exponendum est de duabus aliis conjunctionibus: ἄρα atque οὖν. Quarum priore PAULUS omnium, in Novo T. auctorum longe frequentissime usus est nimirum imprimis, uti igitur, quae cum ita sint, ad orationis progressum indicandum: Rom. 7: 21: εὐρίσκω ἄρα τὸν νόμον τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλὸν ὅτι κτλ., 8: 1: οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, — vel in loci citati alicujus argumento referendo: Rom. 10: 17: ἄρα ἢ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἢ δὲ ἀκοῆ κτλ., Gal. 3: 7: γινώσκετε ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοι εἰσιν υἱοὶ Ἀβραάμ. Altera (οὖν) apud PAULUM saepius sensu laudato et positione cum priore satis convenit, minore autem jure ad Paulinam dicendi rationem refertur, cum etiam alibi in Novo T. imprimis apud JOHANNEM valde sit frequens. Majoris momenti in linguae Paulinae idiomate est utriusque hujus particulae junctio — ἄρα οὖν —. Epistolis dictis Paulinis propria est singularis ratio usurpandi hanc junctionem. Alibi enim in Novo T. plane non occurrit; neque apud caeteros auctores Graecos quemadmodum apud PAULUM invenitur. Nam illi semper his particulis conjunctionem εἰ aliamve praemittunt;

quam quum missam faciunt, ἄρα οὖν praecedunt interrogationem et scribenda sunt ἄρα (non ἄρα) οὖν ¹⁾. PAULUS autem nec praemittit hanc illamve vocem, nec utitur interrogatione ²⁾; uti sponte apparet ex afferendis exemplis — in quibus aequae ac ubicunque alias ad conclusionem faciendam idem auctor adhibet ἄρα οὖν (*hinc ergo*) —: Rom. 5: 18: ἄρα οὖν ὡς δι' ἑνὸς παραπτώματος οὕτως καὶ δι' ἑνὸς δικαιώματος κτλ., 7: 3: ἄρα οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς μοιχαλῆς χρηματίσει ἐν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ, 25: ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοῖ δουλεύω νόμῳ Θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ νόμῳ ἁμαρτίας, Gal. 6: 10: ἄρα οὖν ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας. — Formula ad tempus indicandum usurpata ὡς ἂν (ἐάν), in ἐμολογουμένοις Paulinis bis constructur cum subjunctivo; quod quidem fit — sensu *quandocunque, simul atque* —: Rom. 15: 24: ὡς ἂν πορεύσομαι εἰς τὴν Σπανίαν, ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς, 1 Cor. 11: 34: τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ἂν ἔλθω διατάξομαι..

§ 19.

Adverbium. Negandi particula. Constructio negandi particulae. Interrogandi particula.

(Winer § 54 sqq.)

In summa Novi T. auctores non discrepant a cacte-

1) Cf. HERMANN (VIG.) (p. 823), KRÜGER (FRANCKEN. Gramm. § 60: 8). — Tamen adhuc — quemadmodum nec non antea: cf. HERMANN (VIG.) p. 487 — viri docti hac de re dissentiunt: verbi causa XENOPHONTIS Cyrop. III: 3: 8 scribendum est secundum regulam modo laudatam: ἄρα οὖν σκεψόμεθα τί ἡμῶν ὑπάρχει, καὶ τίνας ἐνδεῖ, — scribitur vero etiam: ἄρα οὖν κτλ.

2) Cf. v. HENGEL (ad Rom. 5: 18), WINER (p. 395), ALEX. BUTTMAN (p. 318).

ris scriptoribus Graecis quod attinet ad usurpanda adverbia. In singularibus autem quibusdam, minoris momenti, rebus nonnunquam sunt distinguendi. Huc referendum est, quum apud cacteros auctores Graecos non valde frequentia sint, satis multa substantiva abstracta cum praepositione esse posita pro adverbii re ipsa usitatis. Cujusmodi insuetum quoddam exemplum, in Novo T. prorsus singulare, invenitur in scriptis Paulinis 2 Cor. 4: 16: δ ἔσθθεν (ἡμῶν ἄνθρωπος) ἀνακαινοῦται ἡμέρα καὶ ἡμέρα, ubi scilicet PAULUS loquendi formulam ἡμέρα καὶ ἡμέρα ponit loco notae illius καθ'ἡμέραν sive τὸ καθ'ἡμέραν ¹⁾; quae quidem dicendi formula, haud dissimilis Hebraeorum כִּי יוֹם בְּיוֹם ²⁾ et ne in LXX quidem obvia, hebraismus uti videtur est habenda ³⁾. Praeterea huc referendus est — sane minoris momenti, veruntamen dignus qui obiter memoretur — locus quidam Paulinus, 1 Cor. 12: 31: καὶ ἔτι καθ'ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι, ab aliis aliter explicatus, sed jam ab antiquo inde tempore tali modo ut καθ'ὑπερβολὴν (tanquam adverbium comparationis) adjectivi vice fungi haberetur ⁴⁾. Quo nomine etiam laudari potest 2 Cor. 11: 23: (ἐγὼ) ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις, tanquam Paulinum tamen non optimo jure, quum aequo

1) Quo sensu EURIPIDES usus est τὸ ἐφ'ἡμέραν, — in dramate satyrico, Cyclope : 336.

2) Saepius in Vetere T. occurrit: v. c. Gen. 39: 10, Esth. 3: 4, — *de die in diem*: vid. tom. I. in voce ἡμέρα.

3) Aliquatenus conferri potest Mr. 6: 39: καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλῖναι πάντα συμπόσια σωματώδεια; cujus analogum exstat Exod. 8: 14.

4) Quemadmodum Graeco interpretantur: καθ'ὑπερβολὴν = ὑπερέχων. Quae quidem interpretatio unica vera mihi videtur. Cf. MEYER (ad 1 Cor. 12: 31), WINKER (p. 341), ALEX. BUTTMANN (p. 84). Attamen etiam in contrariam partem disputatur: cf. MEYER II.

uimis simile sit inter alia Mr. 1: 23: *ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτος*. —

In Novo T. semper praemittitur infinitivo ὥστε μή, nunquam ὥστε οὐ. Alibi contra ὥστε οὐ usurpatur, ubi eventus tanquam res in facto posita proponitur, datae operae nulla ratione habita. Hac in re Novi T. auctores igitur discrepant a caeteris, quod eventus varia genera nullo modo distinguunt. Quo tamen nequaquam pertinet ὥστε μή 2 Cor. 3: 7: *εἰ γὰρ ἡ διακονία τοῦ θανάτου λίθοις ἐγενήθη, ὥστε μή δύνασθαι ἀτενίσαι τοὺς οὐδοὺς Ἰσραὴλ εἰς κτλ.*, ubi scilicet propter vim conditionalem non fieri potuit ut PAULUS ὥστε οὐ uteretur. — Οὐδέ (μηδέ) et οὔτε (μήτε) sibi invicem prope re inspecta respondere non posse inter omnes viros doctos satis constat. Ubi igitur οὐδέ οὔτε (μηδέ μήτε) positum cernimus, non ita dissolvere licet ut δέ (in οὐδέ) et τέ (in οὔτε) sibi respondeant invicem. Dissolvi tamen potest ea ratione, ut οὐ referatur ad unum tantum verbum, δέ autem ad verba plura (ita ut jungantur cum superioribus inferiora) ¹⁾; quo quidem facto οὐ et οὔτε supersunt et tanquam inter se „coordinata” sibi respondent ²⁾. Cujus generis exempla, quamvis non crebra, tamen non desiderantur apud auctores extra Novum T. ³⁾; in Novo autem T. solus est PAULUS qui

1) Non igitur facio cum ALEX. BUTTMANNO (: 315), cui ante οὔτε alterum οὔτε supplendum videtur.

2) Fieri tamen etiam potest ut οὔτε (μήτε) praecedenti οὐδέ (μηδέ) sit „subordinatum”, quemadmodum Act. 23: 8: *μη εἶναι ἀνάστασιν μηδὲ ἀγγελον μήτε πνεῦμα*. Rebus ita comparatis itidem non necesse est ut δέ et τέ sibi respondeant, veruntamen res prorsus alia est quam Gal. 1: 12. Cff. WINER (p. 437), ALEX. BUTTMANN (p. 315).

3) Vidd. auctores quos laudat WINER (p. 436 sq.).

hujusmodi exemplum praebuit: Gal. 1: 12: οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτὸ οὔτε ¹⁾ ἐδιδάχθην. —

Μή (μήπως) significacione *nisi forte* ponitur post ἔρα, βλέπε, φοβοῦμαι κτλ. Sequitur alias conjunctivus — quippe qui modus „verentis est, ne quid nunc sit, simulque nescire utrum sit nec ne significantis” (HERMANN ad SOPHOCLES Aj.: 272) ²⁾ —, alias indicativus — quippe qui modus „verentis quidem est ne quid nunc sit, sed indicantis simul, putare se ita esse, ut veretur” (ib.). Et alibi hoc valet et in Novo T.; ibi vero tantum in epistolis Paulinis indicativus praeteriti usurpatur. Quo nomine κατ' ἐξοχήν in oculos incurrit Gal. 4: 11, ubi scilicet PAULUS μήπως cum indicativo perfecti post φοβοῦμαι adhibuit, ut indicet putare se ita jam factum esse ut veretur: (Gal. 4: 11:) φοβοῦμαι ὑμᾶς ³⁾ μήπως εἰκὴ κεκοπίσθη εἰς ὑμᾶς. Praeterea in censum venit Gal. 2: 2: ἀνεβέβηκν αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δεοῦσιν, μήπως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον, quippe cujus praeteritum ἔδραμον saepius ⁴⁾ huc refertur. Uti autem videtur, praestat illa interpretatio qua sensus conditionalis huic praeterito tribuitur — *ne frustra cucurrissem* ⁵⁾ —; qua sententia probata, hic igitur tantum

1) WINER (p. 437): „Das οὐδέ gutter Codices für οὔτε is wohl Correctur.”

2) Quae verba merito et probe ad rem affert WINER (p. 446 sq.).

3) Quid sibi velit ὑμᾶς? vid. MEYER ad h. l. Speciosius enim quam verius hac de re disserere videntur qui sequuntur ALEX. BUTTMANNUM (p. 208 sq.).

4) Cf., qui ipse quoque — nec non ALEX. BUTTMANN (p. 303) — huic interpretationi album calculum adjecit, MEYER (ad h. l.). — Prae aliis vero interpretibus, ut hoc obiter dicam, dignus est in summa qui conferatur DE WETTE (ad h. l.).

5) Fritzsche. Opuscul. p. 175. WINER, qui monstravit mihi verba, ipse haec probat (p. 448); idem cf. quod ad conditionalem illum sensum sine ἄν attinet (p. 272 sq.).

observandus esset conjunctivus ¹⁾ *τρέχω*, qui autem utpote satis usitatus in Novo T. ad Paulinam dicendi rationem referendus non est. —

Interrogandi sententiae, quae respondentis affirmationem volunt, plerumque incipiunt a vocula interrogativa *ὄ* (etiam *οὐχί*, *οὐδέ*, vel *οὐδαίς* κτλ.) ²⁾. Quae quidem interrogandi ratio in Novo T. imprimis est propria scriptis Paulinis, ubi scilicet adeo est usitata ut interdum, ne (affirmante) responso quidem exspectato, plures ejusmodi sententiae alia aliam subsequantur. In summa igitur hic laudari possunt ex epistolis Paulinis: Rom. 6: 16: *οὐκ οἴδατε ὅτι..... δουλοὶ ἔστε ᾧ ὑπακούετε.....*; 1 Cor. 3: 3 sq.: *οὐχὶ σαρκικοί ἐστε..... οὐκ ἄνθρωποι ἐστε*; 5: 6: *οὐκ οἴδατε ὅτι μικρὰ ζύμη κτλ.*, 12: *οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρίνετε*; 6: 3: (*ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι.....*) *οὐκ οἴδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν.....*; 15 sq.: *οὐκ οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν μέλη Χριστοῦ ἔστιν;..... οὐκ οἴδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρῃ ἐν σώμα ἔστιν*; — ratione autem habita illius repetitionis operae pretium est conferre quae haud dubie ad linguae Paulinae idioma sunt referenda: 1 Cor. 9: 1: *οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος; οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος; οὐχὶ Ἰησοῦν τὸν κύριον ἡμῶν ἐώρακα; οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἔστὲ ἐν κυρίῳ*; 10: 16: (*τὸ ποτήριον*) *οὐχὶ κοινωνία ἔστιν τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ*; 2 Cor. 12: 18: (*μήτι ἐπλεονέκτησεν ὑμᾶς τίτος;*) *οὐ τῷ αὐτῷ πνεύματι περιπατήσαμεν; οὐ τοῖς αὐτοῖς ἴχνεσιν*; Haud raro tamen PAULUS etiam ea

1) Immerito enim USTERI, SCHOTT, ALEX. BUTTMANN (p. 303 sq.) pro conjunctivo volunt indicativum hujus verbi. Cacterum objectio, laudata ratione varios inter se misceri modos, nihil ad rem est; cf. 1 Thess. 3: 5: *ἔπεμψα εἰς τὸ γινῶναι αὐτὸν πίστιν ὑμῶν, μήπως ἐκείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ἡμῶν.*

2) De *πῶς δ' οὐ*; *πῶς γὰρ οὐ*; aliisque hujusmodi cf. HERMANN (VIG.): De adverbii quibus approbamus aliquid.

in re distinguendus est a caeteris Novi T. auctoribus, quod formulae interrogativae particulam *ἢ* praemittit, Rom. 9: 21: *ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς κτλ.*, 11: 2: *οὐκ οἶδατε ἐν Ἡλίῳ τί λέγει κτλ.*, 1 Cor. 6: 9: *ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι ἄδικοι Θεοῦ βασιλείαν κτλ.*, 19: *ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς κτλ.*, 2 Cor. 13: 5: *ἢ οὐκ ἐπιγνώσκετε ἑαυτοὺς ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἐν ὑμῖν;*

CAPUT VI.

Sententiarum structura et conjunctio.

§ 20.

Sententia ejusque elementa in universum.

Appositio.

(Winer § 58 sq.)

Si subjectum aliquod componitur ex prima et tertia persona verbum additur in prima persona pluralis numeri. Idem valere debet in Novo T. atque extra; quemadmodum etiam apud PAULUM scriptum habemus verbi causa 1 Cor. 9: 6: *ἢ μόνος ἐγὼ καὶ Βαρνάβας οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι;* Tamen contra usitatam hanc regulam PAULUS verbo in tertia persona pluralis posito praemittit subjecta primae et tertiae personae Gal. 1: 8: *ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ κτλ.*, quia scilicet subjectum tertiae personae majore vi hoc loco utitur. — Ubi plura subjecta, objecta vel praedicata in una eademque sententia sibi invicem conjunguntur, plerumque ultimo horum vocabulorum praemittitur copula. Fieri autem potest ut

omittatur — nascitur ergo asyndeton ¹⁾ — in utroque hoc casu: in antithesibus (quae eo modo majore vi utuntur) et in additionibus (quae caeteroquin nimis producerentur). Cum caeteris scriptoribus Graecis ²⁾ ea communia sunt Novi T. auctoribus. Quorum tamen auctorum imprimis PAULUS omisit copulam; adhibuit enim alteram hujus asyndeti speciem — neque vero priorem missam faciens — pro rata parte saepissime: Rom. 1: 29 sqq.: πεπληρωμένους πάση ἀδικίᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ, μεστοῦς Φθόνου, Φόνου, ἔριδος, δόλου, κακοηθείας, ψιθυριστῶς, καταλάλους ἀστόργους, ἀνελεήμονας, 2: 19, 1 Cor. 3: 12: ἐπικκοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτου χρυσόν χόρτεν, κλάμην, 13: 4—8, 14: 26, 2 Cor. 12: 20: ἔρεις, ζῆλος Φυσιώσεις, ἀκαταστασίαι.

Ad reddendam notionem generalem, quam Belgice pronomen indifinitum *men* exprimit, praeter modum vulgarem — igitur praeter tertiam personam pluralis activi (medii) et tertiam personam singularis passivi — Graecis praesto est tertia persona singularis activi (medii). Qualis autem activi singularis in Novo T., apud alios ejus auctores non obviat, nonnisi a PAULO usurpatur: 2 Cor. 10: 10: αἱ μὲν ἐπιστολαί, φησὶν, βαρεῖαι καὶ ἰσχυραί ³⁾, — ubi scilicet φησὶν ⁴⁾, cum Latinis *inquit, ait*

1) Caeterum de asyndetis vid. infra § 21.

2) Quorum huic consilio varios laudat WINER. p. 461.

3) Non optimo jure huc referri potest 1 Cor. 15: 52: ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι σαλπίζει γάρ, καὶ κτλ.; explicandum est per ellipsin: ὁ σαλπιγγητῆς (ἢ σάλπιγγε) σαλπίζει. Nihilominus de utroque (φησὶν et σαλπίζει) pariter valet: usu factum est impersonale, quod re ipsa non erat; cff. WINER (p. 462), MEYER (ad 1 Cor. 15: 52).

4) Idem verbum saepius apud exteros auctores Graecos ita occurrit: cff. WINER (p. 462), ALEX. BUTTMANN (p. 119, ubi etiam exstant auctores Latini), BERNHARDY (Synt. p. 419).

comparandum, impersonaliter est accipiendum. — Quam minime autem illuc pertinent loci ubi, quemadmodum alius Novi T. auctor ¹⁾ in scripto suo alia, PAULUS verbum λέγει sine expresso subjecto adhibuit: 2 Cor. 6: 2: (παρακαλοῦμεν μὴ εἰς κενὸν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δεξασθαι ὑμᾶς —) λέγει γάρ· Καιρῶ δεκτῶ ἐπήκουσά σου κτλ., Gal. 3: 16: τῶ δὲ Ἀβραάμ ἐρρέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τῶ σπέρματι αὐτοῦ· οὐ λέγει· Καὶ τότε σπέρματι κτλ.; per ellipsin explicari debent et subaudiendum videtur ὁ Θεός. —

Appositio cum nomine, cui additur, genere atque numero quantum fieri potest et casu semper convenit. Excipiendus vero est genitivus appositionis. Hic genitivus apud vulgares auctores Graecos minus frequens — ita ut negetur interdum ²⁾ genitivum appositionis existere —, et in lingua Latina ³⁾ et in Novo T. haud raro est obvius. In epistolis autem Paulinis imprimis ejusmodi genitivus saepius occurrit: Rom. (4: 11: καὶ σημεῖον ἔλαβεν περιτομῆς,) ⁴⁾ 8: 21: ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης, 1 Cor. 5: 8: μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐκρινείας καὶ ἀληθείας, 2 Cor. 5: 1: ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνου, 5: τὸν ἀρροβῶνα τοῦ πνεύματος. — Haec aliave hujusmodi appositio in explicando admissa non-

1) Epistolae ad Hebraeos: 4: 4: εἴρηκεν γὰρ σου περὶ τῆς ἐβδόμης αἰτίας· Καὶ κτλ., 7: 17: μαρτυρεῖται γὰρ ὅτι οὐ λεγέεις εἰς κτλ., 8: 5: ὅρα γὰρ φησὶν ποιήσεις κτλ.

2) ALEX. BUTTMANN (p. 68): „es ist nur Nachgiebigkeit gegen unscr. Sprachgebrauch, wenn man hier ein Appositionsverhältniss annimmt.“

3) Praeter exempla ducta ex geographia et in lingua Graeca etiam obvia — urbs *Romae*, fluvius *Euphratis*, flumen *Rheni* — WINER (p. 471) observat: verbum *scribendi*, vocabulum *silentii*, *eluvionis*, *pestilentiae* causae (quae consistunt in eluvione, pestilentia) etc.

4) Alii volunt *περιτομήν*. Praeterea cf. v. HENGEL ad h. l.

nunquam ansam praebet unicae verae inveniendae interpretationi. Quo facto et plura alia Novi T. et imprimis scripta Paulina — nec non LUCAE ¹⁾ — saepius haud parum clariora sunt facta ²⁾. Ea est ratio qua etiam lucem accipimus loco huicce Paulino: 2 Cor. 6: 13: τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς, ubi nempe, observata quoque loquendi rationis concisione PAULO prae aliis propria ³⁾, pervenimus ad explanationem satis probatam: τὴν αὐτὴν ἀντιμισθίαν = τὸ αὐτό, ὃ ἔστιν ἀντιμισθία ⁴⁾. — Appositioni „epexegeticac” saepenumero in Novo T. praemittitur loquendi formula τοῦτ' ἔστιν — hoc sibi vult, imo vero ⁵⁾ —. Quae quidem formula, frequens etiam in epistola ad Hebraeos, a PAULO quoque in epistola ad Romanos crebro usurpatur. Solus autem PAULUS pro laudato τοῦτ' ἔστιν usus est ampliore τοῦτο δὲ ἔστιν: Rom. 1: 12: τοῦτο δὲ ἔστιν συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν κτλ.

§ 21.

Asyndeton. Trajectio.

(Winer § 60 sq.)

Duo distinguenda sunt asyndeti genera: grammata-

1) Quod supra (p. 32, 49) jam vidimus: saepius convenire PAULI dictionem cum LUCAE, clarius docet FR. BLEEK. Einleitung in das N. T. p. 282 sqq.

2) Quamvis doleo haec nostratibus non laudi ducenda esse, non possum non obiter communicare quae WINER (p. 468) de variis Novi T. locis in medium affert: „wo besonders die Holländ. Kritiker an solchen Appositionen Anstoss genommen und voreilig geändert haben”.

3) Cf. infra § 26 ineunte.

4) WINER (p. 469), MEYER (ad h. l.), FRITZSCHE (ab utroque priore laudatus); nec praetereundus est silentio ALEX. BUTTMANN (p. 164).

5) Sensim paullatimque τοῦτ' ἔστιν in adverbium abierat. Hanc ob causam BENGEL et LACHMANN praeferebant τουτέστιν, quod etiam

ticum et rhetoricum. Hoc genus — quod nuncupari posset asyndeton proprie sic dictum —, quatenus in nostro opusculo in censum venit, jam antea (superiori §) tractatum est. Reliquum autem est ut de illo (grammatico) breviter exponam; pauca volo: PAULUS enim hac in re ab aliis non vehementer discrepat. Quemadmodum ubicunque fieri potest, etiam in Novo T. incidimus in hujus generis duas varias species: alia in argumento continuo, i. e. ubi ejusdem materiae tractatio continuatur; alia extra (argum. cont.), i. e. ubi in eunte novae materiae tractatione quodcunque vocabulum copulans deest. Ultima est asyndeton in Novo T. scriptis Paulinis imprimis proprium: Rom. 9: 1: ἀληθείαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, συναρτυρούσης μοι τῆς συνειδήσεως κτλ., 10: 1: ἀδελφοί, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας καὶ ἡ δέησις πρὸς τὸν Θεὸν κτλ., 1 Cor. 5: 1: ὅπως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία ἧτις οὐδὲ κτλ., 6: 1: τοιμᾶ τις ὑμῶν πράγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδικιῶν καὶ κτλ., Gal. 6: 1, ἀδελφοί, ἐὰν καὶ προλήμῃθι ἄνθρωπος ἐν τινὶ παραπτώματι, ὑμεῖς κτλ. Hujus rei causam habendam esse argumentum variatum, ad supra dicta addere vix opus est. — De alio quodam minus vulgari modo addendi alii sententiae aliam, scilicet adhibito ratione minus usitata pronomine relativo, vid. supra § 6. —

Singulorum cujusdam sententiae vocabulorum ordo in Novo T. generatim idem est qui etiam extra viget¹⁾; speciatim autem rebus spectatis docemur in levioris momenti negotiis ibi aliquatenus subinde discedi. Quod

placet ALEX. BUTTMANNO (p. 10, 342). — Caeterum de usu atque sensu cf. imprimis v. HENGEL ad Rom. 1: 12, 7: 8, 10: 6.

1) Vidd. WINER (p. 483), ALEX. BUTTMANN (p. 331 sq.).

autem attinet ad diversa ejus scripta per se accepta et inter se comparata, observandum est orationem in *διδασκτικοῖς* magis variam atque solutam et praeterea magis rhetoricam esse quam in historicis; e contrario autem haec scripta imprimis Evangelia „synoptica,” ordine utuntur magis Hebraico ¹⁾. Ita autem PAULUS hac in re a caeteris Novi T. auctoribus se discernit, ut quae diximus de scriptis *διδασκτικοῖς* haud parum de ejus epistolis valere censenda sint. Hoc satis jam inde apparet, quod PAULUS hac illave causa motus pro rata parte frequentissime mutaret (per hyperbaton sive trajectionem) proprium vocabulorum ordinem; luce tamen clarius fit ex iis locis Paulinis — Novi T. tantum non unicis hujus generis —, ubi vocabulorum trajectio, si magis placeret, etiãmsi ne culpa quidem negligentiae liberari posset, nullum scrupulum ei injiceret. Instar auctorum Graecorum orationis solutae ²⁾ PAULUS ultimo hocce modo transposuit utrumque adverbium *ἔτι* et *ὁμως*, quippe quae — aequae ac omnia adverbia — lectores facile suo quacque loco in animo haberent: Rom. 5: 6: *ἔτι γὰρ Χριστὸς ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν: — Χριστὸς γὰρ ἔτι ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν* ³⁾, 1 Cor. 14: 7: *ὁμως τὰ ἄφουχα Φωνῆν δίδόντα ἐὰν διαστολὴν τοῖς Φθόγγοις*

1) Simile quid observat FR. BLEEK. Einleitung in das N. T. p. 80: „Der Paulinische Stil hat schon etwas weit mehr Periodisches als die Evangelien”.

2) Quales vidd. apud WINERUM (p. 488), qui praeter locos ubi adverbia occurrunt ita etiam a PAULO adhibita affert etiam alios in quibus eodem modo *ἀεὶ* et *πολλάκις* obvia sunt. Cf. BERNHARDY. Synt. p. 459 sqq.

3) Similitudinis causa merito saepius laudant ACHILLEM TATIUM. De CLITOPH. etc. V: 18: *ἐγὼ δὲ ἔτι σοὶ ταῦτα γράφω παρθένος*. Caeterum operae pretium est conferre longe aliam hujus loci interpretationem apud doctissimum v. HENGEL ad h. l.

μη διδῶ, πῶς γνωσθήσεται τὸ ἀδελόμενον κτλ. : = τὰ ἄψυχα (καίπερ) Φωνὴν δίδοντα ὅμως, ἐὰν διαστολὴν τοῖς Φθόγγοις μη διδῶ, πῶς κτλ. ¹⁾, Gal. 3: 15: ὅμως ἀνθρώπου κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται : = ἀνθρώπου κεκυρωμένην διαθήκην, ὅμως οὐδεὶς κτλ. — Ita (tanquam talis trajectio) etiam in censum venire debet ²⁾ secundum plures interpretes negandi particula οὐ: Rom. 3: 9: τί οὐδὲν; προσχόμεθα; οὐ πάντως. Sed hac de re alii viri docti aliter disputarunt ³⁾, hi ad haec illi ad illa provocantes. Variis autem sententiis iterum iterumque perpensis, nulla mihi praestare videbatur sententiae praeclari illius BEZAE, quem honoris causa nomino, haud unam ob causam aevi imprimis ratione habita — nonne tempora sunt distinguenda? — interpretis celeberrimi. Simplex ejus explicandi ratio haec est, ut comma interponatur inter οὐ et πάντως, quo facto omnia bene congruunt; quod neque omitti potest: caeteroquin enim, missa etiam facta vocabulorum traiectione, exstat affirmatio. Vel ut ipsissimis utar verbis ⁴⁾: „legendum

1) De adverbio transposito ὅμως vidd. WINTER (p. 488), ALEX. BUTTMANN (p. 264), MEYER (ad h. l.). De hujus adverbii usu atque sensu in summa cf. HERMANN (VIG.) p. 428.

2) Longe tamen alia est res Rom. 2: 14: ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες ἑαυτοῖς εἰσὶν νόμος. — cf. HENGEL ad h. l., cujus vero sententia est argutior secundum doctissimum v. HENGEL ad h. l. —, 8: 12: ὀφείλεται ζῆν οὐ ἐν σαρκί — in mente opponitur ἀλλὰ τῷ πνεύματι: ita jam CHRYSOSTOMUS —, 15: 20: οὕτως δὲ φιλοτιμούμενον, εὐαγγελίζεσθαι οὐχ ὅπου ὠνομάσθη Χριστός (, ἀλλά) —: οὕτως, οὐχ ὅπου ἀλλά —, 1 Cor. 5: 10: (ἐγράμμα μὴ ἀναμίγρυσθαι πόρνοις,) οὐ πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ κόσμου τοῦτου — οὐ πάντως = non omnino —.

3) Cff. praeter interpretes — quorum v. HENGEL non praeterendus — WINTER (p. 489), ALEX. BUTTMANN (p. 334).

4) BEZA ad Rom. 3: 9. — Caeterum vero (probandis) hisce verbis BEZA ibi minus recte haec addit: „transposita est negativa particula.”

est inserta *στιγμῆ: οὐ, πάντως*. Nam qui dicit *οὐ πάντως*, non omnino, aliquid penitus non negat."

Caeterum ad levioris momenti res (modo spectatas) quod attinet, quae aliae in Novo T. quam extra essent: imprimis huc referri debet jam supra (§ 10 exeunte) tractatus usus formulae *ἄρα οὖν*, jure meritoque Paulinus dicendus, quippe cui formulae solus PAULUS nec praemittit hanc illamve vocem, nec addit interrogationem. Haec optimo igitur jure ad linguae Paulinae idioma refertur. Sane etiam dignae sunt quae laudentur, tamen eo nomine non optimo jure fruuntur harum vocularum prima — *ἄρα*, sine *οὖν* posita — et alia quaedam particula — *μενοῦνγε*, paene *τοῦτ' ἔστιν* vel potius minus certae notionis ¹⁾ —. Conjunctionis *ἄρα* ratione habita observandum est, eam apud vulgares Graecos vix aut ne vix quidem — adhuc sub iudice lis est ²⁾ — primum locum obtinuisse ³⁾, apud Novi T. autem scriptores saepius ab initio sententiae esse positam. Quae quod ita sunt in Novo T., ubi omnium scriptorum longe frequentissime PAULUS hoc vocabulo usus est ⁴⁾, jam satis apparebit ex exemplis afferendis: Rom. 10: 17: *ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς*, 1 Cor. 15: 18: *ἄρα καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ ἀπώλοντο*, 2 Cor. 5: 15: *εἰ εἰς ὑπὲρ πάντων ἐπέθανεν*, *ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον*, Gal. 2: 21: *εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη*, *ἄρα Χριστὸς δωρεάν ἀπέθανεν*, 5: 11: *ἄρα κατήργηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ*. De

1) Prope absunt a vero, uti videtur, qui reddunt *imo vero*. Cf. v. HENGEL ad Rom. 9: 20.

2) Formula *vix aut ne vix quidem* ad litteram accepta dici potest: hanc sententiam — *ne vix quidem* — WINER (p. 492 sq.) tuetur, illam — *vix positum esse* — ALEX. BUTTMANN (p. 318).

3) Ne in apodosi quidem XENOPHONIS Cyrop. I: 3: 2: *ἰσχυρώσεως δὲ τῆς μητρὸς ἀπεκρίνατο ἄρα ὁ Κύρος*.

4) Cf. supra § 10 exeunte.

altera illa particula — *μενοῦνγε* —, etiam in Novo T. maxime a PAULO usurpata, probe tenendum est, apud exteros auctores Graecos plerumque quidem ei aliud quoddam vocabulum praemitti, non tamen semper: in graecitate enim Alexandrina saepius occurrit ejus constructio ab initio sententiae ¹⁾. Qua exceptione etiam utuntur Rom. 9: 20: *μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ;* 10: 18: *μενοῦνγε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ Φθόγγος αὐτῶν.*

§ 22.

Parenthesis.

(Winer § 62.)

Quemadmodum alias in Novo T. ubivis, ita imprimis apud PAULUM ²⁾ saepius fieri potest ut incidamus in constructionem tali modo comparatam ut, quamvis sententia ab ea duxerit exordium, deinde tamen eadem constructio non sine ulla interpellatione progrediatur; ita autem mutata verborum structura, nascuntur parenthesis, anacoluthon et oratio variata ³⁾. Quae quod ita sunt, ut optimo jure sermo esse possit de parenthesis, anacoluthis et orationibus variatis, quod ad Novum T. attinet Paulinis dicendis ⁴⁾, infra sponte apparebit.

1) Cf. LOBECK (PHRYN.) (p. 342).

2) De cujus usu hac in re cf. SCHIRLITZ. Grundzüge. § 9, — nec non DE WETTE. Einleitung in die Bücher des N. T. p. 270 (6. ed.).

3) Operae pretium est conferre quid de hisce figuris (*anacoluthi* nomine) in medium affert ΜΑΤΘΙΑῖ (Gramm.). Collato autem (infra) § 23 incunte sponte apparet, me non album calculum ei adjicere ubi de hoc argumento dicere incipiens perhibet: „Solche Abweichungen (Anacolutha) gründen sich auf die Absicht des Schriftstellers.”

4) Quemadmodum antea (Lips. 1823) J. F. BÖTTCHER „monographiam” praebuit de paronomasia Paulina — cf. infra § 27 —, nec non

Parenthesium Paulinarum ratione habita, praesertim probe tenendum est earum numerum, sane haud parvum, nihilominus nimis magnum esse propositum a plurimis prioris aevi philologis ¹⁾. Hujus rei unica — vel saltem facile princeps — causa est, interpretes antea et editores multo plura huc retulisse exempla quam revera essent parentheses. In scriptis epistolicis autem generatim et in epistolis Paulinis speciatim pro rata parte plura quam in caeteris Novi T. scriptis exstant additamenta et interruptiones, quae parentheses efficiunt; quales parentheses eo imprimis nomine ab aliis differunt, ut saepius constant brevi enunciatione — interdum ne pluribus quidem quam una voce —. In censum igitur venire possunt Rom. 1: 13: καὶ ἐκωλύθη ἄχρι τοῦ δεῦρο, 3: 5: κατὰ ἄνθρωπον λέγω, 7: 1: γινώσκουσι γὰρ νόμον καλῶ, 18: τοῦτ' ἔστιν ἐν τῇ σαρκί μου, 10: 6: τοῦτ' ἔστιν Χριστὸν καταγαγεῖν, 7: τοῦτ' ἔστιν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν, 8: τοῦτ' ἔστιν τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύττομεν, 1 Cor. 7: 11: ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῆ, μενέτω ἄγαμος ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγῆτω, 2 Cor. 5: 7: διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἰδους, Gal. 2: 8: ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ ἐνέργησεν καὶ μοι εἰς τὰ ἔθνη, — nec non singula haec aliave hujusmodi vocabula: μαρτυρῶ: 2 Cor. 8: 3, φησίν: 2 Cor. 10: 10 ²⁾. E contrario necesse esse, ut in scriptis historicis frequentiores sint quam in epistolicis parentheses vice fungentes illustrationum

operae pretium esset editio commentarii de Paulinis parenthesisibus, anacoluthis et orationibus variatis. Anno jam 1765 J. G. LINDNER in publicum prodidit duos commentarios de parenthesisibus Johanneis.

1) In epistola Paulina ad Rom. verbi causa plures parentheses esse temere fictas non veras, luce clarius fit collato clarissimo v. HENGEL ad Rom. 1: 2, 20, 3: 8, 4: 17, 11: 8, 13 sq., 25 sqq., 28.

2) Quid hoc loco sibi velit φησίν? vid supra p. 56. sq.

de locis, temporibus, personis etc. ipsa res docet; cujus generis illustrationes plerumque pluribus verbis constant. Quamvis autem apud PAULUM vulgo breves sunt parentheses, nihilominus longior non omnino desideratur: Rom. 2: 13—16: οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ κατηγοροῦντων ἢ καὶ ἀπολογουμένων ¹⁾, ubi scilicet PAULUS interpellat hanc sui ipsius enunciationem: καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται ἐν ἡμέρᾳ ὅτε κτλ. Tantum cavendum est ne cum aliis hujusmodi satis similibus formulis confundantur, quae cogitationis unice progressui, non una constructionis obsunt: cum digressionibus. Hae frequentes sunt in scriptis Paulinis: Rom. 13: 9 sq.: (μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε) τὸ γὰρ· Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ Φονεύσεις πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη (. Καὶ τοῦτο εἰδότες τὸν καιρὸν, ὅτι κτλ.), 1 Cor. 8: 1—3, 15: 9 sq.: (ἔσχατον δὲ πάντων ὦφθη καὶ μοί.) ἐγὼ γὰρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὅς οὐκ εἰμὶ κτλ. (Εἶτε οὖν ἐγὼ εἶτε ἐκεῖνοι, οὕτως κηρύτσομεν κτλ.), 2 Cor. 3: 14—18; alibi in Novo T. haud dubie non omnino desiderantur, sed certe numero minores sunt pro rata parte quam in scriptis Paulinis ²⁾.

§ 23.

Anacoluthon et oratio variata.

(Winer § 63 sqq.)

Nullum verborum schema in vitae quotidianae lingua

1) Studiosus cognoscendi plura de his verbis — num re ipsa parenthesis officiant nec ne? — adcat doctissimum v. HENGEL ad Rom. 2: 13—16. — Operae pretium est conferre, quantopere inter se differunt sententiae unius ejusdemque WINERI in 5. editione (p. 613) et in 6. (p. 498 sq., — ubi missa facta priore sententia parenthesis tnetur).

2) Conferri possunt de digressionibus WINER (p. 499), BERNHARDY (Synt. p. 290 sq., 468 sq.).

saepius obvium est quam anacoluthon. In Novo T. ¹⁾ maxime pro rata frequentia sunt anacolutha apud PAULUM, utpote auctorem cum aestuoso fervidoque — quam minime cum sedato — amne comparandum, magis orationis res internas (argumentum) quam externas (formam) curantem ²⁾: Rom. 2: 17 sqq. : εἰ δὲ ³⁾ σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ καὶ ἐπαναπαύῃ νόμῳ καὶ κευχᾶται..... ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον σεαυτὸν οὐ διδάσκεις; — ubi post protasin conditionalem longe alia apodosis expectaretur —, ὁ: 12 sqq. : ὡς περ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου εἰς τὸν κόσμον ἡ ἀμαρτία εἰσηλθεν καὶ κτλ. — ubi repetita partim protasi tanquam apodosis sequitur ⁴⁾: ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα οὕτως καὶ τὸ χάρισμα pro hujusmodi apodosi: οὕτως δι' ἑνὸς ἀνθρώπου δικαιοσύνη κτλ. —, 9: 22 sq.: εἰ δὲ θέλων ὁ Θεὸς ἐνδείξασθαι τὴν ὀργὴν..... ἤνεγκεν κτλ. — ubi verba εἰ δὲ vice formulae τί δὲ ἐστίν, εἰ —, 16: 25 sqq.: τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι..... μόνῳ σοφῷ Θεῷ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας — ubi PAULUS quasi praemisisset sententiam omnibus numeris absolutam addidit enunciationem relativam —, 1 Cor. 12: 28: καὶ οὗς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον κτλ. — ubi pro: οὗς μὲν..... ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποστόλους, οὗς δὲ προφήτας κτλ. haec constructio, comparationem simul praebens, posita est —, 2 Cor. 7: 5: οὐδεμίαν ἔσχηκεν ἀνεσιν ἢ σὰρξ ἡμῶν, ἀλλ'

1) Exterorum scriptorum anacolutha vidd. WINER (p. 500 sq. et deinde passim), KÜHNER (MATTHES) (p. 340 sq.), BERNHARDY (Synt. 462 sq.).

2) Cf. ALEX. BUTTMANN (p. 331: «PAULUS, dem sich in Folge des Gedankenreichthums und Fülle des Herzens die Sätze oft zu ganzen Seiten ausdehnten, so dass" etc.), WINER (p. 500).

3) De lectione variante ἴδε vel ἰδέ (pro εἰ δέ), quae tolleret anacoluthon, cf. praeter TISCHENDORFIUM maxime v. HENGEL (ad h. l.).

4) Longo autem intervallo demum v. 15.

ἐν παντὶ ὀλιβόμενοι — ubi exstare debuisset οὐδεμίαν ἡμεθα ἄνεσιν ἔχοντες vel simile quid — ¹⁾, Gal. 2: 6: ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναι τι ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκῶντες οὐδὲν προσανέθευτο — ubi per anacoluthon structura verborum ἐμοὶ γὰρ κτλ. usurpatur —.

Hoc quod diximus generatim valet de anacoluthis Paulinis; speciatim vero de iis varia observari debent. Hucusque spectavimus tantum anacolutha ejusmodi ut in quacunque lingua occurrere possent; nunc sermo erit de talibus qualia nonnisi in lingua Graeca usurpantur. Primo quidem loco in oculos incurrit usus verbi finiti pro participio sive verbum finitum, usurpatum ubi nudum participium ei „coordinatum” est: 1 Cor. 4: 14: οὐκ ἐντρέπων ὑμᾶς γράφω ταῦτα, ἀλλ’ ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ νουθετῶ — pro νουθετῶν — ²⁾, 7: 37: ὃς δὲ ἔστηκεν ἐν τῇ καρδίᾳ ἐδραῖος, μὴ ἔχων ἀνάγκην, ἐξουσίαν δὲ ἔχει κτλ. — pro ἔχων —, 2 Cor. 5: 6 sqq.: θαρρόντες αὖν πάντοτε καὶ εἶδοτες ὅτι θαρροῦμεν ³⁾ δὲ καὶ εὐδοκοῦμεν — pro θαρρόντες δὲ εὐδοκοῦμεν —, 6: 9: ὡς ἀποθυήσκοντες καὶ ἰδοὺ ζῶμεν — pro (ὄμως) ζῶντες —; qualis tamen usus, haud rarus apud PAULUM, in Novo T. ⁴⁾ praeterea maxime frequens est in scriptis Johanneis. — Deinde in censum venit particula μὲν, ubi desideratur

1) Addi potuisset 2 Cor. 11: 4, qui tamen locus, satis jam tractatus, vid. supra § 13 exeunte.

2) Quem locum WINER (p. 506) huc non refert. Nihilominus ibi optime quadrant quae DISSEN (ad PINDARI Isthm. p. 527) de hoc verbi finiti usu in medium affert: „Vides non per negligentiam veteres hoc genere uti, sed consulto, ubi quae conjuncta sunt ad vim sententiae simul tamen distinguere volunt paulo expressius.”

3) Sponte apparet hoc verbum finitum paulo aliter se habere quam laudatum ἔχει etc.: cf. WINER. p. 506.

4) Exterorum scriptorum exempla vidd. WINER (p. 506).

enunciatio quaedam parallela, cum δὲ constructa. Hoc denuo in Novo T. tantum non unice apud PAULUM est obvium. Quod cacterum PAULUS hac in re se discernit ab aliis Novi T. auctoribus, hujus rei duplex causa est afferenda : alia jam supra commemorata eadem est ob quam anacolutha tam crebra sunt apud PAULUM; alius ratione habita animadvertendum est, PAULUM, quemadmodum LUCAM atque epistolae ad Hebraeos auctorem, omnium maxime hanc formulam (μέν δέ) usurpasse. Quae quum ita sint, nil mirum est quod diximus. Hujus autem usus voculae μέν omisso parallelo δέ — quo igitur modo non potest non latere primo lectoris adspectui enunciatio parallela — duo distinguenda sunt genera : scilicet aut e sequentibus aut e re ipsa eliciendum est antitheton. Hoc cernitur : Rom 10 : 1 : ἀδελφοί, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἡμῶν καρδίας καὶ ἡ δέησις εἰς σωτηρίαν (Μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς ὅτι κτλ.) — ubi vocabulum ἡμῶν spectat hujusmodi supplementum : quidquid ipsi Judaei agant —, 1 Cor. 5 : 3 : ἐγὼ μὲν γὰρ ἤδη κέκρικα ὡς παρὼν κτλ. — ubi expressum pronomen ἐγὼ sibi velle videtur ut hac ratione suppleamus : quidquid vos decreveritis —; illud, quod saepius invenitur : Rom. 1 : 8, 3 : 2, 7 : 12 : ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθὴ — cui enunciationi antitheton latet in proximis verbis —, 11 : 13 sq. : ἐφ' ὅσον μὲν εἰμι ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω, εἰπὼς παραζηλώσω μου τὴν σάρκα καὶ κτλ. — ubi in εἰπὼς παραζηλώσω κτλ. antitheton conspicuum est —, 1 Cor. 11 : 18 : πρῶτον μὲν γὰρ συνεργομένων ὑμῶν ἐν ἐκκλησίᾳ ἀκούω σχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν — ἔπειτα δέ κτλ. elici potest ex sequentibus συνεργομένων οὖν ὑμῶν ἐπὶ κτλ. —, 2 Cor. 12 : 12. — Porro addendam est, locos ex Vetere T. citatos saepius continuare quan-

dam periodum ¹⁾: Rom. 9 : 7 : οὐδ' ὅτι εἰσὶν σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα, ἀλλ'· Ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοὶ σπέρμα, 15 : 3 : καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρρεσεν, ἀλλὰ καθὼς γέγραπται· Οἱ βουδισμοὶ τῶν βουδίζοντων σε ἐπέπεσαν ἐπ' ἐμέ., 20 sq. : οὕτως δὲ Φιλοτιμούμενον, εὐαγγελίζεσθαι οὐχ ὅπου ἀλλὰ καθὼς γέγραπται· Οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ, ὄφονται κτλ., 1 Cor. 2 : 9, 3 : 21. Demum silentio praeteriri non potest 2 Cor. 9 : 1 sq. : περὶ μὲν γὰρ τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἀγίους περισσὸν μοι ἐστὶν τὸ γράφειν ὑμῖν ἐπεμψα δὲ τοὺς ἀδελφούς — ubi, quamvis post satis longum demum intervallum, apodosis sequitur, quare igitur haud optimo jure hic locus ²⁾ huc refertur —, neque praeterendum 1 Cor. 7 : 38 : ὥστε καὶ ὁ ἐγκαμίζων καλῶς ποιεῖ, ὁ δὲ μὴ ἐγκαμίζων κρεῖσσον ποιεῖ — ubi aequae ac modo de particula δέ post μὲν observavimus, per anacoluthon alterum καὶ omissum est ³⁾; qualis formula καὶ δέ (pro καὶ καὶ) saepius occurrere non videtur, quae enim exstat inter alia Mt. 16 : 18, Joh. 6 : 51, 15 : 27, non fungitur vice formulae καὶ καὶ, sed *et* vero, atque etiam significat —.

Anacolutho haud dissimilis est oratio variata. Quo verbo quum significetur constructio duplex (varia) enunciationum parallelarum ⁴⁾, similitudinis causa nil

1) Haec scribendi ratio, non extra Novum T. usitata, tantum non unice a ΡΑΥΛΟ ἀδελφούς, ubi tamen praeterea formula μὲν δέ conjungit res non omnino parallelas.

2) Exstat vero lectio quaedam varians satis firmis nisa fundamentis; καὶ ὁ (pro ὁ δέ), — cui favet etiam TISCHENDORF.

3) Haud dissimile Gal. 4 : 24 sqq. : ἀνταγὰρ εἶδον δύο διαθήκαι, μία μὲν ἀπὸ ὄρους Σινά ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστί, ubi tamen praeterea formula μὲν δέ conjungit res non omnino parallelas.

4) Quarum utraque omnibus numeris absoluta esse debet, uti sponte apparet.

mirum est hanc cum illo inter alia eo quoque nomine convenire, ut in Novo T. apud PAULUM pro rata parte maxime sit frequens ¹⁾. Quae quum sit necessitudo inter utramque hanc figuram — anacoluthon et orationem variatam —, et quum hujus praeterea numero multum minora tractanda sint exempla quam illius attullimus, paucis tantum hoc loco absolvere possumus. Generatim igitur tanquam exempla ex *ὁμολ.* Paulinis afferri possunt: Rom. 1: 12, 2: 8 ²⁾, 4: 12, 11: 22, 12: 6 sqq.: ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορα · εἴτε προφητεῖαν εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ · εἴτε ὁ διδάσκων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ · εἴτε ὁ παρακαλῶν ἐν τῇ παρακλήσει — pro εἴτε διδασκαλίαν εἴτε παράκλησιν —, 1 Cor. 7: 13, 14: 1: διώκετε τὴν ἀγάπην, ζηλοῦτε τὰ πνευματικὰ, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε — pro τὸ προφητεῦειν vel simile quid —, 2 Cor. 8: 23, 11: 23 sqq.: ὑπὲρ ἐγὼ (ἀπόστολος Χριστοῦ) ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρεῖς ἔραβδίσθην ὀδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῶ καὶ δίψει κτλ. ³⁾. Speciatim autem in censum veniunt ea ubi in alia enunciatione parallela singularis, in alia pluralis usurpatur, quippe qualia in Novo T. tantum non unice

1) Cf. supra § 22 ineunte. Unde explicandus sit frequens usus verborum schematis *anacoluthi* — quemadmodum igitur etiam *orationis variatae* — ? vid. supra ineunte hoc paragrapho.

2) Ubi simul, quemadmodum saepius (11:22, 2 Cor. 8: 23) conjuncta invenitur ellipsis adsit.

3) Exteriorum scriptorum Graecorum operae pretium est conferre XENOPHONTIS Memorab. II: 7: 8: ἔραθον δὲ πόντερον ὡς οὔτε χρήσιμα ὄντα πρὸς τὸν βίον, οὔτε ποιήσουσαι αὐτῶν οὐδὲν ἢ τοῦναντίον, ὡς καὶ ἐτιμεληθῆσθαι τούτων, καὶ ὠφεληθῆσθαι ἀπ' αὐτῶν; — nec non alii qui vidd. WINER. p. 510 sq.

apud PAULUM sunt obvia : Rom. 2 : 15, 3 : 8, 12 : 16 sqq. :
 τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους φρονοῦντες, μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες
 ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι· μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ'
 ἑαυτοῖς μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν
 τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν, 1 Cor. 4 : 6 sq. : ἵνα μὴ εἰς ὑπὲρ τοῦ
 ἐνός φυσιοῦσθε κατὰ τοῦ ἑτέρου· τίς γάρ σε διακρίνει; τί δὲ ἔχεις
 ὃ οὐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες κτλ., 2 Cor. 11 : 6 : εἰ δὲ
 καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει, ἀλλ' ἐν παντί φανε-
 ρώσαντες ἐν πᾶσιν εἰς ὑμᾶς, Gal. 4 : 6 sq. : ὅτι δὲ ἐστε
 υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα ὥστε οὐκέτι
 εἶ δοῦλος ἀλλὰ υἱός, 6 : 1 ¹⁾.

§ 24.

Ellipsis.

(Winer § 64.)

Quantopere Novum T. antea liber erat in quo quis-
 que suas inveniebat ellipses, facete lepideque dicit
 HERMANN, qui, alias (VIG. p. 869) plura in medium
 afferens de ellipsis, hoc titulo alicubi ²⁾ Novi T. libros
 ornat : „cereos flecti quorumdam artibus.” Quales autem
 ellipses temere fictas esse, non veras ³⁾, ipsa res docet.
 Harum fictarum genera sunt varia, pariter omnia reji-
 cienda. Neque igitur audiendi sunt qui PAULO ellipsin
 obtrudere velint in periodo illa, maxime correpta vel
 ut ita dicam κατ' ἐξοχήν praegnante dicenda, Rom.

1) Huc etiam pertinet Jac. 2 : 16 : εἶπη δὲ τις αὐτοῖς ἐξ ἡμῶν
 μὴ δῶτε δὲ αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια κτλ., — non autem Luc. 5 : 4 :
 ἐκανάγαγε εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ἡμῶν εἰς ἄγρην,
 quippe quo loco non potest non variari structura.

2) Opusc. I : 217, quemadmodum WINER (p. 512) monstrat.

3) Hujusmodi ellipses vidd. v. c. GLASSIUS. Philol. sacra : I. p. 632
 sqq. Aliae cff. BERNHARDY. Synt. p. 41 sq.

12: 6 sqq., hac ratione sine dubio vel alia hujusmodi accipienda ¹⁾: ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορα, εἴτε προφητείαν (ἔχοντες) κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως (τῆς δοθείσης ἡμῖν), εἴτε διακονίαν (ἔχοντες) ἐν τῇ διακονίᾳ (τῇ δοθείσῃ ἡμῖν), εἴτε ὁ διδάσκων (ἔχων χαρίσματα) ἐν τῇ διδασκαλίᾳ (τῇ δοθείσῃ αὐτῷ), εἴτε ὁ παρακαλῶν (ἔχων χαρίσματα) ἐν τῇ παρακλήσει (τῇ δοθείσῃ αὐτῷ), ὁ μεταδιδούς (ἔχων χαρίσματα) ἐν ἀπλότητι, ὁ προϊστάμενος (ἔχων χαρίσματα) ἐν σπουδῇ, ὁ ἐλεῶν (ἔχων χαρίσματα) ἐν ἰλαρότητι; ubi id quod deest alicui enunciationi e superioribus eliciatur, quo facto omnia bene quadrant. Caeterum PAULUS non eodem nomine atque praecedentibus paragraphis ²⁾ differt ab aliis Novi T. auctoribus, quod nempe pro rata uteretur magna exemplorum copia: numerus ellipsium est vulgaris, non major. Uti tamen quam minime desiderantur in universum, neque desunt tales ellipses qualibus a caeteris se discernat scriptoribus Graecis; quarum mox cuique suum tribuemus locum.

Praemittenda est aliqua observatio; quae quidem audit: ellipsin dicentem me velle nonnisi verborum figuram proprie sic dictam; figuram enim quam plures ad ellipsin referunt, breviloquentiam, postea

1) Non igitur faverem sequenti periphrasi, quae FRITZSCHIO placuit: ἔχοντες δὲ χαρίσματα διάφορα: εἴτε προφητείαν ἔχοντες κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως (προφητεύωμεν), εἴτε διακονίαν ἔχοντες ἐν τῇ διακονίᾳ ὡμεν, εἴτε ὁ διδάσκων (ἔστιν) ἐν τῇ διδασκαλίᾳ (ἔστω), εἴτε ὁ παρακαλῶν (ἔστιν) ἐν τῇ παρακλήσει (ἔστω), ὁ μεταδιδούς ἐν ἀπλότητι (μεταδίδωτω), ὁ προϊστάμενος ἐν σπουδῇ (προϊστᾶσθω), ὁ ἐλεῶν ἐν ἰλαρότητι (ἐλεείτω). Potius album calculum adjicerem interpretationi, quam MEYER (ad h. l.) tuetur. — Caeterum quomodo eadem verba oratione variata utantur vid. excunte § superiore.

2) Pag. 63 (generatim) sqq. (passim; speciatim).

demum tractabimus; verborum autem schema haud dissimile, a posiopeis, apud PAULAM non conspicuum usu minus usitato, in censum venire nequit in hocce opusculo. Rebus ita comparatis exordium duco a re quadam levioris momenti, nihilominus omnino singulari. Praecedenti paragrapho vidimus, locos ex Vetere T. citatos saepius continuare quandam periodum. Nunc vero animadvertendum est, PAULUM semel ex Vetere T. ita citasse ut totius cujusdam sententiae ellipsis nasceretur: 1 Cor. 1: 31: (ὅς ἐγενήθη σοφία ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ κτλ.) ἵνα καθὼς γέγραπται: Ὁ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω ¹⁾. Aliquatenus eodem nomine — tanquam res levioris momenti, nihilominus quodammodo singularis — laudari potest quaedam ellipsis antea (p. 56: 3) jam commemorata, quippe qua explicandum est σαλπῖσει 1 Cor. 15: 52: ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι σαλπῖσει γάρ, καὶ κτλ. — Deinde majoris est momenti, nec non omnino singularis — utpote nonnisi in ὁμολογουμένοις Paulinis obvia — loquendi formula, optimo igitur jure Paulina dicenda, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ, cui scriptae semper addenda est cogitando praecedens quaedam enunciatio: Rom. 5: 3, 11: οὐ μόνον δέ (καταλλαγέντες σωθησόμεθα), ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ Θεῷ κτλ., 8: 23, 9: 10: οὐ μόνον δέ (ἡ Σάρρα λόγον ἐπαγγελίας εἶχεν) ²⁾, ἀλλὰ καὶ Ῥεβέκκα κτλ., 2 Cor. 8: 19: οὐ μόνον δέ (ὁ ἔπαινος αὐτοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν), ἀλλὰ καὶ χειροτονηθεὶς κτλ. ³⁾. Probe tamen tenendum

1) Cf. WINER (p. 523: haud inoapte dicit γένηται [πληρωθῆ] post ἵνα subaudiendum esse), ALEX. BUTTMANN (p. 331, nec non 201).

2) Huic supplendi rationi WINER (p. 515) et MEYER (ad h. l.) favent. Non vero item v. HENGEL; qui quidem proponit (ad. h. l.): οὐ μόνον δέ (Ἀβραάμ), ἀλλὰ καὶ Ῥεβέκκα. Alii aliter.

3) Nulla ellipsis, ne temere quidem ficta, accedit 2 Cor. 7: 7: οὐ μόνον δέ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παραλήσει κτλ.

est, hanc formulam 1) ad temere fictas non ad veras ellipses pertinere, et hic afferri tantum, quia jure meritoque ad linguae Paulinae 2) idioma refertur. — Porro conspicua est dictio Paulina — quo iterum non solum a caeteris Novi T. scriptoribus, sed etiam ab omnibus Graecis in universum differt — usu singulariter frequente verae cujusdam ellipsis, scilicet ejus qua omittitur copula tertiae personae sing. praes. indicat. (*ἔστι*); hanc enim voculam PAULUS prae caeteris auctoribus saepe missam facit — haud raro iterum atque iterum in una eademque oratione —. Obvia autem praesertim est haec ellipsis cum in interrogationibus atque exclamationibus: Rom. 3: 1, 8: 27, 31: *εἰ δὲ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν*; 11: 33: *ὡς ἀνεξεραύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ*, 1 Cor. 15: 55: *ποῦ σου θάνατε τὸ κέντρον; ποῦ σου θάνατε τὸ νῆκος*; 2 Cor. 2: 16, 6: 14 sqq.: *τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; ἢ τίς κοινωνία φωτὸς πρὸς σκότος; τίς δὲ συμφώνησις ἢ τίς μερίς τίς δὲ συγκατάθεσις κτλ.*, tum — qua ratione haud raro sane occurrit — in quibusdam loquendi formulis, sensim paulatimque factis ut ita dicam fixis: *τί γάρ*: Rom. 3: 3, 1 Cor. 5: 12, *τί οὖν*: Rom. 3: 9, 6: 15, 11: 7, Gal. 3: 19, *μακάριος* tanquam praedicatum additum cuidam substantivo (expresso vel intellecto): Rom. 4: 7 3),

1) Cujus usus (apud PAULUM) causa magna ex parte eadem est, quam antea § 23 ineunte attulimus in explicandis anacoluthis Paulinis. — Cacterum ratione habita ellipsium in summa animadvertendum est eas imprimis adhiberi ubi oratio est corripienda.

2) Exterorum scriptorum Graecorum formulae analogae vidd. WINER. p. 515.

3) *Μακάριον, ὃν ἀπέθνησαν αἱ ἀνομίαι*. Ita redditum est in LXX Ps. 32: 1: *אֲשֶׁר נִשְׁכַּח פִּשְׁעוֹ*.

8 1), 14: 22, εἰ δυνατόν : Rom. 12: 18, Gal. 4: 15, ἀνάγκη cum infinit. : Rom. 13: 5, πάντα μὲν καθαρὰ : Rom. 14: 20, πιστὸς ὁ Θεός : 1 Cor. 1: 9, 10: 13, 2 Cor. 1: 18, ἵνα τί : 1 Cor. 10: 29, δῆλον ὅτι : 1 Cor. 15: 27, Gal. 3: 11. Inter caeterarum copulae formarum ellipses, ut obiter hoc dicam, in Novo T. ad Paulinam dicendi rationem pertinet duplex haecce: primae pers. plur. ἔσμεν et praecedente particula ἵνα conjunct ἤ, — illa obvia : Rom. 8: 17, 2 Cor. 10: 7: (καθὼς αὐτὸς Χριστοῦ,) οὕτως καὶ ἡμεῖς Χριστοῦ, haec : Rom. 4: 16 2), 2 Cor. 8: 11, 13: οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἀνεσις, ὑμῶν δὲ θλίψις, ἀλλ' ἐξ ἰσότητος.

Alia ellipsis formulae οὐχ ὅτι apud Novi T., alia apud exteros auctores est intelligenda; unum enim idemque οὐχ ὅτι usurpatur ab his plerumque 3) significatione *quamquam, tametsi*, ab illis autem tantum sensu *non id volo, non dico quod*. Hoc igitur οὐχ ὅτι etiam apud PAULUM ponitur : 2 Cor. 1: 24: οὐχ ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν τῆς πίστεως, 3: 5: οὐχ ὅτι ἱκανοὶ ἔσμεν λογισασθαι. Non vero ipsa hac ellipsi PAULUS se discernit a caeteris auctoribus Graecis; omnino tamen conspicuus est usu analogae cujusdam ellipsis, scilicet in formula οὐχ οἶον ὅτι, quam alibi non inveni. De vera ejus paraphrasi viri docti jam dudum disputarunt 4); et adhuc sub iudice lis est. Neque facile

1) Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐ μὴ λογισθῆται κύριος ἀμαρτίαν. Ita redditum est in LXX Ps. 32: 2: $\text{יֵשׁוּעַ} \quad \text{לֹא} \quad \text{יִחַשְׁבֶּה} \quad \text{לְ} \quad \text{אֲדֹנָי} \quad \text{חַטֹּאתָיו}$.

2) Aliis autem alia ellipsis esse videtur hoc loco. Cf. MEYER ad h. l.

3) HERMANN (VIG.): (de adverbio οὐ): οὐχ ὅτι saepe significant *non solum vel non solum non.*"

4) Cf. praeter interpretes hujus formulae (obviae Rom. 9: 6) WINER (p. 526 sq.), ALEX. BUTTMANN (p. 219). Cupidus plures sententias inter se collatas habendi adeat clarissimum v. HENGEL (ad Rom. 9: 6), qui egregie refert praecipuas interpretationes.

ullum interpretem hac in re omne laturum esse punctum jam inde satis apparet, quod hucusque qui laudatur ab his culpatur ab illis ¹⁾. Quocumque autem modo haec res se habeat, paraphrasis initium sumendum videtur ab addendo verbo λέγω: οὐ λέγω οἶον ὅτι; quo facto adhuc reliquum est ut dissolvamus vocabulum οἶον. Quod quidem scrupulum iniecit jam multis interpretibus. Puto autem prope abesse a vero, quamvis satis multa ²⁾ sunt verba, si ita reddatur οἶον cum circumjectis: οὐ τοῦτο λέγω, οἶον λέγω, λέγων ὅτι. Quam interpretandi rationem, quidni inirem, nescio. Saltem

1) Tantum non perhiberi potest quod MEYER de alio quodam loco (Gal. 3:20) observat: „dass fast jeder Ausleger von Bedeutung seinen eigenen Weg ging“, vel: (die Stelle) „hat deren (verschiedenen Erklärungen) über 250 erfahren müssen“.

2) Quod sane per se scrupulum injicere nequit. Nec desunt paraphrasae aequae productae: cf. quam tuetur v. HENGEL ad h. l. (Rom. 9:6). — Caeterum, ut hoc obiter dicam, miror hanc laudatam clarissimi v. HENGEL paraphrasin. Concedo fieri posse ut reddatur formula οὐχ ὅτι (Joh. 6:46, 7:22, 2 Cor. 1:24, 3:5, Phil. 3:12: οὐχ ὅτι ἡδὴ ἔλαβον ἢ κτλ.) per τοῦτο λέγων, οὐ λέγω, ὅτι, — quamvis non intelligo, quid sibi velit hoc loco τοῦτο λέγων: οὐ λέγω, ὅτι jam sufficit, τοῦτο λέγων supervacuum videtur. Nullo autem pacto talis paraphrasis formulae οὐχ ὅτι, quamvis probata sit, compellit ad prioris (οὐχ οἶον ὅτι) talem interpretationem: τοιοῦδε λέγων, οἶον τοῦτο ἔστιν, οὐ λέγω ὅτι; contra ratione habita illius οὐχ ὅτι paraphrasin nanciscimur τοῦτο λέγων, οὐ λέγω οἶον ὅτι. Unde cernitur tantum non nihil profectum esse instituta illa comparatione. Quo scilicet pacto cardo quaestionis non tangitur. Non enim explicat, quid denique sibi velit vocabulum οἶον in hoc nexu: nam missis factis, quae praemittuntur — τοιοῦδε ἔστιν — et aequae facile omitti possunt ac τοῦτο λέγων in altera illa paraphrasi, intelligitur οἶον nequaquam esse redditum. Et eam maxime ob causam haec quoque explicatio, quamvis prae aliis se commendat virtutibus — v. c. ubi postremo agitur de causa, qua forte motus PAULUS hoc loco usus sit hac verborum structura —, rejicienda mihi est visa.

haec paraphrasis se commendare mihi videtur eo quod et simplex sit et grammaticae regulae illo modo non laedantur. Praeterea haec verba ita accepta non possunt non in nexu suo bene quadrare: Rom. 9:6: *οὐ τοῖον δὲ λέγω, οἷον λέγω, λέγων ὅτι ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ.*

Ubi quaestio habetur ellipsium quibus PAULUS ab aliis se discernat auctoribus Graecis, neque praeter-eunda videtur quam supra (p. 29) jam tractavimus ellipsin, non verbi tantum sed etiam ipsius vocabuli *ἔν*, scilicet in periodis hypotheticis referendis ad classem quartam vulgaris divisionis. Jure autem minore in censum veniunt, quamvis non penitus silentio praeteriri possunt — utpote praeter PAULUM vix aut ne vix quidem a Novi T. auctoribus usurpata —, relativum *ἃ* integram ante periodum positum, significatione *quod allinet ad, quod*, et verbum *λέγει* sine expresso subjecto positam; de quorum priore egimus (supra) p. 13; de altero diximus (supra) p. 57.

§ 25.

Pleonasmus.

(Winer § 65.)

Quod supra (praeecedente paragrapho ineunte) perhibuimus de ellipsibus, idem mutatis mutandis praedicare licet de pleonasmis: quantopere Novum T. antea liber erat in quo quisque suos inveniebat pleonasmos etc ¹⁾. Distinguendi igitur sunt temere ficti et veri pleonas-

1) Ll. deinde additur titulus ille, quo HERMANN ornavit Novi T. libros: „creos flecti quorundam artibus.” — Caeterum de Novi T. pleonasmis conferri potest GLASSIUS. Philol. sacra: I. p. 641 sqq., — quamvis hocce meliora non desiderantur.

mi ¹⁾, quemadmodem incidimus in temere fictas et in veras ellipses. Studiosum discendi quinam sint veri, merito WINER ²⁾ conferre jubet QUINCTILIANUM ³⁾ dicentem pleonasmum tale „vitium, cum supervacuis verbis oratio oneratur.“ Unde cernitur hanc verborum figuram — pleonasmum — plane oppositam esse modo tractatae — ellipsi —. Nihilominus tanta est similitudo hanc inter et illam ut etiam de exemplorum copia, qua PAULUS utitur, iterum idem valeat (mutatis mutandis) atque antea: numerus pleonasmorum Paulinorum est vulgaris, non major pro rata quam caeterorum Novi T. auctorum. Caeterum vero inter ellipsis alia exempla memoravimus ejusmodi quibus PAULUS ab ceteris Graecis se discernat auctoribus, e contrario pleonasmi laudanda sunt unice talia quibus PAULUS a caeteris Novi T. scriptoribus differat.

Proxima autem scribens, volo pleonasmos proprie sic dictos. Inter caeteros enim — spurios, ut ita dicam — non desunt ejusmodi, qui re ipsa ad linguae [Paulinae] idioma sunt referendi. Quales temere ficti pleonasmi, partim ergo utpote apud PAULUM tantum obvii Paulini

1) Eodem modo dividi atque WINER (p. 534) separat: „Das Allermeiste was man im N. T. (und ausser demselben) Pleonasmus genannt hat, ist Umständlichkeit oder häufiger Fülle der Rede Vom Pleonasmus unterscheidet sich diese Ausdruckweise Das Gegentheil ist nicht Ellipse, sondern Präcision.“ — Contra ALEX. BUTTMANN, non satis perfecta ἀνοψεία usus hac in re, imo ne a culpa negligentiae quidem liberandus, omnia uno eodemque nomine (pleonasmos) vocat; vid. (ALEX. BUTTMANN) p. 340 sq.

2) WINER. p. 530: ²⁾ „QUINTIL. giebt eine einfache, aber recht verstandenen, zureichende Definition“. Caeterum cf. etiam BERNHARDY. Synt. p. 44.

3) Instit. orat. VIII: 3: 53. — H. WEYTINGH. Hist. lit. p. 154: (QUINCTIL.) „dignus est, qui proximum a CICERONE locum obtineat inter Eloquentiae doctores“.

dicendi, partim etiam extra Novum T. usurpati, una omnes pertinent ad orationem omnibus numeris absoluta m sive plenam ut ita nuncupem ¹⁾, i. e. dicendi ratio quae, quamvis non pleonasmus ²⁾, emphasis causa ita est comparata ut omnia ex omni parte sint completa. Hujus spurii pleonasmii generis exempla Paulina duplicis sunt rationis: et talia quae a cacteris Novi T. auctoribus PAULUM distinguunt, et ejusmodi quibus ab exteris Graecis scriptoribus differt. Ea in re tamen simul conveniunt exempla quae volumus, ut in omnibus idem vocabulum vel vocabulorum conjunctio semel saepiusve repetatur — in parallelis enunciationibus —. Maximi pro rata sunt momenti: ἐλάβετε πνεῦμα: Rom. 8: 15: οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας ἀλλὰ ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας, — κοινόν: 14: 14: οὐδὲν κοινόν δι' αὐτοῦ, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινόν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν, — ποῦ: 1 Cor. 1: 20: ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεὺς; ποῦ συζητητὴς κτλ., — ἤδη: 4: 8: bis, — ἀλλά ³⁾: 6: 11: ter, 2 Cor. 2: 17: bis, 7: 11: sexies, — πάντες: 1 Cor. 10: 1 sqq.: οἱ πατέρες πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλῃν ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διήλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωυσῆν καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικῶν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ κτλ., — καὶ ἔάν: 13: 2: καὶ ἔάν ἔχω προφητείαν καὶ ἔάν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, 3:

1) Alterum illud genus specto pleonasmii temere ficti, quod WINER (cf. § 25 ineunte) dicit *Fülle der Rede*. Prius genus est *Umständlichkeit der Rede*, de quo tamen in hac disquisitione sermo non est.

2) A quo ita discrepat absoluta haec oratio, ut in ea — utor ipsissimis quae WINER (p. 534) habet verbis — «kein Wort oder Worttheil des Satzes eine Vorstellung enthält, die nicht auch mitgedacht werden sollte, wenn sie auch für das logische Ganze des Gedankens nicht schlechthin nothwendig ist.»

3) Caeterum de repetita hac conjunctione — quo scilicet facto antitheton multo melius oculos in se convertit — vid. supra § 18.

bis, — ὡς νήπιος : 13 : 11 : ter, — ὑπὸ πάντων : 14 : 24 : bis, — ἰδοὺ νῦν ¹⁾ : 2 Cor. 6 : 2 : bis, — οὐδένα : 7 : 2 : ter, — εἴ τις : 11 : 20 : ἀνέχεσθε γὰρ εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κτλ., — κινδύνοις : 11 : 26 : κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις ληστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἔθνων, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις, — ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι : 12 : 7 : bis.

Tractatis igitur pleonasmis temere fictis jam trans-eamus ad illa pauca hujus verborum schematis vera exempla, de quibus agendum est in hac disquisitione. Horum paucorum nullum esse ejusmodi quo PAULUS se discernat a scriptoribus Graecis exteris ex superioribus (ineunte hoc paragrapho) novimus, ubi vidimus sermonem fore unice de talibus quibus PAULUS a caeteris Novi T. auctoribus differat. Quo pacto igitur tanquam pleonasmus in censum venit usus verbi λογίζομαι in hac constructione : (λογίζομαι) τινὰ ὡς τι (τινα), ubi scilicet particula ὡς non potest non abundare. Haec dicendi ratio, usitata igitur quoque apud exteros scriptores ²⁾, in Novo T. a PAULO tantum usurpatur : Rom. 8 : 36 : ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς ³⁾, 1 Cor. 4 : 1 : οὕτως ἡμᾶς λογίζεσθαι ἄνθρωπος ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ, 2 Cor. 10 : 2 : τοὺς λογιζομένους ἡμᾶς ὡς ⁴⁾ κατὰ σάρκα περιπατοῦντας. Eodem modo dicendum est de vocula ὡς Rom. 9 : 29 : ὡς Γόμορρα ἂν

1) In his vocibus WINER (p. 537) conferri jubet ARRIANI Epict. III : 23 : 20, nec non VII : 2 : 7.

2) Cf. KÜHNER (II. p. 375, — quem conferri jubet MEYER ad 2 Cor. 10 : 2), WINER (p. 531).

3) Ita redditum est in LXX Ps. 44 (43) : 23 : נַחֲשֶׁבְנוּ כַצֵּאֵן טַבְחָה.

4) Cf. וַיַּחֲשֶׁבְנוּ לוֹ כַצְרִיּוֹ Job. 19 : 11 : חֶשֶׁב כְּ

ὁμοιόθημεν ¹⁾, — ubi tamen praeterea observandum est ὡς non quodammodo dicis causa additum esse, sed inde explicandum videri quod coaluerit hoc loco utraque haec loquendi formula γίνομαι ὡς τι ²⁾ et ὁμοιοῦμαι τι ³⁾. — Postremum haud dubie valet de formula ἐκτός εἰ μή ⁴⁾, extra epistolas dictas Paulinas non obvia in Novo T. ⁵⁾: quae quidem oriunda est ex duabus inter se mixtis particularum conjunctionibus ἐκτός εἰ et εἰ μή: in ὁμολογουμένοις (Paulinis) exstat: 1 Cor. 14: 5: μείζων ὁ προφητεῶν ἢ ὁ καλῶν γλώσσαις, ἐκτός εἰ μή διερμηνεύῃ, 15: 2: δι' οὗ καὶ σώζεσθε, τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, εἰ κατέχετε, ἐκτός εἰ μή εἰκὴ ἐπιστεύσατε. Locis hisce laudatis particulam μή pleonasmum efficere perhibere licet; nullo autem pacto fieri potest ut (semel) parallelum negandi adverbium οὐ itidem per pleonasmum usurpaverit PAULUS Rom. 4: 19: καὶ μὴ ἀσθενήσας τῆ πίστει οὐ κατενόησεν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα νενεκρωμένον; hoc enim satis jam inde apparet, quod si οὐ non praemittitur verbo κατενόησεν ⁶⁾ semper ad orationem

1) Nullo pacto WINER ibi pleonasmum reperiri negavit. Minus recte igitur v. HENGEL (ad h. l.) perhibet: (WINER) „In Ed. VI. p. 531 non retractavit quidem, quae antea scripserat (Rom. 9: 29 pleonasmum reperiri), sed se tamen minus certum esse prodidit.” Conferatur modo non tantum p. 531, sed etiam p. 533.

2) Quam formulam continent praecedentia: ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν.

3) Grammatica Paulina, utpote secuta LXX, aliquatenus hoc loco liberanda est negligentiae culpa. Cacterum hujus pleonasmī ansam non dedit textus Hebraicus, quippe qui ita se habet loco citato (Jes. 1: 9):

לְעֹמְרָה דְּמִינֵהּ.

4) Cff. WINER (p. 533 sq.), ALEX. BUTTMANN (p. 191, 297, 305), nec non MEYER (ad 1 Cor. 14: 5).

5) Quod ad externos scriptores Graecos cf. LOBECK (PHRYN). p. 459.

6) LACHMANN (quemadmodum antea TISCHENDORF) aliique hanc lectionem

aliquatenus *oē* est subaudiendum, nisi miram quandam interpretandi rationem ineamus, talem v. c. qualis obvia est apud ALEX. BUTTMANNUM, lectioni laudatae quam minime album calculum adjicientem, sed sententiam *oē* esse omittendum strenue defendentem (p. : 305 sq.) — Denuo adhuc exponendum est de vocabulo *ὡς*, ubi ea ratione positum est ut facile pleonasmus ei obtrudi possit, vel, ut dicam quod sentiam, additur conjunctioni *ὅτι*. Hac junctio — *ὡς ὅτι* — in Novo T. 1) PAULUS (bis: in altera ad Corinthios epistola) utitur: 2 Cor. 5: 19: (*καὶ δόντος ἡμῶν τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς.*) *ὡς ὅτι* Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσει ἑαυτῷ, 11: 21: *κατὰ ἀτιμίαν λέγω, ὡς ὅτι* ἡμεῖς ἠσθενήσαμεν, — ubi primo sane aspectui abundare videtur additum *ὡς*, re autem probe inspecta non potest non jure meritoque positum esse censi 2). Veram autem significationem non melius praeberere possumus quam si reddimus *ὡς ὅτι* per *quippe quod, scilicet quod*, vel si ex lingua vernacula cum ultimo *ὡς ὅτι* (2 Cor. 11: 21) comparamus nostrum *als dat* — v. c. in loquendi formula: „er wordt bekend gemaakt, *als dat*,” quemadmodum audit nonnunquam per soloecismum —. Itidem speciosius quam verius pronomini demonstrativo, usurpato qua ratione

nem probandam esse dixerunt: cf. etiam proxima observatio de ALEX. BUTTMANNO. Praeter WINERUM, clarissimum v. HENGEL, MEYERUM hodie etiam TISCHENDORF lectioni *oē* (*κατενόησον*) favet; nec non FRITZSCHE (ad II. : „At correctores sustulerunt vocem aut quod aut quod negationem fieri non posse sibi persuasissent”).

1) Extra Novam T. laudando usu atque sensu obvium est *ὡς ὅτι* non tantum apud recentioris aevi auctores, sed etiam antea: cf. WINER (p. 544), MEYER (ad 2 Cor. 11: 21).

2) Quid *ὡς* in junctioe *ὡς ὅτι* re ipsa sibi velit? luculenter docet WINER (p. 544): „eigentlich (bezeichnet *ὡς*) dass die mit *ὅτι* eingeführte Meinung eine referirte, fremde oder gar vorgegebene sei”.

antea (§ 5) vidimus, pleonasmus tribuitur proprie sic dictus. Quare quam minime verum pleonasmum ibi esse spectatum, probe tenendum est 1).

§ 26.

Breviloquentia (constructio praegnans)
et attractio.

(Winer § 66.)

Superiori quodam paragrapho — § 22 incunte — vidimus, uti satis etiam cognitum est, facile fieri posse ut sermo sit de Paulinis parenthesibus, anacoluthis et orationibus variatis. Idem valet de brachylogiis sive breviloquentiis (et constructionibus praegnantibus, ad breviloquentias proprie referendis), nec non de attractionibus 2). Neque sane deest magnus earum numerus; κατ' ἐξοχήν autem non disiderantur, uti mox videbimus, breviloquentiae exempla.

Quae quum ita sint quod ad utriusque figurae usum attinet, sensu harum prior — breviloquentia — satis convenit cum verborum illo schemate quod penultimo paragrapho tractavimus, scilicet cum ellipsi 3). Uti sponte apparebit ex afferendis exemplis. Horum quinque distinguenda sunt genera. Quamvis enim etiam alia exstant

1) Haud inepte pleonasmus quem spectamus ad temere fictos (cf. initium hujus paragraphi) referretur.

2) Non praetereundum est quod his de rebus in medium affert SCHIRLITZ (Grundzüge. § 9), — et de brachylogiis et attractionibus Graecis generatim BERNHARDY. Synt. p. 455 sq., 463 sqq.

3) A qua breviloquentia catenus differt — quemadmodum WINER (p. 546) haud inepte dicit — „sofern beim elliptischen Satzbau immer die grammatische Structur auf Auslassung eines bestimmten einzelnen Wortes hinweist, bei der Breviloq. aber die Lücke durch die Structur verdeckt ist.“

genera, et alia igitur etiam exempla, haec in linguae Paulinae idiomatis disquisitione laudanda prae caeteris digna sunt, quae communicentur. — Utpote in Novo T. 1) a ΠΑΥΛΟ maxime usurpata primo quidem in censum venit talis breviloquentia, ubi protasi additur apodosis, misso facto quocunque medio directo: Rom. (2: 14 ²),) 11: 18: εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι, οὐ σὺ τὴν ῥίζαν βαστάζεις ἀλλὰ ἡ ῥίζα σέ ubi cogitando addi potest: ἴσθι (διακουῦ), ὅτι (οὐ σὺ) ³ —, 1 Cor. 9: 17, 11: 16: εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνομος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, ubi idem supplendum videtur. — Aliud autem breviloquentiae Paulinae genus illud est, quod reperitur 2 Cor. 3: 18, 6: 13, et quod ipsum supra p. 21 spectavimus. — Quo nomine deinde in censum venit constructio illa quae praegnans dicitur, — quae vero, uti probe tenendum est et ex LUCAE maxime ⁴) scriptis sponte apparet, etiam alibi in Novo T. satis frequens esse solet: Rom. 7: 2, 6, 8: 21: ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς Φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἰοξῆς τῶν κτλ. — ubi cernitur constructio praegnans in ἐλευθερωθήσεται εἰς ⁵) τὴν ἐλευθερίαν —, 9: 3, 16: 20: ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης συντρίψει τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοῦς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει — cernenda in συντρίψει ὑπὸ τοῦς πόδας —,

1) Conferri jubet WINER (p. 546) Latinorum subinde omissum scilicet, v. c. CICERONIS De orat. II: 51: «Atqui, ne nostros contempnas. Graeci quoque sic initio scriptitarunt».

2) FRITZSCHE ad h. l.: «concise PAULUS. οὔτοι — ἑαυτοῖς εἶον νόμος scripsit pro. θῆλον, ὅτι οὔτοι — ἑαυτοῖς εἶον νόμος.»

3) Ita WINER; THEODORETUS, quem v. HENGEL monstrat, haec supplet: λογίζον δὲ καὶ τοῦτο.

4) Apud LUCAM adeo frequens est haec constructio, ut hic auctor forte eodem jure haec in re atque PAULUS fruatur.

5) Hujusmodi usus praepositionis εἰς aliaque exterorum Graecorum scriptorum similia vidd. WINER. p. 547.

1 Cor. 15: 54: *κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος* ¹⁾, 2 Cor. 2: 17, 5: 5: *ὁ δὲ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο Θεός*, 8: 24, 10: 5, 11: 3: *μήπως Φθαρῆ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἀπλότητος*, Gal. 3: 14, 5: 4: *κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ*. — Porro accedit, quamvis et alibi in Novo T. et apud PAULUM nequaquam tam usitatum quam constructio praegnans, zeugma sive illa syntaxis figura qua plures enunciationes uno connectuntur verbo: 1 Cor. 3: 2: *γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρώμα* — zeugma cernendum in *ἐπότισα* — ²⁾, 7: 19: *ἡ ἀκροβυστία οὐδὲν ἐστίν, ἀλλὰ τήρησις ἐντολῶν Θεοῦ* — per zeugma supplendum *ἐστίν τι* vel *τὰ πάντα ἐστίν* —, 14: 34: *οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλὰ ὑποτάσσεσθαι*; hic zeugma cernendum est in *ἐπιτέτραπται*. — Denique silentio non praetereundus est — satis magni enim videtur momenti, tametsi non saepe numero apud PAULUM obvius — usus per prolepsin, ut ita dicam, adjectivorum nonnullorum effectus ³⁾; (Rom. 1: 21: *ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύμετος αὐτῶν καρδία* — per prolepsin forte *ἀσύμετος* —,) ⁴⁾ 1 Cor. 1: 8: *ὃς καὶ βεβαιώσει*

1) PAULUS, hac in re LXX non secutus, ita ad sensum reddidit Jes. 25: 8: *בָּלַע הַמוֹת לְנֶצֶחַ*.

2) Cf. BERNHARDY. Synt. p. 457 sq., — et HOMERI Iliad. VIII: 546:

... οἶνον δὲ μελίχρονα οἰνίζοντο,
 Σῆτόν τ' ἐκ μεγάρων, ἐπὶ δὲ ξύλα πολλά λέγοντο.

Caeterum quod ad exteros auctores Graecos attinet vid. WINER. p. 548.

3) Exteriorum scriptorum Graecorum WINER (p. 549) conferri jubet et alia et — haud inepte — SOPHOCLIS Oed. Col.: 1202: *τῶν σῶν ἀδέλφωτων ὁμμάτων ἐχτώμενος*.

4) Cf. WINER (qui in 5. ed. [p. 681 sq.] magis adhuc favet interpretationi per prolepsin quam in 6. [p. 550]), nec non MEYER (ad 2 Cor. 4: 4) et v. HENGEL (paraphrasis ad h. l., ne leviter quidem tangens prolepsin usum).

ὁμοίως ἕως τέλους ἀνεγκλήτους ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου κτλ. — ubi per prolepsin ponitur ἀνεγκλήτους — (, 2 Cor. 4: 4: ἐτόφλωσεν τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων — per prolepsin forte τῶν ἀπίστων —)¹⁾.

Peracta igitur hac brevilloquentiae tractatione, adhuc reliquum est ut breviter exponamus de altera utra illa figura in initio paragraphi spectata, de attractione. „Attractionem” vero dicens generatim loqui mihi est propositum, non speciatim tantum illud volo syntaxis schema quod in pronomine relativo tractando occurrit hoc titulo. Specto autem — ut optimis quae HERMANN²⁾ habet verba ipsissimis utar —: „siquid eo, quod simul ad duas orationis partes refertur, ad quarum alteram non recte refertur, ambas in unam conjungit.” — Quo facto introitu exspectari posset ampla attractionis exemplorum series. Ita autem egregie falleremur: parturient montes, nascetur ridiculus mus! Praeter attractionem quandam, re ipsa quidem Paulinam sed supra (§ 5) jam tractatam, hic tantum digna est quae laudetur attractio quae cernitur in hisce verbis Paulinis: Rom. 3: 7 sq.: τί ἔτι ἐγὼ ὡς ἀμικτωλὸς κήρσομαι; καὶ μή, καθὼς βλασφημοῦμαι καὶ καθὼς Φασί τινες ἡμαῖς λέγειν, ὅτι ποιῶμεν τὰ κακά, ἵνα κτλ., ubi attractio in eo posita est quod ὅτι ποιῶμεν κτλ. verbo λέγειν uno tenore additur, quasi non praeccederet καὶ μή, unde notio quae inest in ὅτι ποιῶμεν κτλ. revera pendere videtur³⁾.

1) Cf. WIER (p. 550), MEYER (ad h. l.), quibus non satis placet explicatio per prolepsin; e contrario FRITZSCHE per paraphrasin ita reddit τῶν ἀπίστων: hoc effecta ut nullam haberent fidem”.

2) Cf. HERMANN (VIG.), p. 321 sqq.

3) Cf. WIER (p. 553), MEYER (ad h. l.). Inter alias hujus rei explanationes vid. imprimis quam praebet v. HENGEL (ad h. l.), cui post

Hypallage. Paronomasia, anominatio,
parallelismus et versus.

(Winer § 67 sq.)

Qua ratione antea (p. 65 sq.) explicavimus Paulinum usum frequentem anacoluthorum, eadem utendum est ubi quaeritur de hypallagis satis crebro obviis in linguae Paulinae idiomate. Hujus usus facile maxima vel potius unica causa habenda est, quod PAULUS scribendo addictus magis orationis argumentum quam formam curaret. Quod autem attinet ad hypallagae exempla: quamvis apud PAULUM vulgo pro rata haud pauca ¹⁾, nihilominus hic duo tantum in censum veniunt, — ita comparata, ut ad unum hypallagae genus referenda sint. Specto 1 Cor. 7 : 36 : (ὁ θέλει ποιεῖν ὁδὸν ἀμωρτάνει,) γαρμπετοσαν, Gal. 1 : 23 : μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν, ubi scil., quemadmodum nusquam alibi in Novo T. inveni, subjectum omissum est et obliqua ratione ex praecedentibus est supplendum. Quale missum factum subjectum vice priori — 1 Cor., eliciendum ex commemoratione de filia pubere facta — habendum est *filia ejusque amans* vel simile quid; altera vice — Gal., eliciendum ex τῆς ἐκκλησίας κτλ. — facile esse posset οἱ τῶν ἐκκλησιῶν

καὶ μὴ supplere placet λίγος. Quae tamen interpretatio eam maxime ob causam rejicienda mihi videtur, quod non quaeritur, quid dicatur, sed quid efficiatur? — Caeterum utraque interpretandi ratio satis multis utitur locis parallelis ex caeteris Graecis scriptoribus, — de quibus vidd. et WINER (ll.) et v. HENGEL (ll.). Neque praeterendus est BEELER (Gramm. p. 514 sq.).

1) Quomodo fieri potuerit ut numerus nimis magnus sit propositus? vid. CLASSIUS. Philol. sacra : I. p. 652 sqq.

κτλ. — Hanc syntaxis figuram esse quandam structuram ad sensum (*κατὰ σύνεσιν*), non opus est ut explicem. —

Alia praedicare licet de paronomasia. Haec enim figura, unicuique generatim auctori Orientali adamata, Paulinae speciatim dictioni quam maxime est usitata. Quo nomine tamen non unice differunt hypallage et paronomasia: accedit, hoc schema non solum quemadmodum illud menti Paulinae — pro fervido ejus indole — sponte se obtulisse, sed saepius etiam ab hoc auctore data opera esse usurpatum. Cujus usus consilium alterum utrum ubique fuisse necesse est ut sumamus: vel ut oratio majori varietate, vel ut majori emphasi esset instructa ¹⁾. Varia exstant exempla: Rom. 1: 29: *μετὰς Φθόνου, Φόνου, 31: ἀσυνέτους, ἀσυνέτους, 8: 23: αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν, 11: 17, 1 Cor. 2: 13: ἐν διδακτοῖς πνεύματος, πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες, 10: 12, 2 Cor. 8: 22, 9: 8: ἐν παντὶ πάντοτε πᾶσαν ἀντάρκειαν ἔχοντες ²⁾, Gal. 5: 7 sq.: τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; ἢ πεισμένη οὐκ ἐκ τοῦ καλοῦντος ἡμᾶς, ubi nonnisi paronomasiae inducendae causa minus usitatum *πεισμένη* ³⁾ positum videtur. — Vulgo cognitum est paronomasiam tantum sibi velle similis soni vocabulorum repetitionem. Longe alia est res quam *an n o m i n a t i o* spectatur, quae scilicet soni non tan-*

1) De hac syntaxis figura quod ad Paulum attinet cf., praeter GLASSIUM. Philol. sacra: I. p. 1335—1342, imprimis J. F. BÜTCHER. De paronomasia finitimisque ei figuris Paulo Ap. frequentatis.

2) Cf. XENOPHONTIS Anab. II: 5: 7: *πάντη γὰρ πάντα τοῖς θεοῖς ὑποχα καὶ πανταχῇ πάντων ἴσων οἱ θεοὶ κρατοῦσι*. — Caeterum exterorum auctorum Graecorum loci huiusce Paulinis paralleli vidd. WINER. p. 560.

3) Unice obvium apud recentioris aevi auctores: APOLLONIUM DISCOLUM, scriptores nonnullos ecclesiast., EUSTATHIUM.

tum sed significationis etiam habet rationem ¹⁾. Caeterum de hac tantum non omnia eadem atque de illa valent; forte numero quodammodo plura sunt annominationis exempla, quibus PAULUS usus est, quam paronomasiae: Rom. 1 : 20, 28, 3 : 3 : *εἰ ἠπίστησάν τινες, μὴ ἢ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ καταργήσει*; 11 : 17, 12 : 3 : *μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν*, 16 : 2, 1 Cor : 3 : 17 : *εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός*, 6 : 2, 11 : 29, 31 : *εἰ δὲ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα*, 14 : 10, 2 Cor. 3 : 2, 4 : 8 : *ἀπορούμενοι ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι*, 5 : 4, 21, 10 : 3 : *ἐν σαρκὶ γὰρ περιπατοῦντες, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα*, Gal. 4 : 17 : *ζηλοῦσιν ὑμᾶς οὐ καλῶς, ἀλλὰ ἐκκληῖσαι ὑμᾶς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε· καλὸν δὲ τὸ ζηλοῦσθαι κτλ.*

Neque desiderantur in ὁμιλογομένοις Paulinis parallelismi Orientalis ²⁾ exempla. Quae autem quum etiam alibi exsistent in Novo T., conspicua est dictio Paulina usu hujus parallelismi in argumento dogmatico : Rom. (4 : 25 : *ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαιοσύνην ἡμῶν*,) ³⁾ 10 : 10 : *καρδία γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στήματι δὲ ὁμιλογεῖται εἰς*

1) Cujusmodi exemplum luculentum praebet Aeschini Ctesiph. 78 : *οὐ τὸν τόπον ἀλλὰ τὸν τόπον μόνον μετέλλαξεν*. Varia scriptorum Graecorum exempla vidd. WINKER. p. 562.

2) Quamquam non speciatim dictionem Paulinam tetigerit, tamen silentio non praetercundus est de parallelismi Orientalis proprietate bene meritus nostras J. J. SNOUK HURGRONJE (De parallel. membror. in J. CHR. dictis observando).

3) Quamvis fieri possit ut in his verbis lateat parallelismus aliquis, mihi tamen probabile non est. Non igitur facio cum viro docto SNOUK HURGRONJE addente (ll. p. 207) : (In Apostolorum etiam epistolis plurima sunt quae, nisi animadverso et consulto membrorum parallelismo, certa et accurata ratione interpretari nequeas,) «veluti in PAULI ad Rom. epist. IV : 25».

σωτηρίαν. — Ubi paucis denique absolvitur de Graecorum poetarum effatis usurpatis, eadem fere atque modo dicenda sunt: quae quamvis neque alibi in Novo T. desiderantur, a PAULO tantum adhibentur instar versus citati ¹⁾. Qualis tamen versus in *ὁμολογουμένοις* Paulinis occurrit nonnisi 1 Cor. 15 : 33 : *Θείρουσιν ἡθὴ χρῆσθ' ²⁾ ἐμιλίαι κακὰ*, quem locum PAULUS citavit ex MENANDRI quadam comoedia — probabiliter ³⁾ ea quae Thais est inscripta —.

ADDITAMENTUM.

Cilicismus.

Ut de hebraismis Paulinis separatim agamus, linguae Paulinae idioma ansam non praebet. Nonnulla quemadmodum observatis de parallellismo — pagina superiori — aliquatenus huc referri possunt, sed levioris tantum sunt momenti: non talis ut seorsum in hoc opusculo tractarentur. Reliquum vero est ut in medium afferam quid sentiam de cilicis, PAULO tributis: Quo nomine scilicet HIERONYMUS ⁴⁾ quaedam laudat

1) Saltem tantum locis dictis Paulinis, — quippe quibus etiam annumeramus Act. 17 : 28 : *τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐομέν.*

2) Metri ratione omnia bene quadrant probata lectione *χρησθ'*. Probabilior tamen est lectio *χρησθ'*; metrum igitur PAULUS neglexerit. — Caeterum hic versus est jambicus trimeter acatalectus sive senarius (uti Latine proprie audit).

3) Quum comoediae pars tantum supersit, non fieri potest ut omnino certiores hac de re fiamus. Cf. MEINEKE. MENANDRI fragm. ed. p. 75.

4) Epistola ad ALGASIAM: quaest. 10. Quatuor commemorantur exempla, non solum in *ὁμολ.* obvia, sed etiam in *ἀντιλ.* Paulinis.

verba, quae PAULUS secundum morem provinciae suae usurpasset; ita v. c. 1 Cor. 4 : 3 : ἐμὸν δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας, ex cilicum more esset explicandum quod PAULUS dixit *diem* (ἡμέρα) pro *judicio* ¹⁾. Non solum autem ipsa haec verba modo parum auctorem sonant alienum (Cilicum, non-Graecum), sed praeterea modo parum dijudicari potest quae iis inesset proprietas Cilica, quippe quae tantum non omnino adhuc est ignota. Quae quum ita sint, disquisitionem de cilicisms Paulinis, utpote de re ad meras hypotheses referenda, missam faciamus necesse est.

1) Ut appareat hoc non Cilicum, sed Hebraeorum esse idioma, GLASSIUS (Philol. sacra : I : 4 : De stylo PAULI Apostoli) conferri jubet DRESIUM ad N. T. II. p. 181.

APPENDIX

SIVE

INQUISITIO DE EPISTOLAE AD EPH. LINQUA,
UTRUM PAULO TRIBUENDA SIT NEC NE.

PRAEMONENDA.

Postquam igitur novimus criterium linguae Paulinae idiomatis quomodo se habeat, jam cognoscamus qua ratione adhibitum sit ad ἀντιλεγομένων Paulinorum partem, quamvis parvam. Transeamus ad *Inquisitionem de epistolae ad Eph. lingua, utrum PAULO tribuenda sit nec ne* ¹⁾.

Sed ita dicere pergens in errorem lectores ducerem. Scilicet modo dictis addeendum est, dicentem Inqui-

1) Haud unam ob causam mihi commendanda erat tractio hujus epistolae. Imprimis autem motus sum illa quod, quum caetera ἀντιληπτόντα non talia erant quae satis mihi placerent, nulla suppetebat mihi causa, quare non eligerem epistolam, a qua ὁμολογουμένως praemissis vulgo initium sumitur in computandis epistolis Paulinis. Quod enim in medium afferri posset, peculiaris illa necessitudo hanc epistolam inter et epist. ad Col., propositi ratione habita nihil ad rem attingere mihi visum est.

sitionem de epistola ad Eph. lingua, me non velle tractationem de epistolae continuam, quasi protulissem aliquem commentarium q. d. perpétuum. Contra non nisi loca selecta litterarum sumsi tractanda, eaque haud magna. Cujus rei causam, antea jam allatam ¹⁾, nunc non repetam. Quod autem ad ejus effectum attinet: sane certior esset institutae comparationis epicricis, si uno tenore litterae essent tractatae; quod autem quum fieri nequirit, haec jam sufficiant. Nihilominus neque hujusmodi effectus nullius pretii est habendus, si quidem ex unguibus aliquatenus leo aestimari potest.

Monendis praemissis nonnulla varii generis sunt addenda. Exordium duco ab hac observatione. Ubi critice agitur de textu scripturae alicujus, magni momenti quaestio est, num lectio quaedam sponte, ut ita dicam, orta sit, an data opera. Eodem jure in scripturae cujusdam authentia ex linguae idiomate dijudicanda quaeri potest, utrum falsarius hypotheticus doctus fuerit atque rei suae ex omni parte peritus nec ne. Multum enim inde pendet. Si nempe emunctae naris vir esset, vocabula v. c. in parte lexicali a me collata saepius nil probarent, quippe quae talis falsarius haud dubie sibi arrogasset; sin minus ejusmodi esset, saepius plurimum probarent, utpote pertinentia ad linguae Paulinae idioma. Quae quum ita sint — quum eadem apud hos *proben*t authentiam, apud illos *improben*t —, nihil efficere licet ex nudis illis vocabulis, sed semper spectandus est *modus quo* occurrunt ²⁾. Hanc ob causam

1) Cf. tom. I. p. 6 sqq., ubi exposui quomodo se habeat hujus disquisitionis argumentum. Temporis angustiae erant causa, qua ductus sum.

2) Cf. similia tom. I. p. 11. Idem quod modo in universum dixi-

regulas communicare nequeo, secundum quas in dijudicando scripturae alicujus idiomate versari debemus: persuasum enim est mihi, ubique pro re nata agendum esse, et quod regulae nomine insigniretur non jure meritoque illo titulo ornari. Haec non mirabitur, quicumque sibi in mentem revocaverit difficultates modo tactas, quibus impeditur criticus dijudicans scripturae alicujus textum. —

In disquirendo idiomate linguae Paulinae probe semper tenui, rem nullius momenti esse ducendam tali disquisitioni, utrum v. c. vocabulum quoddam vel dicendi formula praeter *ἑμολ.* Paulina etiam occurreret in *ἀπία.* vel in Actorum orationibus PAULO tributis, nec ne. Hanc ob causam scripturae S. locis in parte lexicali et in grammaticali allatis neque ex Actorum orationibus illis neque ex *ἀπία.* loci quidam additi sunt ¹⁾. Patet

mus, maxime quoque valere de *ἀπία λέγομενος* q. d., ipsa res docet. Tunc autem clarius fit, hic igitur etiam eadem apud hos *probare* authenticam, apud illos *improbare*, si hujusmodi rerum testimonia inter se comparantur: hunc afferre *ἀπία λέγομενα* nonnisi ut ostendat auctorem cujusdam scripturae non instar servi secutum esse aliam scripturam, de falsario ideo sermonem esse non posse, — illum nonnisi ut indicet scripturae alicujus dicendi rationem tantum dissonare a nota scriptoris dictione, ut uni eidemque non tribuatur necesse sit. Quod postremum quoque WETZIIUM contra nostram epistolam suscepisse eo magis mirum est, quia idem defendens contra MAYERHOFFIUM epistolae ad Col. authenticam ita replicat (ad Col. Einleitung): „der Beweis aus. . . . *ἀπία λέγομενος* ist sehr unsicher.“ — Operae pretium est infra (ad Eph. 1 : 11 sq.) conferre, quomodo hac de re exposuit W. C. VAN MANEN in specimine theologico.

1) Afferuntur igitur nonnisi ex epist. ad Rom., 1 et 2 ad Cor., ad Gal. Quare non plures epistolas Paulinas dictas retulerimus ad *ἑμολ.?* supra (tom. I. p. 6: in nota) jam tactum est; videlicet propterea quod contra omnium caeterarum authenticam allata sunt a BAURO, SCHWEGGLERO, aliis argumenta alicujus saltem ponderis: contra aliam levioris, contra

omnibus, aliter agi hac in re non potuisse. Ubi tamen inquirerem de epistolae ad Eph. idiomate, utrum PAULO tribuendum esset nec ne, rerum habitus prorsus mutatus est; vel, ut dicam quod sentiam, quamvis in illo studio negotium nullius momenti esset ducendum et sane nec *pro* hac illave sententia nec *contra* testaretur, in hocce non idem obtinere mihi visum est. Nam si quid occurrit in ἀντιλ. vel Act. orationibus, per se inde nihil effici potest; si tamen idem etiam in δμολ. occurrit, argumentum plus minusve adstringitur. Quod quum luce clarius sit exempla nulla afferam ¹⁾. Ne tamen miscerem res inter se diversas, praemissis locis ex δμολ. citatis, inclusos uncinis addidi in appendice quos ex ἀντιλ. et orationibus Paulinis laudavi.

Sponte nunc inde apparet, me non substituisse in conferenda epist. ad Eph. cum δμολ. Paulinis, sed ubi fieri posset etiam cum ἀντιλ. contulisse. Qua in re semper

aliam gravioris momenti. Cacterum, ut hoc obiter dicam, non operae pretium erat rationem habere in hoc appendice BAURI et SCHWEGLERI enteatiarum de hujus epistolae quibusdam placitis, Gnosticorum et Montanistarum ab iis dictis; hi scilicet spectant doctrinae indolem, minus autem linguae idioma (: eff. BAURI opus cui titulus est PAULUS, SCHWEGLERI Nachapostolisches Zeitalter, alia). Accedit pleraque verba quae in censum venire possent per se jam esse tractata in hac disquisitione, nulla quidem ratione horum placitorum habita. Praeterea probe tenendum est, inter vocabula quae eo nomine scrupulum iniecerunt quoque talia esse, quae prope inspecta nullam crearent difficultatem, utpote eadem significatione in δμολ. Paulinis obvia.

¹⁾ Lector exemplorum cupidus plura invenire potest in dissertationibus theologiceis, quarum priorem nuper protulit VAN WIJK (Onderzoek naar de echtheid van den brief van PAULUS aan de gemeente te Philippi), alteram VAN MANEN (Onderzoek naar de echtheid van PAULUS' eersten brief aan de Thess.), quibus annumerandum est hujus opusculum alterum (Onderzoek naar de echtheid van PAULUS tweeden brief aan de Thess.).

pro re nata egi. Saepius igitur *ἀντιλ.* addidi. Nam in *ἐμολ.* erant v. c. plura pro rata parte minoris momenti, quae, quum occurrerent etiam in aliis *ἀντιλ.* quam in epist. ad Eph. vel in Actorum orationibus, igitur eo magis essent notanda, hoc loco silentio praeterire non possem. Quod si non constituissem, si substituissem in *ἐμολ.*, huiusmodi titulo appendix ornari debuisset: Disquisitio de epistolae ad Eph. lingua, utrum *ἐμολ.* Paulinorum auctori tribuenda sit, nec ne. —

Passim in appendice lector incidet in argumentum quoddam, non obvium in criterio praemisso. Hujus rei duplex est causa. Alia: quod, quamvis neque inficias ire volo me non semper negligentiae culpa liberari posse, haud raro in norma laudata quaedam utpote supervacua sunt omissa ¹⁾; quo factum est ut disquirens de epistolae ad Eph. lingua nonnunquam incederem in materiam, in criterio componendo non tractatam; qualis materiae usus nihilominus scrupulum mihi non iniecit. Alia autem causa, eaque longe gravior, haec est: in tractanda appendice haud raro argumentum inveni ita comparatum, ut in criterio occurrere non posset. Ubi scilicet vocabulum v. c. vel dicendi formula esset obvia, in *ἐμολ.* Paulinis non usurpata. Talia quam minime erant omittenda, et nihilo secius in norma praenissa de iis non agendum

1) Spectatur imprimis pars lexicæ; in parte grammaticali, utpote plerumque majoris ponderis, tantum non nihil supervacaneum erat dicendum. Nonnulla tamen, satis levis momenti, et in parte gramm. et in appendice sunt omissa, v. c. compositiones verborum cum praepositionibus *πρό, σύν, ἐπί*. Neque satis gravia visa sunt, *διό*, alia in parte lex. non tractata, quae una in appendice praeterita sunt. Nam quo tetendissem si praeter omnia revera Paulina dicenda, suo quaeque loco allata, computare voluissem etiam caetera plus minusve illo titulo ornanda?

erat. Qualia igitur κατ' ἐξοχήν pertinent ad ea, quae memorato nomine sunt tractata 1). —

Antea 2) jam diximus scientiam, utrum alicujus ἀντιλεγομένου idioma PAULO tribuendum sit nec ne, acquiri posse, si quidem minus quaeritur de hoc illove vocabulo, num usurpatum sit, quam quomodo sit adhibitum. Persuasum habens: ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? nunc unice addo: conferantur quod ad hujus scientiae acquirendae rationem attinet VAN WIJK et VAN MANEN, quippe qui i. a. jam multa praeclara attulerunt 3). Quo nomine neque silentio praetereundi sunt HARTING et NIERMEYER 4). Caeterum spectatae scientiae, acquirendae tali ratione, quae haud inepte comparari potest cum ea cui nomen est a theologis Tubingensibus dictis 5), haud parvum est pretium.

Quae postrema sententia me compellit nonnulla in medium afferre de specimine theologico quod nuper A. B. VAN DER VIES in publicum prodidit. Quamvis enim hicce, quum ll. plane non agat de linguae Paulinae idiomate, imo opponat se subinde talis idiomatis usui εἰσαγωγικῶ 6), in eum errorem ducere posset nullius momenti esse hujusmodi consilio talis idiomatis disquisitionem, — investigatione profundius hausta longe

1) Huc quoque pertinere ἀπασὶ λεγόμενα in prompta est omnibus; de quibus cf. supra p. 93: 2).

2) Vid. tom. I. p. 11. Cf. supra p. 93.

3) Cff. opuscula supra laudata.

4) HARTING. Over den brief aan de Efeziërs. NIERMEYER. Ib. (κατ' ἐξοχήν p. 466 sqq).

5) Mihi autum, uti supra (tom. I. p. 2) dixi, eam monstravit LIBBERKÜHN.

6) A. B. VAN DER VIES. De beide brieven aan de Thessalonicensen. p. 11 sqq., alibi.

alia docemur. Nam probat laudatus ille tantum hujus rei abusum, vel saltem usum minus rectum, esse improbandum, non usum quemcunque per se. Non satis perspexisse mihi videtur, omnia penderere a modo quo vocabulum quoddam, *δημολογουμένοις* proprium, etiam in *ἀντιλ.* adhiberetur; igitur minus quaerendum esse: num usus est PAULUS hoc illove vocabulo, quam quomodo usus est? Equidem vero puto ejus interrogatione de PAULI apostoli imagine ¹⁾ non satis accurate responderi posse, nisi linguae idiomatis ratione habita ²⁾. Quod autem ad scrupulum attinet de vero normae criterio ³⁾, hunc levioris esse momenti, ne dicam tantum dicis causa allatum, jam sponte apparet ex introitus quem praemittit parte posteriore ⁴⁾. —

Libenter addo, magnopere mihi profuisse in elaboranda appendice et aliorum virorum doctorum opera ⁵⁾,

1) Ll. p. 27: „Welk beeld hebben wij ons nu van den Apostel PAULUS te vormen?“

2) Libenter igitur album calculum adjicio huic sententiae: „dat b. v. op dit standpunt, alle overeenkomst in taal, stijl en uitdrukking met de hoofdbrieven, voor zoover zij niet de sporen draagt van opzettelijke nabootsing te zijn, vóór de echtheid getuigt, evenzoer als zij een krachtig bewijs daartegen is, zoo“ etc. (VAN MANEN. De echtheid van PAULUS' eersten brief aan de Thess. Godg. Bijdr. 1866. p. 165); — nec non huic effato: „het beeld van den Apostel vertoont zich alleen daar volledig, waar, behalve zijn karakter en zijne leeswijze, ook zijn stijl en zijn spraakgebruik duidelijk te voorschijn treden“ (VAN WILK. II. p. 98).

3) Ll. p. 11: Welke zal de maatstaf zijn, waarmede wij 't echt Paulinische zullen meten.“

4) Ll. p. 25: „geene andere brieven als toetsteen voor de echtheid der Thess. gebruiken dan de vier hoofdbrieven van PAULUS: Romeinen, 1 en 2 Corinthen en Galaten.“

5) Non ultimo loco quae scripserunt WILKE, DE WETTE, HARLESS, alii. De hocce autem, quamvis non faciam cum WETTIO (Exeget. Handb. II: 4: Vorwort: „HARLESS, den sein Glaube an das Schriftwort zu einem Missgriffe nach dem andern verleitet“), neque vero praedica-

et disputationes quas protulerunt de epistolae ad Eph. authentia NIERMEYER, HARTING et RINCK. Ne de secundo repetam quae antea jam attuli, de primi opere non possum non dicere, hoc mihi visum esse haud uno nomine laudandum, imo quantum fieri potest omnibus numeris absolutum ¹⁾, ideo ipsum optimum testimonium sui symboli: „Hominibus inest, secundum naturam humanam, *verum* investigare, quod ad studium cognitionis et scientiae trahit et inquirendi infundit cupiditatem” (AMBROSIUS).

rem quae ELLICOTT (ll. p. XIII) habet, quippe qui ejus commentarium hoc titulo ornat: „one of the best, if not the very best commentary that has ever yet appeared on any single portion of Holy Scripture.”

1) De quo mutatis mutandis libenter utor verbis quae de MEYER vere affert ELLICOTT (ll. p. XIV): „the accurate, perspicuous, and learned commentary of Dr. MEYER has been most carefully consulted throughout, and I must..... avow my great obligations to the acumen and scholarship of the learned editor.”

LOCA SELECTA.

CAPUT I : 1—14.

1 Παῦλος ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν [ἐν Ἐφέσῳ] καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.
2 Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

3 Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ, 4 καθὼς ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ, ἐν ἀγάπῃ 5 προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, 6 εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγαπημένῳ, 7 ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἀφεσιν τῶν παραπτωμάτων, κατὰ τὸ πλοῦτος τῆς χάριτος αὐτοῦ, 8 ἧς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς ἐν πάσῃ τοφίᾳ καὶ φρονήσει 9 γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ ἣν

προέθετο ἐν αὐτῷ 10 εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν αὐτῷ, 11 ἐν ᾧ καὶ ἐκληρώθημεν προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργῶντος κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, 12 εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαινον δόξης αὐτοῦ, τοὺς προηλπικότας ἐν τῷ Χριστῷ· 13 ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς, ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε τῷ πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ, 14 ὃς ἐστὶν ἄρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ.

V. 1. Initium mihi sumendum est a memoranda dicendi formula ex qua quidem adhibita non multum probari potest, quae tamen quam minime ita est comparata ut perhibere liceat: eam minus esse Paulinam sponte apparet. Specto vocabula ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ex modo quo usurpata sunt *pro* vel *contra* epistolae authenticam argumentum proprie sic dictum duci non potest: ratio qua construuntur hic levioris est momenti. Contra ipsa formula quam maxime est Paulina; quod ut liqueat non tantum provocare possum ad ea quae tom. I (in voce ἐν) de ipsa disserui, sed addere possum quae notus quidam criticus ¹⁾, rem acu tangendi non insuetus, de ea in medium attulit. Quod autem ad modum attinet quo construuntur haec vocabula: quamvis haud dubie fieri potuit ut quoque falsarius eo uteretur, tamen non facile illum ipsum usurpasset. Adjectivo enim πιστός, ubi in *δμολογουμένοις* voculam ἐν post se habet ²⁾, non

1) MAYERHOFF. Der Brief an die Colosser. p. 8: «Der Apostel schreibt ohne Ausnahme ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, nie ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ».

2) 1 Cor. 4 : 17 : τέκνον..... πιστὸν ἐν κυρίῳ. — Caeterum mitto quaestionem, utrum ἐν Χριστῷ referendum sit tantum ad πιστός, an

additur uti hoc loco (ἐν) Χριστῷ Ἰησοῦ, sed quemadmodum etiam Eph. 6 : 21 ¹⁾ adjungitur (ἐν) κυρίῳ; si quis igitur PAULUM imitari voluisset, probabiliter altera formula usus esset, non facile priori illa ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

V. 2. Alia valent de voto illo ex quo constat hic versus: ex ratione qua scriptor adhibet haec vocabula nihil efficere licet. Ipsa autem formula adeo est Paulina ut (silentio praeteritis ἀντιλ.) in unoquoque δημολογουμένῳ Paulino obvia sit et quidem in plurimis eadem prorsus serie atque hoc loco. Auctor igitur non usus est mutato illo ordine qui tantum cernitur Gal. 1 : 3, ubi scilicet genitivus ἡμῶν additur substantivo κυρίου, non autem praecedenti πατρός. Quae totius versus similitudo saltem alicujus est momenti: sine dubio ita falsarius sequi potuit Paulinam dicendi rationem; alius autem scriptor non haberet ex omni parte eadem atque PAULUS. Ergo praedicare licet: PAULUS fuerit auctor, si fieri non potuit ut falsarius esset; quod ad hunc versum attinet tertius non datur.

V. 3—14. Antequam de singulis hisce versibus sermo sit, nonnulla mihi in medium afferenda sunt spectantia cunctos hos versus collectim. Videlicet DE WETTE ²⁾, non praetereundus silentio ubi disquiritur de epistolae ad Eph. lingua, utrum PAULO tribuenda sit nec ne, totam hanc pericopen, Deo laudibus agendis inservientem, tanquam exordium PAULO insolitum carpit. HARTING ³⁾

etiam ad ἄγιος? Cf. i. a. ELICOTT et HARLESS ad h. l., quorum hic priorem ille alteram tuetur sententiam.

1) Ubi legitur: πιστός διάκονος ἐν κυρίῳ.

2) Ad Eph. Einleitung.

3) In opere jam citato: Over den brief aan de Efeziërs. p. 257 sq. Ibi i. a. haec sunt ipsius verba: „Wat hem tot dit laatste (genoemde algemeene dankzegging) noopte, had veelmeer in geheel iets anders zijnen grond, — in het door hem gekozen gezigtspunt namelijk, ten

autem et NIERMEYER ¹⁾, in contrariam partem disputantes, merito conferri jubent 2 Cor. 1 : 3 sq., utpote locum similes laudes exhibentem; item vere RINCK ²⁾ observat: „sed alia sublimes alia familiari generi literarum conveniunt, et sicut PAULUS epistolam ad Ephesios praeconio incepit, ita simili priorem partem epistolae ad Rom. 11, 33 sqq. finivit.” — Eodem nomine, spectans scilicet etiam cunctos hos versus, in censum venit WILKE ³⁾ scrupulus, qui tanquam rara in idiomate Paulino, et ipsam hanc pericopen et v. 15, 2 : 1—7, 19—22, 3 : 1—7, 4 : 8—13 improbat, quippe quibus locis auctor utitur longa serie *orationis pendentis*. Qualem vero scrupulum ad temere fictos pertinere, quam minime ad veros, sponte apparet, dummodo provocemus ad *ὁμολογούμενα* Paulina ⁴⁾, ubi eadem ratione *oratio pendens* obvia est v. c. Rom. 1 : 1 sqq., 1 Cor. 2 : 6—16; quam viam inquit NIERMEYER (ll.), qui praeterea jure miratur quod WILKE haec afferat, quippe qui alio loco suis ipsius verbis ⁵⁾ nequaquam talem ora-

gevolge waarvan hij niet met den bijzonderen toestand zijner lezers aanving, maar de weldaad der Christelijke verlossing beschreef, zooals zij zich aan hem vertoonde in hare geheele uitgestrektheid en grootste algemeenheid, om vervolgens het uit dit oogpunt gezegde op de Efezische Christenen toe te passen.”

1) Cf. item jam citatum: Over den brief aan de Efeziërs (p. 431), ubi haec exstant i. a.: „De Apostel houdt dezelve (de dankzegging) daar (2 Cor.) niet zoolang vol als hier, beide was echter natuurlijk.”

2) G. F. RINCK. Disputatio de epistola PAULI ad Ephesios. p. 65 sq.

3) Cf. etiam supra laudatum Die Hermeneutik des N. T. (tom. I. p. 261).

4) Ex *ἀντιλεγόμενοις* non praetereundum est Phil. 3 : 7—15.

5) Ll. p. 274: „die Paulinischen (Briefe legen) vor allen andern eine Rede dar, deren Erzeugung mit dem Moment der Meditation zusammenfiel Von PAULUS haben wir schon angemerkt, er warf seine Ideen und Empfindungen aufs Schreibmaterial hin, wie sie sich in ihm entwickelten, und liesz sie so liegen, wie er sie hingeworfen hatte.”

tionem improbat apud PAULUM. Caeterum autem utriusque quaestionis tractatio, et WETHII et WILKII, satis favet sententiae, hujus epistolae linguam PAULO esse tribuendam: haud facile enim falsarius spectatam dicendi rationem adhiberet, utpote apud PAULUM non valde frequentem; et tamen eadem ita se habet, quemadmodum cornitur ex praecedentibus, ut non necesse sit abjudicemus eam idiomatici Paulino.

V. 3. Varia observanda sunt ubi de hujus pericopes versibus seorsum agitur. Idque imprimis valet de tertio hocce versu. Satis paucis tamen absolvere possum observationem quae primo in censum venit, scilicet de articulum habente participio (*ὁ εὐλογήσας*) nomini (*ὁ Θεός*) addito; nam quamvis WILKE haec similiaque (Eph. 2 : 2, 3 : 2, 7 : 9, 4 : 22, 24) abjudicat a Paulina dicendi ratione, re prope inspecta longe alia docemur, imo adducimur in NIEMMEYERI sententiam, hunc scrupulum plane nullius esse momenti ¹⁾. Rebus ita comparatis in utramque partem disputari potest.

Haud parum disserendi copiae nobis cupientibus praeberet tractati vocabuli cum sequentibus constructio: *ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἔπαινοις ἐν Χριστῷ*, ubi scilicet occurrit *verbum cum nomine conjugato*. Quam constreundi rationem WILKIO indicium visam hujus epistolae idioma non esse Paulinum, ipsissimam NIEMMEYER argumentum habet ejus authenticitatis ²⁾.

1) Ll. p. 448. Ipsissima verba haec sunt: „Zonderlinge aanmerkingen! Wat vreemds heeft dit dan, vooral bij PAULUS? men zie Rom. 1 : 3, 4, 5 : 5, 1 Cor. 2 : 7, 3 : 10, 12 : 6, 15 : 37, 2 Cor. 2 : 14 doch — waarom de optelling nog voort te zetten, daar deze bedenking geen het minste gewigt bezit?”

2) WILKE *improbans* dicit (ll. p. 261: „Die *verba* werden mit den *nomnibus conjugatis* struirt“. (Eine Construction mit einer Einförmigkeit der Manier, wie man sie an den übrigen Paulinischen Briefen nicht

Priusquam vero hujus rei quaestio habetur, de praepositione *ἐν* conferantur velim tom. I in voce et tom. II. p. 35, unde scilicet cernitur, hujus praepositionis usum apud PAULUM quam maxime varium esse et frequentem, non temere igitur album calculum esse adjiciendum, si quis forte neget ¹⁾ hunc usum in hac epistola talem

bemerkt.) — NIEMMEYER *probans* haec habet (ll. p. 424): „Opmerkelijk is het ook, dat in onzen brief meermalen een *werkwoord* en *zelfstandig naamwoord* gebruikt worden van denzelfden stam Het teekent geheel den schrijfrant van den Apostel, die alzoo zijn denkbeeld wil *versterken*.”

1) Quemadmodum antea de WETTE, qui tamen postea mutavit sententiam. Priorem WETTI sententiam adhuc tuetur WILKE, hisce carpens (ll. p. 260) nostram epistolam: „Fast beständig werden die *verba* mit der Präposition *ἐν* und ihrem Casus construirt (citantur Eph. 1 : 3, 4, 6, 8, 9, 17, 18, 2 : 3 etc. Quo jure haec omnia? vel quare non adduntur 1 : 7, 10, 11 etc.?) und zwar steht dieses *ἐν* oft in einem und demselben Satze in verschiedener Beziehung. — Man zeige uns einen der Paulinischen Briefe, wo *ἐν*, *ἐν*, *ἐν* so nach einander forttönte! oder die Formel: *ἐν χριστῷ* so oft vorkäme” (laudantur Eph. 1 : 4, 7, 10, 11, 13, 2 : 10 etc.). — NIEMMEYER autem, qui probe rem tractavit atque acu tetigit, i. a. apponit (ll. p. 455 sq.): „Het blijkt..... dat dit woord in sommige gedeelten van PAULUS' brieven zeer veelvuldig in een kort bestek herhaald wordt, in andere op een ruim veld schaars voorkomt Daarom is het onkritisch, als WILKE zegt: men wijze ons eenen brief enz. Men moet niet de *brieven* zelve, maar de in *stof* enz. met elkander overeenkomende vergelijken Waar wij verheffing in den stijl des Apostels aantreffen, daar wordt gewoonlijk *ἐν* meer dan elders gebezigd. Zoo ligt deze overvloed dan in het karakter van onzen brief. En wat wonder, dat PAULUS voor eene pas gevormde Gemeente van Heiden-Christenen het *ἐν Χριστῷ* gedurig herhaalt? Wat kon hem meer op het hart liggen, dan..... Zoo is het dan integendeel een merkwaardig bewijs voor de echtheid, wat hier aan WILKE kwaad vermoeden heeft gebaard.” Quibus deinde additur aequae firma refutatio laudatorum verborum, quae WILKE objecerat: „und zwar steht dieses *ἐν* oft” etc.

esse, quae ad Paulinum quadrare dici possit. Quod autem attinet ad memoratam constructionem (verbi cum nomine conjugato), re prope inspecta ejus usus hoc loco et alibi in hac epistola (1 : 6, 19 sq., 21, 23, 2 : 4, 3 : 9, 4 : 1, 4) tantum affirmare potest sententiam, linguae idioma revera PAULO esse tribuendum. Nam luce clarius fit exemplis in ὁμολ. Paulinis obviis (in sola priore ad Cor. epist. e. g. 7 : 20, 9 : 7, 18, 11 : 2, 12 : 6, 15 : 1), talem constructionem nequaquam PAULO insolitam fuisse, itaque WILKIIUM immerito hujus usum tanquam ipsi alienum carpsisse, contra NIERMEYERUM jure meritoque eum illo proprium dixisse. Sed ut optimo jure hanc dictionem ipsi PAULO tribuamus, non tantum necesse est ea habeat colorem Paulinum, sed etiam comparata sit ita ut appareat falsarium eum non finxisse. Idque hoc loco cernitur, nam quaestio habetur de re quae non ad lexicon sed ad grammaticam pertinet, et supra ¹⁾ jam vidimus: falsarium facile sane imitari scriptoris alicujus λέξεις, minus vero ejusdem rationem grammaticam.

Tractatum *nomen conjugatum* (εὐλογία) et circumjecta adjectiva πάση atque πνευματικῇ propius adhuc inspicere debent. De ipso nomine εὐλογία observandum est, hoc vocabulum absque ulla causa WETTIO scrupulum inje-
cisse; recte enim RINCK ²⁾ de ejus usu apud PAULUM dicit, afferens 2 Cor. 9 : 5, Gal. 3 : 19: „Εὐλογία non solum valet benedictio, sed etiam beneficium, quod in aliquem confertur.“ Quibus locis quum alii ³⁾ etiam

1) Cf. tom. I. p. 7.

2) Ll. p. 81.

3) Cf. HARTING (ll. p. 276 sq.), NIERMEYER (ll. p. 486 sq.). Hisce dictis alter subsistit hoc loco: „Maar alle bezwaar wordt daardoor opgeheven, dat PAULUS blijkbaar opzettelijk dit woord gebezigt heeft.

alios addant, tantum non praedicari potest hanc vocem probare iudicium, epistolae idioma esse Paulinum. — Idem circiter valet de priore quod de altero memorato adjectivo: non ejus *usus ipse*, sed *usus ratio* in censum venit. Videlicet utrumque adjectivum non tantum invenitur in scriptis Paulinis, verum etiam extra; sed adjectivum πᾶς, omisso articulo significatione *quam plurimus, quam maximus*, haud rarum apud PAULUM ¹⁾, etiam in hac epistola saepius exstat: praeter hunc locum item 1 : 8, 4 : 2, 6 : 15, — et πνευματικός, in Novo T. tantum non unice apud PAULUM obvium ²⁾, hoc loco non cum iisdem vocabulis conjungitur atque in ὁμοι. (quemadmodum facile construxisset falsarius), sensus vero ratione habita in ea quadrat ex omnibus partibus praeter hunc locum item: 5 : 19 (, 6 : 12). Qualis rei momentum haud leve esse aliquis ultro fatebitur, si quidem ei persuasum est, minus quaerendum esse de hoc illove vocabulo num usurpatum sit, quam quomodo est adhibitum ³⁾.

Etiannum nonnulla monenda sunt, eaque varii generis de formula ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. De ratione qua conjungitur cum praecedentibus observandum est, articulum omissum esse, quemadmodum saepius omititur in epist. ad Eph. (1 : 15, 2 : 7, 11, 15, 3 : 1, 4, 13, 4 : 1 etc.): inter bina nomina, quorum

Hij gebruikt εὐλογία wegens het voorafgaande εὐλογητός en εὐλόγησας, over welke Paulinische schrijfwijze wij vroeger het noodige hebben gezegd". — Cf. etiam (supra) tom. I in voce.

1) HARTING, conferre jubens THOLÜCKIUM (De redevoering van den Ap. PAULUS in de Handd. der App. vergeleken met zijne brieven. Bijdragen van Buitenl. Godgel. 1 Jaarg. I: p. 231 sq.), haec habet (II. p. 58): „Niet het gebruik, maar het veelvuldig, soms overtollig gebruik dier spreekwijs was, naar het schijnt, aan PAULUS bijzonder eigen."

2) Cf. tom. I in voce.

3) Cf. tom. I. p. 7.

unum cum praepositione alteri subest. DE WETTE hanc ob causam notam inurit huic epistolae; quod tamen immerito fieri apparet ex iis quae antea ¹⁾ de tali construendi ratione ²⁾ monuimus. Imo longe alia ibi docemur, videlicet hunc usum in Novo. T. idiotismum Paulinorum *ὁμολ.* et *ἀντιλ.* esse dicendum, cujus exempla epistolae ad Rom. unice ratione habita afferri possunt: 6 : 4, 9 : 3, 15 : 17, 16 : 3, 8, 9, 10, 13. Quae quum ita sunt, eadem haec constructio — in dijudicanda idiomatis authentia argumentum eo gravius, quia spectat rationem grammaticam ³⁾ — talis est, qua adducimur in sententiam, hujus epistolae linguam ipsi PAULO esse tribuendam. Caeterum quod attinet ad WILKII observationem de appositione, in hujusmodi formulis (Eph. 1 : 3, 7, 23, 2 : 2, 13, 15, 4 : 12, 13, 6 : 12) conspicua ⁴⁾: ejus scrupuli parvum esse momentum luculentur docuit NIERMEYER; ⁵⁾ qui simul probavit,

1) Supra p. 7. sq.

2) De qua constructione agens II. (supra p. 7) etiam attuli WINERI verba, hisce NIERMEYERI (II. p. 464) haud dissimilia: „Het (verschijnsel) vloeit uit het eigenaardige karakter des briefs voort. De rede houdt hier een minder gematigden gang. De zorgvuldige tusschenvoeging des lidwoords past voor eene deftige redevoering, voor een *geposcerden* stijl; maar in de taal van het dagelijksch leven en dus ook in den briefstijl, vooral wanneer de pen, als het ware, de denkbeelden niet volgen kan gelijk hier, moet het wel dikwijls ontbreken”. — Vere etiam RINCK affert (II. p. 70): „Abesse solet articulus, si appositum cum antecedente nomine tam arcte conjunctum est, ut illud ab hoc regi appareat.”

3) Cf. supra p. penultima.

4) II. p. 261 dicit, nonnulla tanquam PAULO insolita improbens in epist. ad Eph.: „Haufig sind Appositionsähnliche Bestimmungssätze, die zu demselben *verbum* gehören, wie das durch sie näher Bestimmte.”

5) II. p. 447 sq.; i. a. ibi audit: „dat wij waarlijk bij den Apostel niet angstvallig behoeven te zoeken om dergelijke vormen te vinden; wij wijzen” (b. v. op Rom. I : 3, 4, VII: 23, XVI: 9) etc.

talem scrupulum saltem ab hoc versu haud dubie esse alienum. — Formulae nomen (*ἐπουρανίους*) DE WETTE aliud vocabulum habet, quam quo PAULUS usus esset. Et profecto primo aspectui satis mirum est, auctorem pro hac voce non usurpasse vulgarem illam *οἱ οὐρανοί*; quamvis enim non prorsus idem significat, *τὰ ἐπουράνια* item locum quendam sibi velle videtur ¹⁾. Non autem miramur, re prope inspecta: videlicet allatum coelorum nomen neque hic neque deinde in hac epistola (1 : 20, 2 : 6, 3 : 10, 6 : 12) omnino quadrat ad significationem alius ejus *οἱ οὐρανοί*). Quemadmodum inde jam effici potest, nominis quod scriptor passim (1 : 10, 3 : 15, 4 : 10, 6 : 9) ipsum hoc nomen adhibuit, ubi caeteroquin facile etiam *τὰ ἐπουράνια* posuisset; non vero fecerit quia distinguere vellet aliud ab alio, scilicet ita ut *οἱ οὐρανοί* magis *φυσικόν*, contra *τὰ ἐπουράνια* magis *πνευματικόν* indicaret coelem ²⁾. Neque desiderantur in *δμολ.* Paulinis loci, ubi simili ratione vocabulo *ἐπουράνιος* opponitur aliud vocabulum: 1 Cor. 15 : 40 : *ἐπίγειος*, 48, 49 : *χοϊκός*.

V. 4. Haud parum disserendi copiae praebuit versus praecedens; de hocce vero breviter tantum est expo-

1) Cf. ad h. l. MEYER, DE WETTE, HARLESS, ELLICOTT, alii. Caeterum vere MEYER ad h. l. observat: „doch bleibt es befremdend, dass nicht auch in dem gleichzeitig geschriebenen Kolosserbriefe, wo die Gelegenheit dazu keineswegs fehlte (1 : 15, 16, 20), der Ausdruck *ἐν τοῖς ἐπουραν.* gebraucht ist, obgleich beide Briefe so viel wörtliche Verwandtschaft haben.“

2) Explicationem monstravit mihi HARTING. II. p. 269. Neque silentio praetereunda sunt haec verba NIEMMEYER (II. p. 475), tribuentis vocabulum memoratum Gnosticorum dicendi rationi: „dat het woord reeds vóór den tijd, waarin het Gnosticisme als *ontwikkeld* stelsel te voorschijn treedt, in dien kring van denkbeelden te huis behoorde, welke PAULUS vooral in dezen brief bezig hield“. Nititur hocce effato IGNATI (Epist. ad Smyrn. c. 6): *καὶ τὰ ἐπουράνια καὶ ἡ δόξα τῶν ἀγγέλων καὶ οἱ ἄρχοντες οὐρανοῦ τε καὶ ἀδρατου κτλ.*

nendum. Quod autem ibi nonnisi passim fieri potuit, ipsi illi rationi hic pauloque post ordinatim ansa data est: ut nempe adhibeamus comparatum nostrum criterium. Ita i. a. quae de verbis ἐν αὐτῷ (Χριστῷ) laudare possemus ex versu superiori etiam hoc est: cf. tom. I. in voce ἐν. Deinde de hisce: κατενώπιον αὐτοῦ ¹⁾ (τοῦ Θεοῦ), conferri potest ib. in voce κατενώπιον; unde discimus formulam κατενώπιον τοῦ Θεοῦ in Novo T. unice apud PAULUM inveniri, itaque usum horum verborum saltem dignum esse qui observetur. Majoris autem momenti est, non vero ipse supra tractatus ²⁾, usus junctionis ἄγιοι καὶ ἄμωμοι. Aliquatenus enim in Novo T. idiotismus Paulinus est dicendus, si verba conjunguntur plus minusve synonyma ³⁾. Quod idem in hac epistola haud semel occurrit; praeter hunc locum i. a. 1 : 8: σοφία καὶ φρόνησις, 21: ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ δύναμις, 2 : 1: τὰ παραπτώματα καὶ αἱ ἁμαρτίαι, 3 : 18: ἔβριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι, 4 : 24: δικαιοσύνη καὶ ὁσιότης. Cujus idiotismi, iterum upote referendi ad grammati-

1) TISCHENDORF, alii legunt αὐτοῦ. HARLESS ad h. l.: «Die Schreibart κατενώπιον (das hebr. עֲנִי) αὐτοῦ st. αὐτοῦ halte ich für das allein richtige, da der Gegensatz des αὐτῷ die scharfe Rückbeziehung auf das Subject des Vordersatzes nothwendig macht (vgl. WIN. Gr. S. 233).» Caeterum hand inepte ELLICOTT (ad h. l.) scribit: «The distinction however between the proper use of these two forms cannot be rigorously defined; see BUTTM. Mid. Excurs. X. p. 140, and TISCH. Prolegom. p. LVIII.»

2) Nihilominus in § (25) de pleonasmo vidimus, ejusmodi usum quam minime PAULO esse abjudicandum: cf. scilicet supra p. 79 *oratio ab omnibus numeris absoluta dicta.*

3) NIEMeyer haec tractans addit (ll. p. 421): «waarbij wij tevens denken aan de gewoonte van PAULUS om onwillekeurig twee woorden te gebruiken, waar een ander schrijver zich ligt met een enkel zou vergenoegen». — Caeterum hoc non immerito plus minusve Paulinum esse dictum, quodammodo etiam conspicuum est apud WINERUM. p. 538.

cam, nequaquam levis ponderis, exempla ex *ἄμολ.* Paulinis afferri possunt, etiamsi tangitur nonnisi 1 Cor.: *λόγος καὶ γνώσις* (1 : 5), *νοῦς καὶ γνώμη* (1 : 10), *κακία καὶ πονηρία* (5 : 8), *εἰλικρίνεια καὶ ἀλήθεια* (ib.).

V. 5. Minoris momenti, nihilo secius digna quae obiter tangam, haec sunt vocabula: verbum *προορίζω* sequente *εἰς* et substantivum *πίστεσις*, utpote in Novo T. praetor *ἄμολ.* Paulina nonnisi hoc loco obvia ¹⁾. Majoris momenti observatio est, eaque spectans epistolae omnium fere capitum plures versus, quae agitur de temere fictis, ut uno verbo ita dicam, pleonasmis ²⁾. Vario scilicet nomine WILKE ³⁾ et DE WETTE ⁴⁾ nonnulla hujus generis tanquam PAULO insolita carpunt; quae una omnia spectavi, dicens *pleonasmos temere fictos*. Hisce igitur etiam annumerantur, quae WILKE affert nomina obstrata cum genitivis. Ad ipsa mox redibo, ut primum dicam de

1) Cf. tom. I in vocibus.

2) Brevitatis causa utor hoc titulo. Caeteroquin forte dixissem: „dicendi formulas merito vel immerito *aliquatenus pleonasmos* dicendas.”

3) Ll. p. 260: „abstracte *nomina* mit Genitivem zu breiten pleonastischen Formeln construiert Eph. 1, 6. 10. 11. 18. 19. 2, 5. 6. 15. 3, 2. 7. 11. 4, 3. 4. 13. 14. 17. 6, 10. — Andere pleonastische Formeln..... Eph. 1, 5. 18. 19. 2, 2. 3. 7. 11. 14. 15. 3, 3. 7. 20. 21. 4, 2. 13. — NIEMMEYER (ll. p. 441 sq.) autem non immerito observat, WILKE locis allatis praeter sequentes abrogatis haud paucis: „en evenmin zijn wij scherpziende genoeg, om de, op gezegde wijze gevormde pleonasmen op te merken, II : 15, III : 11, IV : 3, 4, 17, VI : 10.

4) Ad Eph. Einleitung: „Ebenso wenig (wird man bei PAULUS finden) eine Breite wie 3, 18., Worthäufungen, wie 1, 11. 19. 6, 10. 2, 7. 3, 12. 21., überflüssige oder doch nur schmückende Formeln wie 2, 6 s. 21. 3, 21.; 1, 6. 14.; 3, 16”. — HARTING (ll. p. 265) probe ad rem dicit: „Het verwijt, onzen briefschrijver door DE WETTE gedaan blijkt, bij nader inzien der door hem aangehaalde plaatsen *deels* geheel onverdiend, *deels*” etc.

hujus versus formula: *κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ* ¹⁾; videlicet facile mihi persuasum esse, auctorem hoc loco, quemadmodum v. 11 in huic simili formula: *κατὰ τὴν βουλήν τοῦ θελήματος αὐτοῦ*, usum esse imprimis emphasis causa hoc ipsa dicendi ratione ²⁾. Quibus statim addere lubet quae RINCK ³⁾ de alia quadam formula: Eph. 3 : 18: *τί τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ ὕψος*, jure meritoque in medium affert: „verbose nictum videtur DE WETTIO, qui vero sensum male assecutus est..... Multo verbosier est locus 2 Cor. 10, 12—16, verumtamen Paulinus.”

Caeterum vero quod et ad has formulas attinet, et ad alios illos pleonasmos plus minusve spurios: probe tenendum est, talia nequaquam abjudicanda esse idiotam Paulino, imo ibi etiam tam frequentia, ut jure miraremur, si deessent in nostra epistola ⁴⁾. Qualis usus ergo, utpote rationem gramaticam non vero *λέξεις* spectans, quem igitur falsarius quam minime facile

1) Hoc loco HARLESS *αὐτοῦ*, non uti versu praecedente *αὐτοῦ*, legit, quum etiam sumsisset (*διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ*) *εἰς αὐτόν* pro *εἰς αὐτόν*.

2) NIEMMEYER. II. p. 439: „PAULUS voegt vooral hier woorden bij woorden om zijn denkbeeld krachtig te doen uitkomen..... Maar ook elders doet hij hetzelfde.”

3) LI. p. 71. Neque minus operae pretium est conferre NIEMMEYERUM (II. p. 437 sq.) de illis verbis. Cum laudato analogiae causa comparato effato Rom. 8 : 38 sq.: *οὔτε θάνατος οὔτε ζωὴ..... οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος οὔτε τις κτίσις ἐτέρα* *δυνήσεται ἡμᾶς χωρῖσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ*, haec addit: „Als hij de woorden *βάθος* en *ὑψωμα* bij zulk een denkbeeld kon bezigen, kan hij er zeker op een' anderen tijd, schoon het ecnigzins gewijzigd was, *πλάτος* en *μῆκος* wel bijvoegen.”

4) Quod autem ad explicandum magnum eorum numerum in hac epistola attinet, non fugiant quae NIEMMEYER (II. p. 441) dicit: „doch zulke uitdrukkingen worden bovendien geregtvaardigd door het weidsche in den breedten stijl zich afdrukkende karakter onzes briefs”. Cf. MEYER ad Eph. Einleitung. § 3.

imitaretur, haud parum epistolae linguae authenticam probat. Quae tamen similitudo hanc epistolam inter et *δμολ.* (atque *ἀντιλ.*) ut cernatur, non solum provocamus ad ea quae supra ¹⁾ observavimus, sed etiam ad locos sequentes, quibus luce clarius idem conspicuum sit: Rom. 5 : 5 : *ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν*, 8 : 38 sq. : *οὔτε θάνατος οὔτε ζωή, οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχαί, οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς κτλ.*, 11 : 33 : *βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ*, 16 : 25 sqq. : *τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου καὶ τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰώνιοις σεσιγημένου, Φανερωθέντος δὲ νῦν κτλ. (μόνον σοφῶ Θεῶ)*; iis addenda sunt ex sola altera epist. ad Cor. : 2 : 14, 4 : 17, 57, 5 : 1, 6 : 4—8 (v. 7 κατ' ἐξοχῆν), 8 : 2.

Postremo rediens ad nomina illa cum genitivis facile ostendero ea satis frequentia apud PAULUM appellari posse, dummodo laudaverim quae supra ²⁾ exstant: „Obvia maxime est apud PAULUM — hunc ergo auctorem in mentem revocat — conjunctio duorum triumve genitivorum quorum alius alium regit: Rom. 2 : 4 : *ἡ τοῦ πλοῦτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καταφρονεῖς*; 11 : 33” etc.

1) Pag. 78 sq. : „Inter spurios, ut ita dicam, (pleonasmus) non desunt ejusmodi, qui re ipsa ad linguae Paulinae idioma sunt referendi. Quales temere ficti pleonasmī, partim ergo utpote apud PAULUM tantum obvii Paulini dicendi, partim etiam extra Novum T. usurpati” etc.

2) Pag. 15. — Caeterum tales genitivos saltem aliquid probare puto, quamvis vere scribere mihi videtur VAN MANEN (Over de echtheid van 1 Thess. p. 125) : „Met KOCH in de opeenstapeling der genitivi een voortreffelijke getuigenis voor de echtheid des briefs te zien, komt ons bedenkelijk voor.”

V. 6. Ex proxime dictis sponte apparet, immerito WILKIIUM notam inusisse formulae, in hoc versu obviae: εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, quae scilicet, utpote referenda ad nomina illa abstracta cum genitivis, PAULO esset insolita. Idem valere de scrupulo WETTI eadem vocabula tanquam pleonasmum improbantis, ipsa res docet. Contra, haec omnia probare epistolae authenticam linguae ratione habita, modo etiam vidimus. Quae igitur quum satis absoluta sint, haec quidem hactenus! Idem praedicandum esse de constructione illa verbi cum nomine conjugato: τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἐχρητίωσεν, effici potest ex iis quae ad verum tertium observavimus. Reliquum autem est ut disseram de dicendi quadam ratione, insuper obvia deinde v. 7, 9, 10, 19, nec non 3 : 5, 11, „concatenatione” uti dicunt. Qualem hujus epistolae dictionem, PAULO abrogatam a WETTIO ¹⁾, e contrario si recte accipitur non posse non valde usitatam esse apud PAULUM ²⁾, facile intelligimus, uti ex ipsis de colore linguae Paulinae sententiis quas varii tulerunt auctores: WINER ³⁾, ALEX. BUTTMANN ⁴⁾, v. HENGEL ⁵⁾,

1) Probe observat NIERMEYER (ll. p. 432): „duidelijk zijn het opvolgende, in natuurlijk verband zich opdringende denkbeelden, en zulk eene „aanknooping” is gewoon bij den Apostel.”

2) HARTING (ll. p. 259 sq.) idem indicans vere haec affert: „PAULUS zoekt zijn onderwerp niet te bewijzen, maar zijne lezers in geestdrift daarvoor te ontvonken. (zoo)dat de schrijver zijne gedachten daarheen laat vloeijen, zoo als zij in hem zijn opgeweld, zonder zich om eene hoogere orde of logische eenheid te bekommeren.”

3) Ll. p. 500.

4) Ll. p. 331: „PAULUS, dem sich in Folge des Gedankenreichthums und Fülle des Herzens die Sätze oft zu ganzen Seiten ausdehnten, so dass” etc.

5) Verhandeling over den invloed der karakters etc. p. 24: „Zijne ziel was niet van ééne, maar van vele gedachten te gelijk vervuld, die als pijlen door dezelve heenkruisten. Zij werden bij hem de eene

WILKE ¹⁾, MAYERHOFF ²⁾, etiam ex supra (p. 13) scriptis : „Imprimis est Paulinae scribendi methodi, varias inter se conjungere sententias repetito pronomine relativo, etiamsi hoc pronomen attineat ad diversa subjecta.” Rebus ita comparatis, non possum non concludere insignem exstare similitudinem; quae quidem similitudo, quum non lexicon spectet sed grammaticam, ita se habet ut quam minime sit negligenda.

V. 7. Duo monenda praemitti possent — de verbo cum praepositione *ἐν* et de „concatenatione” —, sua utrumque ratione probans hujus epistolae idioma PAULO tribuendum esse; quae vero quum antea (v. 4, 6) jam absoluta sint, repetantur non necesse est. Neque repetam quae de appositione, conspicua in: *ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων*, supra (v. 3) jam diximus. De vocabulo *ἀπολύτρωσις* autem dicendum est, quamvis aliquatenus Paulinum dicendum, nihilominus non tale esse quod in censum veniat, utpote non tantum obvium quoque apud LUCAM, sed etiam prorsus eadem signifi-

onmiddelijk uit de andere geboren, verdrongen elkander, vóór zij geheel gevormd voor zijnen geest stonden en lieten hem geene rust over om aan de inkleeding te denken.”

1) Ll. p. 274: „Wenn er also gleichwohl Sprünge macht, und die Rede schnell abbricht, wie er dies allerdings sehr oft thut, so” etc. Vid. quoque supra p. 103 : 5) laudata.

2) Der Brief an die Colosser. p. 28: „Wenn sich beim PAULUS Gedanke auf Gedanke drängt, Einzelnes in der letzten Entwicklung zu anderem Neuen Veranlassung giebt, und die Rückkehr zu dem Hauptgedanken deshalb häufig sehr entfernt und mit Vernachlässigung der grammatischen Construction geschieht; wenn” etc. Ll. p. 42 sq.: „wir erklärten diese paulinische Form aus einem Drange und einer Fülle der Gedanken. Der Styl des PAULUS ist daher ein verwickelter, schwer zu verfolgender; denn mehrere Nebengedanken folgern sich aus Hauptgedanken, und erst nach ihrer Entwicklung wird der Hauptgedanke wieder aufgenommen und weiter geführt.”

catione atque hic positum Hebr. 9 : 15. Tamen aliquid accessionis est rei: incidimus hoc versu in substantivum *πλοῦτος* cum genitivo objectivo ¹⁾. Quae quidem constructio haud uno nomine est notabilis. Nam accipit *πλοῦτος* sane etiam alibi in Novo T. genitivum, sed objectivum extra *δμολ.* Paulina et epist. ad Col. nonnisi hoc loco; accedit quod quae spectatur formula, *πλοῦτος τῆς χάριτος*, non sit repetita quaedam ex iis *δμολ.* — qualis quum esset, magis probabile foret fieri potuisse ut aliquis imitatus esset PAULUM —, sed mutato vocabulo eadem constructio ²⁾ atque ibi; praeterea non semel tantum, sed bis saltem occurrit in his litteris: mutato verborum contextu insuper 2 : 7, cui aliquatenus annumerari possunt 1 : 18, 3 : 16, ubi scilicet aequae ac Rom. 9 : 23 *πλοῦτος τῆς δόξης* legitur.

V. 8. Iterum nonnulla varii generis observari possent — *πᾶς* sine articulo = *quam maximus*, verbum cum praepositione *ἐν*, usus synonymorum — suo quaeque modo probantia epistolae idioma PAULO esse tribuendum; iterum autem omittenda sunt, utpote supra (v. 3, 4) jam exposita. Minus probans observatio primo ad spectui videtur quae de vocabulo *Φρόνησις* esset addenda: hoc scilicet nomen, in *δμολ.* Paulinis nusquam adhibitum, in Novo T. nonnisi apud LUCAM cernitur. Re tamen prope inspecta, docemur contra, idem nihilominus aliquid probare. Videlicet praeter hunc sane unicus apud LUCAM est locus quo *Φρόνησις* exstat, ibi autem alia est significatio; sensus vero qui plane quadrat ille est, quo verbum *φρονῶ* saepius in primariis illis epistolis

1) Vid. tom. I in voce.

2) Merito HARTING (II. p. 60) conferre jubet quod de hac constructione in medium attulit Anglicus PALEY (De waarheid der schriftuurlijke historie van den Ap. PAULUS etc. p. 231 sqq.).

Paulinis ¹⁾, sed caeterum in Novi T. nonnisi Act. 28 : 22 ponitur. Quae quum ita sint, hujus vocabuli pondus sponte patet. — Notatione digna, utpote comparata ita ut non fingeretur a falsario, est eorundem vocabulorum conjunctio : specto quod in hac epistola eadem verba atque in ὁμολ. Paulinis inter se junguntur; quo scilicet nomine hic in censum veniunt *πλοῦτος* et *περισεύω*, quippe quae etiam 2 Cor. 8 : 2 conjuncta sunt, nec non *χάρις* et *περισεύω*, utpote Rom. 5 : 15, 2 Cor. 9 : 8 quoque copulata.

V. 9. Missis factis „concatenatione” et verbo cum praepositone *ἐν*, utpote jam satis superque tractatis (cf. v. 7), videmus tantum de utroque vocabulo *μυστήριον* et *προτίβημι*. Illius vocabuli usus haud dubie est notandus; nam tantum tribui posse videtur falsario cuidam, si quidem hic falsarius vir fuerit naris emunctae. Ita enim nostra epistola hujus substantivi usu est ornata, ut non tantum hujus loci significatione idem offerat (3 : 3, 4, 9, 6 : 19), sed praeterea (5 : 32) significatione diversa; cui duplici sensui loci analogi in ὁμολ. Paulinis non desiderantur: hoc sensu 1 Cor. 13 : 2, 14 : 2, illo Rom. 16 : 25, 1 Cor. 4 : 1 ²⁾ (, Col. 1 : 26, 1 Tim. 3 : 9). Accedit peculiaris illa similitudo Eph. 3 : 9 inter et 1 Cor. 4 : 1: non tantum utroque loco idem vocabulum occurrit, sed etiam analogis apponuntur. Hic vero singularis est numerus, 1 Cor. (*οἰκονόμος μυστηρίων*) pluralis est; praeterea illa analogia (*οἰκονομία*: Eph.; *οἰκονόμος*: 1 Cor.), uti versu sequente apparebit, non idem spectant; quam usus rationem falsarius pro-

1) Cf. tom. I in vocis initio.

2) Cf. tom. I in vocibus *μυστήριον* et *οἰκονόμος*.

1) Quatenus differat? hic minus ad rem. Cf. i. a. v. OOSTERZEE. *Jaarboeken voor Wetensch. Theologie*. V. p. 414.

babiliter non sumsisset: tantum discrimen in imitando ei non placuisset. Qualis igitur falsarius hypotheticus si admitti nequit, PAULUS vocabuli auctor sit fere necesse est. Uti ex modo dictis jam apparet; accedit quod MAYERHOFF ¹⁾, ex tantum non omisso hoc vocabulo argumentum e silentio petens contra epistolae ad Col. authenticam, ejus colorem Paulinum haud parum urget. — Longe alia eaque brevis tantum observatio est de verbo *προτίθμι*: nusquam alibi in Novo T. ponitur praeter *δμολ. Paulina*, neque in hisce frequens est ²⁾ — igitur ex frequentia falsarius argumentum petere non potuit ut ipso uteretur —. Significatio autem hoc loco ad caeterorum locorum quadrare videtur; quibus quum adduntur Rom. 8 : 28, 9 : 11, ubi *πρόθεσις* (cf. v. 11) analogam significationem occurrit, satis patet hanc vocem prae se ferre colorem Paulinum.

V. 10. Nomen *οικονομία* non tale est quod imitandi causa ab aliquo poneretur. Quod enim, ipsum PAULO quidem consuetum, haud sine causa sensu in nostris litteris discrepare WETTIO ³⁾ visum est. Contra quem vere profecto RINCK ⁴⁾ observat: „*Οικονομία* est munus

1) Ll. p. 87: „das Wort *μισσηγρον*, ein eigentliches Lieblingswort des PAULUS und seiner Schule — denn ausserhalb dieser kommt es nur noch Matth. XIII., 11. (daraus Marc. IV. 11) vor — findet sich“ etc. Postrema autem minus recte se habere docent et Lc. 8 : 10 et Ap. 1 : 20, 10 : 7, 17 : 5, 7.

2) Cf. tom. I in voce.

3) Ad Eph. 1 : 10: „*οικονομία* ist h. und 3, 9. nicht wie sonst (3, 2.) von den Aposteln als *οικονόμος Θεού* gebraucht sondern Gott selbst wird als *οικονόμος* gedacht.“

4) Ll. p. 80 sq. — Caeterum de hoc aliisque vocabulis quibus DE WETTE tanquam PAULO insolitis notam inurit dignus est qui conferatur LÜNEMANN. De Epistolae, quam PAULUS ad Ephesios dedisse perhibetur, authenticam etc. p. 16. sq.

τοῦ οἰκονόμου ejusque ratio agendi, sive de homine (Luc. 16, 2) ac doctore christiano (1 Cor. 9, 17. Col. 1, 25) sive de Deo ejusque gratiae dispensatione (Eph. 1, 10. 3, 2, 9), usurpatur", — sed discrimen non tollitur. Neque vero hoc tollatur necesse esse, si cui videtur hoc vocabulum PAULO non esse abjudicandum, NIEMMEYER ¹⁾ ostendit. Caeterum unus est locus (3 : 2), quo sensus in vulgarem Paulinum quadrare dici potest, qui ipse autem locus, si de falsario hic sermo esse non nequit, favet sententiae litterarum linguam revera esse Paulinam. — Formula quae sequitur, τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν, iterum probabiliter non ficta esset a falsario, qui scilicet non mutasset similem formulam, quae Gal. 4 : 4 occurrit ²⁾. Caeterum Novi T. ratione habita merito Paulina est dicenda, quippe quia non tantum valde usitata est apud PAULUM talis conjunctio genitivi cum substantivo πλήρωμα, sed etiam uti vidimus Gal. 4 : 4 fere nihil differt.

ἈνακεΦαλαιῶ, utpote non eo sensu aliquatenus Paulinum dicendum, quod apud PAULUM frequens est pro rata parte, sed illo quod, apud caeteros Novi T. auctores nusquam obvium, occurrit nihilominus in epist. ad Rom. (13 : 9), neque facile imitandi causa posita videbitur, eo minus quia significatio non plane eadem est ³⁾ hoc atque laudato loco. Quae tamen significatio non tantopere discrepat, quin perhibere liceat silentio

1) Quod ad WETTI scrupulum probe NIEMMEYER (ll. p. 481) dicit: „Is het ook hem (PAULUS) niet eigen, woorden of uitdrukkingen van zijn eigen wezen of bedrijf te ontleenen en op God toe te passen?“

2) Vid. tom. I in voce πλήρωμα.

3) MEYER ad Eph. 1 : 10. „Hier aber liegt in Christo dieser einigende Hauptpunkt der Wiederzusammenfassung, welche daher nicht verbal wie Rom. I. 1., sondern real ist.“

praetereundum esse vocis usum, eo magis quia utroque loco medium positum est. — Nomen abstractum cum genitivis, „concatenatio” et verbum cum praepositione ἐν, insuper hic conspicua, vidd. supra v. 5, 6, 3.

V. 11 sq. Supra (p. 13) scripsimus: „Imprimis est Paulinae scribendi methodi, varias inter se conjungere sententias repetito pronomine relativo, etiamsi hoc pronomen attineat ad diversa subjecta.” Tota nostra epistola, maxime autem hi versus in hacce repetitione relativi colerem Paulinum prae se ferunt. Qualis idiotismus, upote grammaticam non vero lexicon spectans, quanti sit ponderis in nostra disquisitione, sponte apparet ex iis quae jam saepius observavimus. — Postremum quoque valet de usus ratione verbi ἐνεργῶ¹⁾, quod igitur itidem haud levem ob causam hujus linguae idioma PAULO addicit. De ejusdem versus vocabulo πρόθεσις monere licet: falsarius haud dubie illud non dignum habuisset quod poneret, quia non tantum saepius in Novo T. occurrit in illa formula ἄρτοι τῆς προθέσεως, sed etiam in Actis dicitur de consilio (27 : 13), nec non de decreto (11 : 23), eadem fere significatione quae hic occurrit. Tamen aliquid probari potest ex ratione qua usurpatur: videlicet et hoc loco et, ubi praeterea exstat, (Eph.) 3 : 11 de decreto divino usurpatur, quomodo in Novo T. nonnisi in epist. ad Rom. adhibetur; praeterea eadem constructio adest Rom. 8 : 28 : τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς (, 2 Tim. 1 : 9 : κατὰ ἰδίαν πρόθεσιν); postremo ex vocabulo analogo προτίθημι (cf. v. 9) luce clarius patet quantopere πρόθεσις quadret ad linguam Paulinam. Verbum cum praepositione ἐν,

1) Cf. ea quae antea (p. 23 sq.) diximus: „contra quam minime PAULUM eflugit aliquod interesse activum inter et medium verbi ἐνεργῶ: scilicet apud PAULUM subjectum efficiens in activo est personale in medio vero impersonale.”

verbum *προσπίζω* cum *εἰς* et formula *ἡ βουλή τοῦ θελήμα-
τος*, etiam in hoc versu obvia, vidd. v. 3, 5.

Observatio grammaticae ratione habita modo allata de falsario insuper probat iudicium, versus sequentis idioma PAULO esse adscribendum. Nam infinitivum cum praepositione *εἰς* substantivi loco positum, in qualem etiam hoc loco incidimus: *εἰς τὸ εἶναι*, antea (p. 33) jam novimus tanquam aliquatenus idiotismum Paulinum, videlicet ubi diximus: „quae forma dicendi adeo accepta est ori Paulino ut infinitivus cum *τοῦ* (jam quodammodo ad linguae Paulinae idioma referendus) nonnunquam posthabeatur eique cedere debeat.” Denique *προελπίζω* est *ἄπαξ λεγόμενον*, de quo vocabulo igitur in utramque partem disputare licet ¹⁾. Comparata autem formula *ἐλπίζω ἐν τινι* (1 Cor. 15 : 19) cum nostra *προελπίζω ἐν τινι*, quam minime in sententiam adducimur, hanc PAULO esse abjudicandum.

Vs. 13 sq. Formulae *εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας* (vel *τῆς εἰρήνης*: 6 : 15) et *σφραγίζω τινά τινι* (vel *ἐν τινι*: 4 : 30) ipsae apud PAULUM non exstant; cum illa autem si comparamus *εὐαγγ. τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ* (2 Cor. 5 : 5), *εὐαγγ. τῆς ἀκροβυστίας* (Gal. 2 : 7) (, *εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ*: Act. 20 : 24), cum hac *σφρ. τινά* (2 Cor. 1 : 22), *σφρ. τί τινι* (Rom. 15 : 28), nequaquam abjudicabimus dictioni Paulinae. — Versus sequentis nomen *ἀρραβών*, per se jam satis Paulinum in Novo T., ejusdem generis contextu utitur atque idem 2 Cor. 1 : 22,

1) VAN MANEN (Over de echtheid van 1 Thess. p. 137) vere scripsit: „Hoe toech zullen wij van een woord, dat slechts eenmaal voorkomt in het N. T., kunnen aantoonen of het al dan niet meermalen gebruikt is door den schrijver, die het noemt? Intusschen kunnen die hapaxlegomena tegen de echtheid van een geschrift evenmin getuigen, tenzij” etc. Cf. supra p. 93 sq.

5 : 5: non tantum enim hoc quoque loco genitivus sequitur, sed etiam ἀράβων ad idem substantivum, πνεῦμα, referendum est. Quae quum ita sini de similitudine, eaque haud ficta, sermo esse potest. Quod ad nomen περιποίησις, WERTHO visum sensu discrepare ab usitato Paulino, RINCK ¹⁾ jure ita absolvit: „Περιποίησις tribus locis 1 Thess. 5, 9, 2 Thess. 2, 14 et Hebr. 10, 39 proprium significatum acquisitionis habet, sed Eph. 1, 14 per licitam metonymiam loco τῶν περιποιηθέντων usurpatur.”

CAPUT II : 1—7.

1 Καὶ ὑμᾶς ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν καὶ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν, 2 ἐν αἷς ποτε περιπατήσατε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, 3 ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς πάντες ἀνεστράφημέν ποτε ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς ἡμῶν, ποιῶντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ ἤμεν τέκνα φύσει ὀργῆς ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, 4 ὁ δὲ Θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν

1) Ll. p. 80.— HARTING (ll. p. 276) itidem: „Περιποίησις in den zin van een bijzonder eigendom of het eigene”. — Cf. saepius laudatum סגולה de gente Judaica, et id quod affert RÜCKERT ad Eph.

1 : 14: „PAULUS liebt die Bezeichnungen, die ehemals von den Juden gegolten hatten, auf das neue Volk Gottes, das er allein noch als solches anerkannt, überzutragen; warum sollte er nicht dasselbe auch einmal τὴν περιποίησιν genannt haben?” — NIEMEYER (ll. p. 480), neque alienus ab hac sententia, tamen addit: „PAULUS zegt, dat de Heilige Geest een onderpand is onzer erfenis tot de verlossing der verkrijging, dat is, waarvan de verkrijging, namelijk der onmiddellijk vooraf vermelde erfenis, een gevolg is.”

πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἣν ἀγάπησεν ἡμᾶς, 5 καὶ ὅταν ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν συνεζωοποίησεν τῷ Χριστῷ, — χάριτί ἐστε σεσωσμένοι, — 6 καὶ συνήγειρεν καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, 7 ἵνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσιν τοῖς ἐπερχομένοις τὸ ὑπερβάλλον πλοῦτος τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρησιμότητι ἐφ' ὑμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Praemittenda est animadversio quaedam de cunctis his versibus collectim. WILKIE nempe, uti vidimus, eodem nomine hanc pericopen carpit atque tractatam illam 1 : 3—14, videlicet ob *orationem pendentem*. Quae vero quum antea (ad II.) jam absoluta sit etiam hujus pericopes ratione habita, conferantur velim quae ibi de ea attuli.

V. 1. Rationem qua adjectivum *νεκρός* hoc loco usurpatur, scilicet sensu metaphorico sq. dativo instrumentali, quam minime PAULO esse abjudicandam, satis conspicuum est comparatis Rom. 6 : 11, ubi *νεκρός* metaph. positum itidem dativum post se habet: *νεκρός τῇ ἁμαρτίᾳ*, et WINER. Gramm. p. 194, ubi dativi instrumenti varia afferuntur exempla ex ὁμολ. Paulinis (nec non ex ἀντιλ.). Falsarium autem non eo modo imitaturum esse PAULUM, sed ita ut color Paulinus magis in promptu sit omnibus, quis est qui dubitaret? — Usus synonymorum, *παραπτώματα καὶ ἁμαρτίαι*, vid. supra 1 : 4.

V. 2. Quamvis fieri possit ut praepositio *κατά* in formula *κατά τὸν ἄρχοντα* explicetur eodem pacto atque praecedens *κατά* (in formula *κατά τὸν αἰῶνα*), probabiliter tamen unicus veras sensus est *secundum voluntatem, ad libitum (alicujus)*. Quod si ita est, incidimus hic in idiotismum de quo antea (p. 40) scripsimus: „illud *κατά τινα* (secundum voluntatem alicujus) haud dubie quam maxime esse Paulinum in Novo T. et tantum non ubicunque extra.” — Genitivum *τοῦ*

πνεύματος alii hypallagen pro τὸ πνεῦμα ¹⁾, alii appositum genitivi τῆς ἐξουσίας habent, WETTIO utrumque improbante. Contra quem RINCK ²⁾ haud inepte animadvertit: „PAULUS vero cum genitivos cumulat modo priori, modo posteriori vim adjectivi dat (Eph. 1, 6. 3, 11. 16. WINER. Gr. p. 175); itaque ὁ ἄρχων τῆς ἐξουσίας est vel dominus potens vel dominans potestas; si illud, τοῦ πνεύματος appositum est grammaticale τῆς ἐξουσίαι, sed sensu ad τὸν ἄρχοντα pertinet (quasi ἄρχοντα πνευματικόν); si hoc, ὁ ἄρχων τοῦ πνεύματος est dominans spiritus et neutra ratione quisquam merito gravabitur.” Idem audiendus est ubi de praecedente vocabulo αἰών breviter ita exponit: „Αἰών non modo temporis spatium, sed etiam aetatem et vitae rationem significat Eph. 2, 2. Rom. 12, 2. 1 Cor. 2, 6. Gal. 1, 4” ³⁾. — Pleonasmus temere fictus, appositio, participium articulum habens et verbum ἐνεργῶ, praeterea hic obvia, vidd. supra 1 : 5, 3, 11.

V. 3. Quod attinet ad repetitam praepositionem ἐν

1) E. g. NIERMAYER (II. p. 463 sq.), qui haec habet i. a.: „Bevreemdend is (volgens DE WETTE) de Gen. πνεύματος. Eene onbeduidende bedenking! Het is blijkbaar eene onnaauwkeurigheid in het schrijven, die niemands kenmerkende schrijfwijze zijn kon.”

2) Ll. p. 60.

3) Ll. p. 81. Neque silentio praetereundus est HARTING (II. p. 278): „Wanneer DE WETTE, vervolgens, bij αἰών II: 2 aanteekent, dat dit woord anders „ziemlich gleichbedeutend” met κόσμος gebruikt wordt, dan geloof ik, dat Doch zeker is het, dat Eph. II: 2 (ook naar DE WETTE's eigen bekentenis) αἰών in zijne ware, eigenlijke beteekenis voorkomt, in de beteekenis, die het bij PAULUS doorgaans heeft (verg. ons eeuw)”, — nec NIERMAYER (II. p. 489, ubi conferre jubet quae de analogo wêralt [ex vetere lingua Germanica] attulit JACOB GRIMM [*Deutsche Gramm.* Band III. S. 394 u. s. w. Verg. *Deutsche Mythologie*, S. 457 u. s. w.]): „Ingeval zij (de uitdrukking ὁ αἰών τοῦ κόσμου τούτου) vrcemd was, zou zij het zijn, en in gelijke mate als bij PAULUS, bij elken schrijver.”

in formula: ἐν οἷς ἀνεστράφημέν ποτε ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκός, non tantum provocamus ad ea quae antea (1 : 3) de ea praepositione attulimus, sed etiam conferatur velim 2 Cor. 1 : 12, ubi apud idem verbum praepositio ἐν itidem repetitur, igitur probatur hanc dicendi rationem quam maxime esse Paulinum. Quae quidem similitudo talis est ut de falsario sermo esse posset; hoc tamen vetat alius locus Paulinus, Gal. 6 : 8 : ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἑαυτοῦ, nam falsario displicuisset tantum discrimen suam epistolam inter et hunc locum, — omisisset saltem substantivo σαρκός praemissum ἐπιθυμίαις. Neque addidisset falsarius, pluralem τὰ θελήματα, utpote a Paulina dictione tantum non alienum ¹⁾. — Paulinam dicendi rationem in mentem revocat genitivi ὁργῆς disjunctio a nomine regente τέκνα, quae fit per vocabulum interpositum φύσει; quamvis enim afferri possit causa ²⁾, qua motus auctor hoc ordine posuerit vocabula, nequaquam coactus erat hunc sibi sumere, si minus ipsi placeret. Neque potest non in mentem revocare notam illam formulam σκεῆν ὁργῆς (Rom. 9 : 22) haec nostra τέκνα φύσει ὁργῆς, in qua formula praeterea usus vocabuli φύσει prorsus quadrat ad ejusdem vocabuli usus rationem, quae in Novo T. non nisi apud Paulum obvía est: φύσει fere = κατὰ φύσιν. — Pleonasmus temere fictus, in hoc versu quoque conspicuus, vid. supra 1 : 5.

1) Obvium est τὰ θελήματα etiam Act. 13 : 22 in oratione Paulina, sed non nisi loco quodam citato ex Vetere T. et significatione quodammodo diversa ab hujus loci sensu.

2) Cf. MEYER ad h. l., nec non WINER. p. 172 (Dageg. war Eph. 2 : 3 kaum eine andere stellung der Worte möglich, wenn nicht (ἡμεν φύσει ἢ ὁ.) ein ungebührlicher Nachdruck auf φύσει fallen sollte". Merito quidem additur kaum).

V. 4 sq. In versa quarto occurrit nonnisi *verbum cum nomine conjugato*. Nihil autem dignum videtur, quod praeterea moneatur. Neque de versu sequente plura sunt animadvertenda. Vocabulum enim *νεκρός*, quod ibi exstat, jam tactum est in versu primo. Et quod addi posset, scilicet versum quintum sq. aliis verbis similia docere atque Rom. 6 : 4 sq. et 1 Cor. 6 : 14 : nova vita hominis Christiani nititur Dei vi, quae CHRISTUM etiam vivificavit, — propositi ratione habita minus ad rem attinet.

V. 6 sq. Horum versuum uterque iterum modo paucis absolvendus est. Pleonasmus spurius, ut ita dicam, quem DE WETTE in his duabus improbat ¹⁾, vid. supra 1 : 3, ubi insuper vid. in versu sexto obvium nomen *ἐπουράνια*. — In versa altero animadvertenda sunt substantivum *πλοῦτος* cum genitivo objectivo, articulus omissus inter bina nomina, quorum unum cum praepositione alteri subest, pleonasmus temere fictus et frequens praepositio *ἐν*: vidd. supra 1 : 7, 3, 5. Vocabula *ὑπερβάλλον* et *χρηστότης* in Novo T. quodammodo Paulinae dicendi rationi sunt tribuenda, quum nonnisi in *ὁμολ.* Paulinis et passim in *ἀντιλ.* inveniantur. Itaque fore tantum reliquum esset, si quis PAULO ea tribuere nollet, ut ficta haberentur a falsario; quod tamen, quamvis de hoc praedicare liceret, de illo fieri non posset, saltem non alterutro loco hujus epistalae ubi insuper exstat. Nam praeter (Eph.) 1 : 19, ubi quemadmodum semper in *ὁμολ.* adjectivi vice fungitur, *ὑπερβάλλον* etiam adhibetur 3 : 19, et hoc quidem loco non itidem pro adjectivo ponitur, sed

1) Cujusmodi pleonasmus ornavit titulo: „überflüssige oder doch nur schmückende Formeln.“

tanquam verbum, idque cum genitivo pro usitato accusativo.

CAP. III: 13—19.

13 Διὸ αἰτοῦμαι μὴ ἐγκακῆν ἐν ταῖς θλίψεσίν μου ὑπὲρ ὑμῶν, ἣτις ἐστὶν δόξα ὑμῶν. 14 Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα ¹⁾, 15 ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται, 16 ἵνα δόξῃ ὑμῖν κατὰ τὸ πλοῦτος τῆς δόξης αὐτοῦ δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον. 17 κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, 18 ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι, ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσιν τοῖς ἁγίοις τί τὸ πλάτος καὶ μήκος καὶ βάθος καὶ ὕψος, 19 γινῶναι τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ.

Initium sumendum est a tractanda ratione qua absolvenda sit parenthesis incipiens versu secundo hujus capituli. Viri docti haud parum hac de re disputarunt, et adhuc sub iudice lis est. Perpensis autem variis sententiis nulla praestare videtur ei quae digressionem finitam habet versu decimo tertio, ita ut v. 14. demum continuaret orationem versu secundo interpellatam. Merito igitur i. a. HARLESS laudat quae THEODORETUS ad h. l. in medium affert: βούλεται μὲν εἰπεῖν ὅτι ταύτην

1) DE WETTE cum textu rec. tuetur (πατέρα) τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ELLICOTT, rejiciens, affert ad h. l.: "The interpolation of the words, though undoubtedly ancient, and well supported [DEFGKL N⁴], is rightly rejected in favour of the text [ABCN¹] by nearly all modern editors except DE WETTE and EADIE."

ὑμῶν τὴν κλήσιν εἰδώς κτλ. δέομαι καὶ ἰστέλω τὸν τῶν ἔλων Θεόν, βεβαιῶσαι ὑμᾶς τῇ πίστει κτλ. Ταῦτα πάντα ἐν μέσῳ τεθεικώς ἀναλαμβάνει (v. 14.) τὸν περὶ προσευχῆς λόγον ¹⁾. Auctor ergo v. 13. viam sibi stravit, qua v. 14. rediret, unde v. 1. profectus est.

Quae quum ita sint, reliquum est ut audiamus WETTI scrupulum contra horum versuum structuram injectum. Qui scilicet perhibet conjunctionem διὸ v. 13. ob paulo post sequentem τοῦτου χάριν vitiosum esse multumque obscuritatis afferre ²⁾. Contra quem haud male RINCK animadvertit: „Verum est, PAULUM, ut magna ingenia solent, involuto sermone saepius uti, bonos interpretis requirere eorumque sagacitatem exercere ³⁾. Nostro loco perspicuitati quantum satis consultum est, quoniam v. 14 eadem verba versiculi 1

1) HARLESS ad Eph. 3 : 1. Quibus haud inepte ELICOTT (ad Eph. 3 : 14) addit: „νοῦτου χάριν referring to the train of thought at the end of ch. II., and to the ideas parallel to it in the digression”. WINER (p. 500) tantum non eadem habet.

2) Ipsissima WETTI (ad Eph. Einleitung) verba haec sunt: „Eine solche Unterbrechung der Construction wie 3, 2—14. würde P. sich vielleicht erlaubt haben (vgl. Philem. 12.), nicht aber eine solche durch Vs. 13. verundentlichte Wiederanknüpfung”. Itaque interruptam constructionem PAULO tribui posse, DE WETTE ulro fatetur; idem praeterea sponte apparet ex iis quae supra (p. 65) scripsimus: „Quamvis autem apud PAULUM vulgo breves sunt parentheses, nihilominus longior non omnino desideratur.”

3) NIEMAYER (II. p. 434): „Als of PAULUS altijd op eene volkomen duidelijke wijze den draad zijner redenering opvatte! Wie het weet, hoe Rom. II : 12—16 de uitleggers gekweld heeft, kan er niets onpauzistisch in vinden.” — Supra p. 65 : 1) jam observavimus, operae pretium esse conferre, quantopere inter se differunt sententiae unius ejusdemque WINERI in 5. editione (p. 613) et in 6. (p. 498 sq., — ubi missa facta priore sententia parenthesis tueretur).

iterando innuitur, inceptam orationem jam procedere, versiculos 2—13 autem interjectos esse" 1).

V. 13. „Si primarium quoddam substantivum articulum habens sequuntur definitiones ex nomine cum praepositione constantes, articulo repetito addi debent..... Exceptio..... — tantum non omnino referenda ad linguae Paulinae idioma proprie sic dictum: quamvis enim exceptio distinguit PAULUM a caeteris Novi T. scriptoribus, frequens est non tantum apud illum sed etiam apud auctores extra Novum T. —, quoque occurrit, si jam nominis substantivi radix construitur cum praepositione" 2). In hujus exceptionis memoratu dignum exemplum etiam incidimus hoc loco: *ἐν ταῖς θλίψεσιν μου ὑπὲρ ὑμῶν* 3). Quod sane exemplum, quamvis non multum probat, utpote frequens quoque apud caeteros auctores Graecos, tamen alicujus est momenti ob causas facile intelligendas, ubi quaeritur de epistola ad Eph. lingua. Praeterea conferatur, ubi idem est tactum, supra 1 : 3; ibi quoque vid. verbum cum praepositione *ἐν*, hic etiam obvium.

V. 14 sq. In his versibus annominationis exemplum, *πρὸς τὸν πατέρα, ἐξ ὧ πᾶσα πατρία*, favet sententiae harum litterarum idioma PAULO esse tribuendum. Tale enim verborum schema, unicuique auctori Orientali adamatum, Paulinae dictioni quam maxime esse usitatum, et supra (p. 88 sq.) jam vidimus et WILKE 4) nos docet. Nostrum autem exemplum non falsario esse

1) RINCK II. p. 66.

2) Supra p. 7 sq.

3) MEYER ad h. l.: *ὑπὲρ ὑμῶν* ist mit Recht ohne Wiederholung des Artikels enge an *ταῖς θλίψ. μου* angeschlossen, weil man sagt *θλίβουθαι ὑπὲρ τινος* (2 Kor. 1, 6. vergl. Kol. 1, 24.).

4) Ll. p. 257: „Er (PAULUS) geht auf Wortspiele aus.“

adscribendum inde effici posse mihi videtur, quod apud PAULUM nullum inveni, unde hoc esset profectum. Qualis igitur similitudo in hac disquisitione haud parvi est momenti, eo magis utpote non ad lexicon sed ad grammaticam pertinens ¹⁾. — Formulam κάμπτω τὰ γόνατα in Novo T. plus minusve Paulinam esse dicendam, inde patet quod neque haec vocabula inter se conjuncta, neque verbum κάμπτω per se in Novo T. obvium est praeter epistolas dictas Paulinas (Rom. 11 : 4, 14 : 11, Phil. 2 : 10); tamen addendum est, hoc verbum in ὁμολ. occurrere non nisi locis ex LXX laudatis ²⁾. Hoc ipsum autem non favet sententiae falsarium esse auctorem, qui praeterea non sumsisset formulam cujus constructio ab uniuscujusque Novi T. formulae quodammodo differt. Neque falsario placuisset usus substantivi πατέρα, quippe quod in scriptis Paulinis dictis nusquam invenitur. — Verbum ὀνομάζω, in Novo T. pro rata parte satis frequens apud PAULUM, etiam hoc loco occurrere profecto tantum non nihil dicit; sed aliquid accessionis est rei: ter idem verbum in nostra epistola occurrit (praeter hunc locum 1 : 21, 5 : 3), et quidem semper eadem (passiva) forma qua ubique in ὁμολ. Paulinis, non autem alibi in Novo T. est obvium. Quod autem utrum falsario tribuendum sit nec ne, aequi iudices examinent ³⁾.

1) Cf. tom. I. p. 10, imprimis 2).

2) Rom. 11 : 4: οὐκ ἔκρυψεν γόνα τῆ Βάαλ — LXX 1 Reg. 19 : 18: πάντα γόνατα & οὐκ ἄλλασαν γόνα pro **כָּל הַכְּרָבִים**
אֲשֶׁר לֹא־קָרְעוּ —; 14 : 11 : ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ — LXX Jes.
 45 : 23 idem pro **לִי הִכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ** —.

3) Cf. de verbo ὀνομάζω tom. I. in voce. Quid proprie sibi velit, ita WINER (p. 542) tangit: „Eben so wenig darf man ὀνομάζεσθαι Rom. 15, 20... Eph. 3, 15, 5, 3. in ein blosses esse abschwächen (es

V. 16. „Eph. 1, 17. 3, 16 *ἵνα δόξη* PAULO temere vitio vertitur a DE WETTIO, quamvis optimus quisque scriptorum graecorum pari modo *ἵνα δόξη* (*δόξη* seriore formam esse nonnulli Grammatici contendunt ¹⁾) hoc sensu dixisset ²⁾ Sane constat, apud scriptores posterioris aevi usum optativi rariorem esse, etsi in N. T. haud inusitatum; attamen cum istis locis PAULUS petitionem expressurus recte *ἵνα* cum modo optandi construit, non convenit hinc suspiciones moveri. Imo PAULO posterior scriptor minus etiam optativo usus esset.” Vere haec RINCK animadvertit; quibus addit, haud exploratum esse, nusquam in Novo T. praeter litteras *ἵνα δόξη* scribi. Caeterum accedit, quod neque desideratur in his litteris usus conjunctionis *ἵνα* cum subiectivo ³⁾. — Quantopere prae se fert colorem Paulinum formula *εἰς τὸν ἕτα ἄνθρωπον* non opus est ut ostendam. Num potius tribuenda sit falsario quam ipsi.

steht sogar mit Nachdruck). Die von SCHWARZ comment. p. 719 sq. angeführten Parallelen aus Griechischer Schriftstellern für *καλεῖσθαι* oder *ἀναμάζεσθαι* st. *εἶναι* erledigen sich von selbst.”

1) MATTHIAE *Gr. gr.* p. 270. WINER p. 75 (p. 72 sq. 6. edit.) Quamquam vide PLAT. *Gorg.* p. 481. XENOPH. *Cyr.* III, 1, 35. — Operae protium est afferre, quod postea addidit WINER (p. 260): „Unnöthig ist es Eph. a. a. O. mit LCHM. und FR. Rom. III. 230. *δόξη* zu lesen, welche ion. Coniunctivform fürs N. T. nicht hinreichend verbürgt ist.”

2) PLATO *Republ.* III. p. 276. HOM. *Od.* X, 391 (*ἄφα* pro *ἵνα*), HERMANN. *ad V. er.* n. 350.

3) WINER (p. 260) acu rem tetigit: „Wo auf *ἵνα* der Optativ (nach Präs.) folgt, wie Eph. 3, 16 (wo indess sehr gute Codd. *δοξ* lesen), 1, 17., ist *ἵνα* nicht eigentlich Absichtspartikel, sondern der Satz, den es beginnt, drückt den Gegenstand des Wunsches und Gebets aus (*dass er geben möge*), und der Optativ als modus optandi ist eben deshalb gewählt s. HARLESS zu Eph. 1, 17.” — HARLESS, quod addere lubet, i. a. scribit: „Die Partikel *ἵνα* (führt) das Object, den Inhalt der Bitte u. s. w. ein”. — Cf. tom. I. in voce.

PAULO, viri docti judicent; probe autem teneatur: falsarius hypotheticus probabiliter non scripsisset εἰς τὸν ἕσω ἄνθρωπον, sed si quis PAULUM imitari voluisset, finxisset κατὰ τὸν ἕσω ἄνθρωπον (Rom. 7 : 22). — Antea (1 : 8) animadvertimus haud levis esse ponderis, si in hac epistola eadem verba atque in ὁμολ. Paulinis inter se conjungerentur; quo nomine hic in censum venit substantivum πνεῦμα et in quod paulo post incidimus ἀγάπη, quippe quae etiam copulata sunt Rom. 15 : 30: παρακαλῶ..... διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πνεύματος. — Substantivum πλοῦτος cum genitivo objectivo et spurius ut ita dicam pleonasmus, quae hic versus insuper exhibet, vidd. supra 1 : 7, 5. Vid. infra v. 19 verbum cum praepositione εἰς, insuper hic obvium, vel potius quod WILKIO hic obvium esse videtur.

V. 17 sq. In his versibus occurrunt verba κατοικῶ et ῥιζῶ, in ὁμολ. Paulinis non obvia. Haec ergo non favent sententiae falsarium esse versuum auctorem. Sed probant forte iudicium, linguae idioma PAULO esse abrogandum? Abrogandum esset, si prius esset probatum orationem illam in Areopago (Act. 17.), ubi bis exstat verbum κατοικῶ (v. 24, 26), prorsus non esse Paulinam. Quod autem ad alteram attinet, versus in quo accurrit non talis est cui facile color Paulinus abjudicaretur; ubi scilicet occurrit substantivum βάθος simili significatione atque etiam Rom. 11 : 33 adhibetur: profundum, id quod est fere supra captum ingenii humani. Pleonasmus temere fictus et usus synonymorum, insuper in hoc versu conspicui, vidd. supra 1 : 5, 4.

V. 19. Verbum cum nomine conjugato, quod WILKIO i. a. in hoc versu improbandum videtur, cf. supra 1 : 3. Itidem WILKE, carpens tanquam Paulo insolitum usum frequentem verborum constructorum cum praepositione

εις, improbat formulam: ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ. Merito autem NIERMEYER conferre jubet 2 Cor. 1 : 21: ὁ βεβαιῶν ἡμᾶς εἰς Χριστόν, 10 : 15: εἰς τὰ ἄμετρα καυχώμενοι, Gal. 3 : 17: παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν, 6 : 4: εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἔξει (, Phil. 2 : 16: καύχημα εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, 3 : 11: κατανήτω εἰς τὴν ἐξουσίαν τὴν ἐκ νεκρῶν); itaque luculenter docet, talem constructionem quam minime PAULO esse abrogandam ¹⁾. Hunc cacterum versum admodum prae se ferre colorem Paulinum luce clarius fit ubi animum attendimus ad ejus formulam ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ: haec enim formula, quemadmodum antea ²⁾ jam tactum est, dicenda est Paulina haud uno nomine. Contra usu verbi πληροῦμαι cum praepositione εἰς nullo pacto adducimur in sententiam aliquem litterarum esse auctorem, qui imitari vellet dictionem Paulinam. Magis adhuc idem valet de addito substantivo πλήρωμα, quod tamen, uti NIERMEYER indicavit, quamvis significatio hic quodammodo singularis sit, nequaquam dici potest non quadrare ad Paulinam dicendi rationem ³⁾. Alio nomine in cen-

1) NIERMEYER. II. p. 459. Eodem jure addit: «CHRISTUS en de volheid Gods zijn dus het einddoel, waartoe datgene, wat in ἀξάνεσθαι en πληροῦσθαι wordt uitgedrukt, de Christenen leiden moet. Neen, men zegge niet, dat deze uitdrukking onpaulinisch is!»

2) Tom. I. in voce ἀγάπη. Accedit non tantum vocem ἀγάπη jam quodammodo Paulinam esse dicendam in Novo T., utpote et apud JOHANNEM et apud PAULUM frequenter obviam, sed etiam ipsam dicendi formulam plane quadrare in mentem Paulinam.

3) NIERMEYER. II. p. 323 sqq., ubi fuse exponit de hujus vocabuli usus Eph. 1 : 23, qui vero locus hic in censum non venit. NIERMEYER ad h. l. haec i. a. affert: «Is CHRISTUS zelf als het ware het πλήρωμα, het afdruksel Gods; de gemeente in hare volmaaktheid gedacht, is het πλήρωμα van Hem, die, door God tot opperhoofd verheven zijnde, werkzaam is om alles in alle opzichten te vervullen. Inderdaad het denkbeeld is zoo schoon, als Paulinisch te noemen!»

sum venire vocabulum ὑπερβάλλον, vidimus supra 2 : 7.

CAP. IV : 17—19.

17 Τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ ἐν καταιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν, 18 ἐσκοτωμένοι τῇ διανοίᾳ ὄντες, ἀπηλλοτριμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πῶρασιν τῆς καρδίας αὐτῶν, 19 οἵτινες ἀπηλγυκότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ.

Si non minus ad rem attineret propositi ratione habitū initium mihi sumendum esse ab indicanda similitudine, quae cernitur argumentum hujus pericopes inter et illius, Rom. 1 : 28—31 : καὶ καθὼς οὐκ ἔδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει κτλ. Utroque loco gentiles tanquam vitiis pleni, et haec vitia tanquam peccato effecta proponuntur. Quum autem in hac disquisitione examinare non possumus, ubinam in ὁμολ. (vel in ἀντιλ.) Paulinis aliis verbis similia afferantur atque in nostris litteris, haec missa fiant et transeamus ad:

V. 17. Formula qua hic versus incipit: Τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν κυρίῳ, varii generis praebet monenda. Videlicet mox rediturus ad pronomen τοῦτο, primo loco tanquam Paulinum notare debeo illud λέγω ἐν κυρίῳ ¹⁾. Quod autem verbum λέγω non sibi relictum ponitur sed additur verbum μαρτύρομαι, inde jam aliquatenus effici

1) Cf. tom. I. in voce ἐν. Ibi exstat λέγω ἐν Χριστῷ, sed nihilominus idem probatur; imo discrimen favet sententiae falsarium non esse auctorem: num talis ita mutasset formulam illam Paulinam?

potest falsarium non esse auctorem, qui scilicet vix ita a PAULO discreparet, ut copularet haec vocabula quae nusquam apud illum conjuncta inveniuntur, quemadmodum neque λέγω et μαρτυρῶ. Caeterum quod ad talium synonymorum usum attinet, hunc nequaquam PAULO esse abrogandum supra (1 : 4) jam patuit (; locis ibi citatis addi potest 1 Thess. 4 : 1, exhibens similia synonyma iisque eadem vocabula addita: Λοιπὸν οὖν ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρηκολούμεν ἐν κυρίῳ κτλ.); quod etiam valet de usu praepositionis ἐν (vid supra 1 : 3; cf. infra 5 : 6 sqq). Itidem de forma μαρτύρομαι praedicari posse eam PAULO non esse adjudicandam, inde sequitur quod in Novo T. adhibetur non nisi Act. 20 : 26, in oratione Paulina, et Gal. 5 : 3 ¹⁾. — Dicendi formula τοῦτο οὖν λέγω (quae prorsus quadrat ad τοῦτο λέγομεν: 1 Thess. 4 : 15, praeterea) duplici modo prae se fert colorem Paulinum; quod ut conspicuum sit cum λέγω

1) Neque possum non addere, utpote in summa rem acu tangentia, nonnulla, quamvis satis multa, quae apud NIEMMEYERUM (ll. p. 250) monentur: „Wij hebben hier (1 Thess. 2 : 12) een eenigzins anderen vorm, namelijk μαρτυρεῖσθαι. Men zou het juist voor een wel schier onmerkbaaren, maar daarom des te zekerderen trek der verdiching van onzen brief kunnen houden, dat hier μαρτύρομαι met περιπατεῖν en 1 Thess. II : 12 μαρτυρεῖσθαι met dit zelfde woord vereenigd is. Doch alle verdenking wijkt bij de opmerking, dat PAULUS μαρτύρομαι en μαρτυρεῖσθαι beide en bij de uitdrukking van gelijkvormige denkbeelden gebruikt. Hand XXVI : 22 en 1 Th. II : 12 bijv., bezigt hij het laatste; Hand. XX : 28, Gal. V : 3 en Ef. IV : 17 het eerste. Dit bevestigt de echtheid. Het was karakteristiek bij PAULUS dat hij μαρτυρεῖσθαι als een Activum gebruikte (zie deze opmerking ook bij VAN OOSTERZEE, *Hand. der Apost.* bl. 239). Een verdichter had ligtelijk van dit ongewone partij kunnen trekken, terwijl hij 1 Thess. II : 12 nabootste. Dat toch het ongewone gebruik van dit woord bij Paulus niet onopgemerkt gebleven is, blijkt uit de variant op Hand. XXVI : 22 en 1 Thess. II : 12” etc.

conferatur idem verbum Rom. 12 : 3, Gal. 5 : 2, cum τοῦτο idem pronomem 1 Cor. 7 : 29: τοῦτο δὲ Φημι. Hujus vero pronominis ratione habita, id accedit quod supra ¹⁾ jam de eo in medium attulimus; de quo igitur dici potest, quamvis etiam JOHANNES i. a. ea ratione eo utitur, ipsum tamen Paulinam dicendi rationem in memoriam revocare. — Postremo de substantivo *voûs* animadvertendum est, neque ei abjudicandum esse colorem Paulinum; non tantum enim ipsa vocula *voûs* et hoc versu et v. 23 plane quadrat ad eandem voculam in *δμολ.* Paulinis ²⁾ et formae et sensus ratione habita, quum desint ejusmodi usus in Novo T. extra scripta Paulina dicta, sed etiam conjungitur cum satis similibus atque Rom. 1 : 28: *ἄδοκιμος voûs*. Simul autem ita comparatum est ut de falsario vix sermo esse possit: constructio ultimo loco ita discrepat a nostra, ut tali non facile placeret.

V. 18 sq. DE WETTE olim carpens usum verbi *ἀπαλλοτριῶ* spectavit nonnisi Eph. 2 : 12; non improbavit 4 : 18. Postea autem hoc verbum ne in illo quidem capite ei scrupulum injecit ³⁾. Caeterum hujus loci (Eph. 4 : 18)

1) Pag. 12: «Saepius — non tamen apud PAULUM unice, sed inter alios quoque apud JOHANNEM — occurrit quidam pleonasmus ut ita dicam, i. e. nonnunquam idem demonstrativum (*οὗτος*) praecedit particulas *ὅτι*, *ὅρα* etc., infinitivum vel nomen praedicati loco positum, ut sequens enunciatio majorem consequatur emphasin».

2) Vid. tom. I. in voce, ubi locis laudatis annumerandi sunt ex *ἀντιλ.*: Col. 2 : 18, 2 Thess. 2 : 2, 1 Tim. 6 : 5, 2 Tim. 3 : 8, Tit. 1 : 15.

3) NIEMMEYER (II. p. 491) de hoc verbo i. a. haec affert: «Eph. IV : 18 laat zich eenvoudig, even als II : 12, als een *verwijderd*, *vreemd* aan iets zijn verklaren, waarbij het *ἀπό* het *ἀλλότριος* versterkt, en dus het *verre* der verwijdering aanwijst. Wij houden het voor zeer gewaagd de andere beteekenis (*vervreemd zijn*) uitsluitend aan PAULUS toe te kennen».

interpretes saepius egregie falsi sunt; nec mirum: primo adspectu fere nulla explicatio inveniri potest nisi minus placens. Propius autem inspicientibus nulla nobis difficultas superest, dummodo probe teneamus qualis sit dicendi ratio; videlicet persuasum habeamus, PAULUM hic loqui, et hoc loco usum esse peculiari conjunctione ¹⁾ genitivi subjectivi Θεοῦ (significantis *vitam a Deo proficisci, oriundam*) cum ζωῆ, acque ac Θεοῦ conjungitur cum διανοίας ²⁾ Rom. 1 : 17, 3 : 3, 21, 22, 25, 26. Si igitur probe tenemus, Paulinam esse dicendi rationem, omnia apte quadrant. Neque falsarius auctor esse potest: non tantopere PAULUM gerere potuisset; quaesisset forte vocabula Paulina, sed non facile constructionem a Rom. 1 : 17 etc. transtulisset et hoc quidem aliis vocibus atque ita ut primo adspectu nemo intelligeret colorem Paulinum. Praeterea autem ad falsarium quod attinet, de eo sermonem esse vix posse jam docet hujus versus primum vocabulum. Profecto non tale est quod in Novo T. non dicendum sit Paulinum; contra conspicua est similitudo δμολ. Paulina inter et hunc locum ea in re, quod in Novo T. non nisi hic et in epist. ad Rom. incidimus in tropicum hujus verbi usum. Construendi autem ratio comparata est ita ut falsario tribuenda non videatur: quamvis enim vulgo falsarius non spectaret rationem grammaticam, haec constructio ita differt ut discrimen non lateret: Rom. 1 : 21: ἐσκοτίσθη ἡ..... καρδία, Eph. 4 : 18: ἐσκοτωμένοι (ἐσκοτισμένοι) ³⁾ τῇ διανοίᾳ. Sententiae autem horum versuum idioma Paulinum esse dicendum insuper favet

1) Alia v. e. Act. 11 : 23: ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ.

2) Cf. WINER. p. 167 sq., nec non v. HENGEL ad Rom. 1 : 17.

3) Minoris momenti discrimen! — TISCHENDORF prius legit cum A B Ath.; alterum habent D E F G K L.

usus substantivi ἀπαρσία in versu sequente, item obvii 5 : 3. Quamvis enim etiam alibi in Novo T. occurrit, unice in scriptis Paulinis dictis ponitur figurate; neque fugiat, quod tom I. in voce patet, etiam in ὁμολ. (bis) ipsum prorsus eadem significatione atque hic usurpari: 2 Cor. 12 : 21, Gal. 5 : 9, — nec non ita Col. 3 : 5.

CAP. V : 6—14

6 Μηδεις ὑμᾶς ἀπατάτω κενῶς λόγοις· διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. 7 Μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν. 8 Ἦτε γὰρ ποτε σκότος, νῦν δὲ Φῶς ἐν κυρίῳ ὡς τέκνα Φωτὸς περιπατεῖτε, — 9 ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ Φωτὸς ἐν πάσῃ ἀγαθῶσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ, — 10 δοκιμάζοντες τί ἐστὶν εὐάρεστον τῷ κυρίῳ, 11 καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε. 12 Τὰ γὰρ κρυφῆ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν αἰσχρὸν ἐστὶν καὶ λέγειν· 13 τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ Φωτὸς φανεροῦνται· πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον Φῶς ἐστίν. 14 Διὸ λέγει· Ἐγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσει σοι ὁ Χριστός.

V. 6 sqq. De his versibus neque multa neque gravia animadvertenda sunt. De secundo ne minimum quidem dicendum habeo, de primo tantum non nihil. Videlicet in hocce aliquid monendum est quod, quamvis analogum non desideratur in ὁμολ. Paulinis, tamen ipsum ibi non occurrit; ita igitur comparatum est ut nullo pacto a falsario fictum censi posset. Quo nomime in censum veniunt et verbum ἀπατάτω et nomina κενῶς λόγοις, imprimis autem verbum. Si quis scilicet PAULUM imitari voluisset sine ullo dubio pro ἀπατῶ posuisset verbum ἐξαπατῶ, quod nempe hanc ob causam falsario

hypothetico praestaret illi verbo, quod in *ὁμολ.* Paulinis occurrit et quidem satis frequenter: Rom. 7 : 11, 16 : 18, 1 Cor. 3 : 18, 2 Cor. 11 : 3 ¹⁾. — Neque de horum versuum tertio plura observanda sunt. Quod autem supra (1 : 3) jam animadversum est de frequente usu praepositionis *ἐν* non tantum in nostris litteris, sed etiam in *ὁμολ.* Paulinis, idem adhuc dicendum est de usu formulae *ἐν κυρίῳ*, eam quam maxime esse frequentem. Profecto haec formula, si non in *ὁμολ.* (nec non in *ἀντιλ.*) Paulinis itidem saepius occurreret, testaretur contra sententiam hujus linguae idioma prae se ferre colorem Paulinum. Quum autem revera saepenumero obvia sit et in *ὁμολ.* Paulinis et in hac epistola ²⁾, praeterea autem non occurrat in Novo T., Apoc. 14 : 13 excepto, sine dubio haud parum eadem formula favet iudicio in his litteris linguam esse Paulinam.

V. 9 sqq. Supra (3 : 13—19) jam tacta est parenthesis 3 : 2—14, ubi vidimus talem interruptam constructionem PAULO non esse abrogandam. Operae pretium videtur ut saltem breviter huc redeamus, videlicet paucis exponendo de usu parenthesis similiumque in nostris litteris. Antea (p. 64) scripseram: „in epistolis pro rata parte plura quam in caeteris Novo T. scriptis exstant additamenta et interruptiones, quae parentheses efficiunt;” quibus addidi (p. 65): „alibi in novo T. haud dubie non omnia desiderantur (digressiones), sed certe numero minores sunt pro rata

1) Quibus locis ex *ἀντιλ.* addi possunt 2 Thess. 2 : 3, 1 Tim. 2 : 14. Neque praeterendum est apud caeteros Novi T. auctores verbum non occurrere.

2) Cf. *ἐν Χριστῷ*: supra 1 : 3. — Formula *ἐν κυρίῳ* octies in epist. ad Eph. exstat; novies invenitur in sola epistola priore ad Cor., itidem in epist. ad Phil.

parte quam in scriptis Paulinis" 1). Neque igitur negari potest hac in re nostram epistolam referendam esse ad idioma Paulinum. Non enim desiderantur parentheses, digressiones similiaque: praeter horum versuum primum 1 : 20: *καὶ ἐκάθισεν ἐνδεξίᾳ αὐτοῦ κτλ.*, 2 : 5: *χάρτι ἔστε σεσωσμένοι*, 3 : 2—14, 4 : 8—11, 5 : 12—14, alia. Quae quum non spectent λέξεις sed rationem grammaticam, non dici possunt in hac disquisitione nullius esse momenti 2). Caeterum idem hic versus illa etiam ratione probat hanc epistolam prae se ferre colorem Paulinum, quod exhibet nomina *καρπὸς τοῦ φωτός* et *ἀγαθωσύνη*, utpote haud uno nomine Paulina dicenda 3). Idem valet de versus sequentis constructione *εὐάρεστος τῷ κυρίῳ* 4); etiam Hebr. 13 : 21 invenitur adjectivum *εὐάρεστος*, sed ibi diversa est constructio: *εὐάρεστος ἐνώπιον αὐτοῦ*. In quo versu praeterea memoratu digna sunt, quae scilicet eodem nomine in censum veniunt atque supra (3 : 16) *πνεῦμα* et *ἀγάπη*, vocabula

1) Idem HARTING (II. p. 60), conferre jubens quod de hac dicendi ratione attulit PALEY (De waarheid der schriftuurlijke historie van den Ap. PAULUS etc. p. 231 sqq.), perhibet: „Het is eene bijzonderheid van den stijl des Apostels, dat hij, bij gelegenheid als hij van het eene of andere woord gebruik maakt waardoor eene zijn gemoed treffende gedachte in hem wordt opgewekt, zijn onderwerp soms plotseling afbreekt, om, bij wijze van tusschenzin, die nevengedachte aan zijne lezers mede te deelen”.

2) HARTING (II. p. 61) affert: „Vergeeten wij niet hierbij op te merken dat de aangewezen bijzonderheid in den schrijfstijl te kennelijker voor de echtheid van den Efezerbrief schijnt te ploiten, omdat zij min of meer zinstorend is, en wij haar dus wel bij PAULUS *zelven* kunnen verwachten maar niet ol uiterst moeijelijk bij” (eene falsarius).

3) Cf. tom. I. in vocibus *ἀγ.* et *κ.* Locis allatis in voce *ἀγ.* addi potest ex *ἀντιλ.* 2 Thess 1 : 11.

4) Vid. tom. I. in voce *εὐάρεστος*. Cf. etiam Phil. 4 : 18.

δοκιμάζω et εὐάρεστος, quippe quae etiam conjuncta sunt Rom. 12 : 2. — De versu 11. in medium afferenda est nonnisi una observatio eaque minoris momenti, nihilominus favens sententiae linguae idiomae Paulinum esse dicendum. Ita se habet: formula *μᾶλλον δὲ καὶ* in Novo T. praeter hunc locum unice in epist. ad Rom. (8 : 34) occurrit, et abjecta vocula *καὶ* insuper tantum Gal. 5 : 9 ¹⁾).

V. 12 sq. Antea (3 : 13—19) attulimus: „Verum est, PAULUM, ut magna ingenia solent, involuto sermone sacpius uti, bonos interpretes requirere eorumque sagacitatem exercere.” Quod repetendum est ubi obscuritas hujus loci aliorumque WETIO ²⁾ nostram epistolam suspectam reddit. Recte autem RINCK ³⁾ praedicat: „imo vero eam (epist. ad Eph.) authenticam esse (haec loca) testantur; namque obscuritatem *Paulinam* produnt, ex brevitate dicendi et subtilitate cogitandi profectam, in qua levanda impense elaboratur, uti volumina commentariorum ostendunt.” Quae loca igitur quam minime tanquam PAULO insolita improbanda sunt. Quae autem quomodocumque se habeant, nullo pacto fieri potest ut faveant sententiae, falsarium esse

1) Alii etiam Rom. 8 : 34 omittunt particulam *καὶ*; sponte apparet hoc scrupulum injicere non posse.

2) Ipsius verba (ad Eph. Einleitung) haec sunt: „Die dem Ausleger so viel Mühe machende Undeutlichkeit mehrerer Stt., deren Grund zum Theil in der schwankenden Denkweise des Verf. liegt (5, 12 s. 15 s. 30 s. 6, 9.), darf auch mit zu den Verdachts-Gründen gezählt werden”.

3) Ll. p. 74. — Cf. etiam supra p. 128. — Neque silentio praetereundum est quod WILKE (ll. p. 39) praedicat: „dass der Schriftsteller zuweilen sich deutlich auszudrücken glaubt, während er sich undeutlich und unklar ausspricht, und dass, je lebhafteren Geistes er ist, er desto eher in den Fall kommt, sich undeutlich auszudrücken.”

auctorem. Contra vero adjectivum probat epistolae idioma revera esse Paulinum ¹⁾.

V. 14. In pericopes versu postremo duo monenda sunt, alterum spectans verbum λέγει, alterum particulam διό, utrumque suo modo probans, versum referendum esse ad idioma Paulinum. Prius ita exprimi potest: hoc loco, quemadmodum praeterea in Novi T. unice 2 Cor. 6 : 2, Gal. 3 : 16, verbum λέγει ponitur sine expresso subjecto, et quidem per ellipsin explicari debet atque subaudiendum videtur ὁ Θεός; alterum ita: particula διό, nec non frequens apud LUCAM, in Novo T. pro rata parte saepe a PAULO usurpatur ²⁾. Quae quidem eo majoris sunt momenti, quia hic neque desunt alia ita comparata ut ex iis effici posset versum abrogandum esse dictioni Paulinae. Haec igitur nunc eo nomine minus scrupulum injiciunt. Huc pertinet et ἅπαξ λεγόμενον ἐπιφαίνω et res quaedam majoris momenti. Videlicet primo adspectui forte difficilis est quaestio, quomodo PAULUS hoc loco uti potuerit (addito articulo) dicendi formula ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, dum caeteroquin omitteret articulum. Tamen quaestio non est inexplicabilis. Quidquid autem de ea sentiamus, haud dubie falsario semper hunc versum abjudicabimus. Quum enim PAULUS alioquin haberet ἐκ νεκρῶν, quomodo talis scriberet ἐκ τῶν νεκρῶν? Quod tamen ad difficultatem illam attinet: speciosior est quam verior. Diceret aliquid, si PAULUS nusquam posuisset οἱ νεκροί; diceret aliquid, si ad idioma Paulinum pertineret ἐκ νεκρῶν ³⁾:

1) Vid. tom. I. in vocc. Cf. Tit. 1 : 11.

2) Cf. supra p. 49; λέγει cf. p. 57.

3) Praeterea auctores extra Codicem S. non tantum νεκροί, sed etiam οἱ νεκροί habent. Minus recte igitur apud WINKERUM (p. 112):

quam autem hoc negent Mt. 17 : 9, Mc. 6 : 14, 16 etc., illud 1 Cor. 15 : 29, 35, 52 etc., sine dubio minoris ponderis est habenda ¹⁾).

CAP. VI : 21—24.

21 Ἴνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς τὰ κατ' ἐμὲ, τί πράσσω, πάντα ὑμῶν γνωρίσει Τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος ἐν κυρίῳ, 22 ὃν ἐπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γινώτε τὰ περὶ ἡμῶν καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν.

23 Εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. 24 Ἡ χάρις μετὰ πάντων τῶν ἀγαπήσαντων τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ.

Quae etiamnum sunt addenda, paucis moneri possunt. Spectant maxime horum versuum duos posteriores et quidem quam exhibent epistolae salutationem postremam. De duobus prioribus versibus imprimis ideo breviter exponi potest, quia ea in quae ibi incidimus magna ex parte antea jam tractata sunt; neque tamen eo nomine multa monentur in hoc

V. 21 sq. In censum venire possunt articulus omissus inter bina nomina quorum unum cum praepositione

„Auch die Griechen lassen vor diesem Worte regelmässig den Artikel aus“. Cf. ALEX. BUTTMANN. p. 78 : **).

1) Sponte igitur apparet falsario non tribui posse hunc versum. Sed alia quaestio est num effatum: Ἐγείρε ὁ καθέσθων κτλ. satis colorem prae se ferat Paulinum. Equidem prope absom a negando haec verba quadrare ad idioma Paulinum. Etiamsi autem negemus necesse esset, nihilominus eodem jure epistolae idioma PAULO tribui posset; perhibere liceret, PAULUM in hoc effato non suis sed alienis usum esse verbis.

alteri subest, formula frequenter apud PAULUM obvia ἐν κυρίῳ, pronomen demonstrativum praemissum particulae ἵνα eo consilio ut sequens enunciatio majorem consequatur emphasis, quippe quae jam tacta sunt suo quaeque loco: omissus articulus cf. supra 1 : 3, ἐν κυρίῳ 5 : 6 sqq., εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα 4 : 17, — ubi vidimus unumquidque favere sententiae harum litterarum idioma PAULO esse tribuendum. — Quamvis levioris sint momenti, addendae sunt hae duae observationes. Altera: adjectivum πιστός, ubi in ἁπολ. Paulinis voculam ἐν post se habet, non additur uti Eph. 1 : 1 (ἐν) Χριστῷ Ἰησοῦ, sed quemadmodum hoc loco (ἐν) κυρίῳ ¹⁾); si quis igitur hac formula usus esset, PAULUM imitatus esse videri posset; qua ipsa de re autem hic non facile esse sermonem docent posteriores duo versus. Altera: substantivum διάκονος, et extra epistolas dictas Paulinas saepius obvium in Novo T., nonnisi in iis scriptis usurpatur hujus loci significatione: 1 Cor. 3 : 5, 2 Cor. 3 : 6, 6 : 4, 11 : 15, 23 nec non passim in ἀπολ. (Col. 1 : 7, 23, 25, 1 Thess. 3 : 2, 1 Tim. 4 : 6).

V. 23 sq. Quod denique attinet ad postremam illam salutationem, quam DE WETTE ²⁾ carpsit tanquam Paulo insolitam, de ejus dicendi ratione idem valet quod de aliorum locorum supra ³⁾ jam saepius observavimus: falsario talem dictionem nullo pacto esse tribuendam. Contra quam minime desunt talia, quae Paulinum prae se ferant colorem. Libenter igitur facio cum

1) Cf. supra ad 1 : 1.

2) Ad Eph. 6 : 23 sq.: „Diese Grüsse zeichnen sich von den ächt paulinischen nicht bloss durch die exegetischen Schwierigkeiten, sondern auch dadurch aus, dass sie nicht direct an die Leser des Briefes gerichtet sind.“

3) Cf. l. a. quae attulimus ad 5 : 14.

RINCRIO ejusque ipsissimis utor verbis, ubi fuse hac de re agens i. a. haec affert: „Sed impostor, puto, qualemcunque formulam valedicendi PAULO surripuisset; quodsi ille locus formulam peculiaris argumenti neque ut alioquin, ad lectores ipsos directam habet, propriam manum PAULI ostendit. Cujus formulae salutandi ad calcem epistolarum non ita compositae sunt, ut variare non solerent. Non minore jure argumentari posset DE WETTIIUS contra ep. ad Rom., quae cum doxologia explicit, contra utramque ad Corinthios et posteriorem ad Thessal., quae cum unicis salutationibus alibi non obviis exeunt. Proinde illa formula in ep. ad Eph., ob novitatem PAULO non abjudicanda, dummodo nihil insit, quod a dicendi vel cogitandi ratione PAULI abhorreat, cui revera admodum convenire videtur” 1). Caeterum obscuritatis ratione habita, quae WETTIO hic scrupulum iniecit, non possum non repetere 2): „imo vero eam (epist. ad Eph.) authenticam esse (loca obscura) testantur; namque obscuritatem *Paulinam* produunt, ex brevitate dicendi et subtilitate cogitandi profectam.” — Ea quidem afferenda videbantur de salutatione illa primo adspectui profecto non Paulina. Hic

1) Ll. p. 76. Quomodo nostra formula Paulinae rationi dicendi et cogitandi conveniat, deinde auctor explicat; quorum postrema haec sunt: „Similem finem, sed negative 1 Cor. 16, 21 imposuit maledicens, si quis non amaverit dominum JESUM CHRISTUM. Idem sentit Apostolus et applicatur *Romanis* Rom. 15, 13 laetitiam et pacem in fide.”

2) Supra ad 5: 12 sq. allata. De ea obscuritate quoque dignus est qui conferatur HARTING (ll. p. 267 sq.), qui merito contra WETTII memoratam sententiam addit: „Wat echter den anderen grond van beschuldiging betreft, zoo merken wij aan dat zulks te zeer met den geheelen aanleg en de strekking van den brief te zamen hangt, dan dat wij er ons eenigzins over verwonderen zouden.” Neque praetereundus est NIEMMEYER. ll. p. 138 sqq.

autem subsistames! haec igitur hactenus! Tantum addam de utroque vocabulo *ἐν* et *ἐπιθεσια* idem valere quod etiam antea ¹⁾ monuimus.

EPICRISIS.

Reliquum est ut denique addam institutae comparationis epicrisin ²⁾. Quomodo se habeat, paucis absolvi potest: cuncta favent sententiae, linguam epistolae ad Eph. PAULO esse tribuendam. Incidi in multa hoc iudicium non negantia, egregie vero affirmantia; contra pro rata parte in pauca in contrariam sententiam adducentia ³⁾, in nulla autem prorsus improbantia, sive

1) Praepositio *ἐν* vid. supra 1 : 3. De substantivo *ἐπιθεσια* mutatis mutandis idem dicendum est quod legitur de substantivo *νεγυροίησις* supra 1 : 13 sq.; de quo non minus operae pretium est conferre LÜNEMANNUM. II., nec non NIEMAYERUM II. p. 140 : (2).

2) Non effugiat quod supra (p. 92) scripsimus: sane certior esset institutae comparationis epicrisis, si uno tenore literae essent tractatae; quod autem quum fieri nequit haec jam sufficient. Nihilominus neque huiusmodi effectus nullius pretii est habendus, si quidem ex unguibus aliquatenus leo aestimari potest.

3) Non igitur facio cum ERASMI iudicio: stylus tantum dissonat a PAULI epistolis, ut alterius videri possit, nisi pectus atque indoles Paulinae mentis hanc prorsus illi vindicaret." Caeterum quomodo explicandum sit, haud parum discriminis esse conspicuum epistolam ad Eph. inter et *ἐπιθ.* Paulina — uti etiam ELLICOTT (II. p. XI) scribit: "in style, matter und logical connexion this sublime Epistle differs considerably from that to the Galatians" —, ita dicit HARLESS (ad Eph. p. LXVI): "es erklärt sich das aus der Verschiedenheit des Inhaltes." Neque effugiant quae HARTING (II. p. 54) avertit: "dat ook in de andere brieven des Apostels een aanmerkelijk onderscheid in den geheelen uitwendigen vorm bestaat."

ficta essent a falsario, sive profecta ab alia quadam parte. Quae quum ita sint, extremam manum opusculo imponens affero supra 1) laudati LIEBERKÜHNII verba, quippe quae mutatis mutandis de mea quoque valent disquisitione: „Quare jam ita finiam totam hanc disquisitionem, ut AEMILIUM PROBUM ex injusta possessione expellendum, CORNELIUM NEPOTEM in sua restituendum censeam. Uter vero vicisse debeat, iudices aequi examinent” 2).

1) Tom. I. p. 2 sq., ubi narratur, unde petitur sit hujus disquisitionis argumentum.

2) LIEBERKÜHN. II. p. 232.

Τὸ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ.

PAULUS.

THESES.

I.

Ubi agitur de scripturae alicujus authentia, quam maxime in censum venit linguae idioma.

II.

Falsarius facile imitatur scriptoris alicujus λέξις, minus vero ejusdem rationem grammaticam.

III.

In scripturae alicujus authentia ex linguae idiomate dijudicanda, maxime vocabulorum *usus ratio*, minus *usus ipse* valet.

III.

Δικαιωθείς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ apud PAULUM est homo a Deo justus renunciatus.

V.

Rom. 3: 22, 26, Gal. 2: 16, 20, 3: 22, Eph. 3: 12, Phil. 3: 9 formula πίστις Ἰησοῦ Χριστοῦ significat *fidem in JESU CHRISTO positam, applicatam ad JESUM CHRISTUM.*

VI.

In formula ἡ ἀπολύτρωσις ἢ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ (Rom. 3: 24) nomen ἀπολύτρωσις vertendum est *liberatio* (generatim, non speciatim *redemptio*).

VII.

Dan. 7: 13 verba שְׂרָפָה כַּרְבַּל symbolice ponuntur pro *gente Judaica.*

VIII.

In explicando Rom. 12: 6 sqq. non in censum venit ellipsis, sed haec periphrasis: ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθείσαν ἡμῖν διάφορα, εἴτε προφητείαν (ἔχοντες) κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως (τῆς δοθείσης ἡμῖν), εἴτε διακονίαν (ἔχοντες) ἐν τῇ διακονίᾳ (τῇ δοθείσῃ ἡμῖν), εἴτε ὁ διδάσκων (ἔχων χαρίσματα) ἐν τῇ διδασκαλίᾳ (τῇ δοθείσῃ αὐτῷ), εἴτε ὁ παρακαλῶν (ἔχων χαρίσματα) ἐν τῇ παρακλήσει (τῇ δοθείσῃ αὐτῷ), ὁ μεταδιδούς (ἔχ. χαρ.) ἐν ἀπλότητι, ὁ προϊστάμενος (ἔχ. χαρ.) ἐν σπουδῇ, ὁ ἐλεῶν (ἔχ. χαρ.) ἐν ἰλαρότητι.

VIII.

Luc. 2: 14 non legendum est *εὐδοκία*, sed *εὐδοκίας*.

X.

Recte clariss. DOEDES (Over de Tekstkritiek des Nieuwen Verbonds. p. 374): „Daar wij den oorspronkelijken tekst willen wedervinden, behooren wij vóór alles een afschrift van den oorspronkelijken tekst in handen te nemen, en bij onze onderzoekingen ten grondslag te leggen.”

XI.

Theismus monisticus q. d., sibi constans, non potest non ruere in pantheismum.

XII.

Vere clariss. TER HAAR (Geschiedenis der Christelijke kerk, in tafereelen: 4. p. 265): „Het anabaptisme, verstandig bestuurd en geleid, had op de Hervorming allerweldadigst kunnen werken.”

XIII.

Pastoris, doctoris et oratoris munera tam arcte conjuncta sunt, ut ecclesiae Christianae antistes nullum eorum, salvis caeteris, negligere possit.

XIV.

Merito clariss. v. OOSTERZEE (Jaarboeken voor Wetensch.

Theologic. 1853. I. p. 208): „In den strijd, dien zij tegen Rome te voeren heeft, mag de Kerk het bondgenootschap van den Staat niet angstig begeeren, maar ook de tegenwerking van den Staat niet onverschillig aanschouwen. Sterk genoeg zoo zij met den Potentaat aller Potentaten een vast verbond heeft gesloten, vraagt zij in den regel van aardsche magten geen *hulp* maar, waar zij het noodig keurt, *regt*.”

XV.

Lingua epistolae ad Ephesios PAULO tribuenda est.

AAN MIJNEN BROEDER
BERNARD ALBERTUS LASONDER,

BIJ HET NADEREN ZIJNER BEVORDERING TOT

DOCTOR IN DE LETTEREN EN GODGELEERDHEID,

NA DE VOLTOEGING ZIJNER ACADEMISCHE PROEFSCHRIFTEN

OVER HET

PAULINISCH TAALEIGEN.

Heerlijk is de ure van dubbele krooning,
Die aan den eindpaal der loopbaan U heidt,
Kostlijk zij de eerkrans, uw zoetste belooning
Ziet ge in de vreugd aan uw ouders bereid.
Voegt het geen broeder, den broeder te loven,
'k Dank u geroerd met een' glimlach, een' traan,
'k Reik u mijn hand en ik wijs u naar boven,
Wat ik bedoel, heeft uw ziele verstaan!

Voorwaarts nu weer op den weg naar de waarheid,
(Reeg'lend uw tred naar de maat uwer kracht!)
Geef aan mijn' geest over 't schriftwoord de klaarheid,
Die ik als vrucht van uw vorschen verwacht!
Toch, wees bedachtzaam! o klem niet aan woorden
Angstig, als waren zij alles, u vast;
Luister wanneer u met hooger accoorden,
't Ruischen des heiligen geestes verrast!

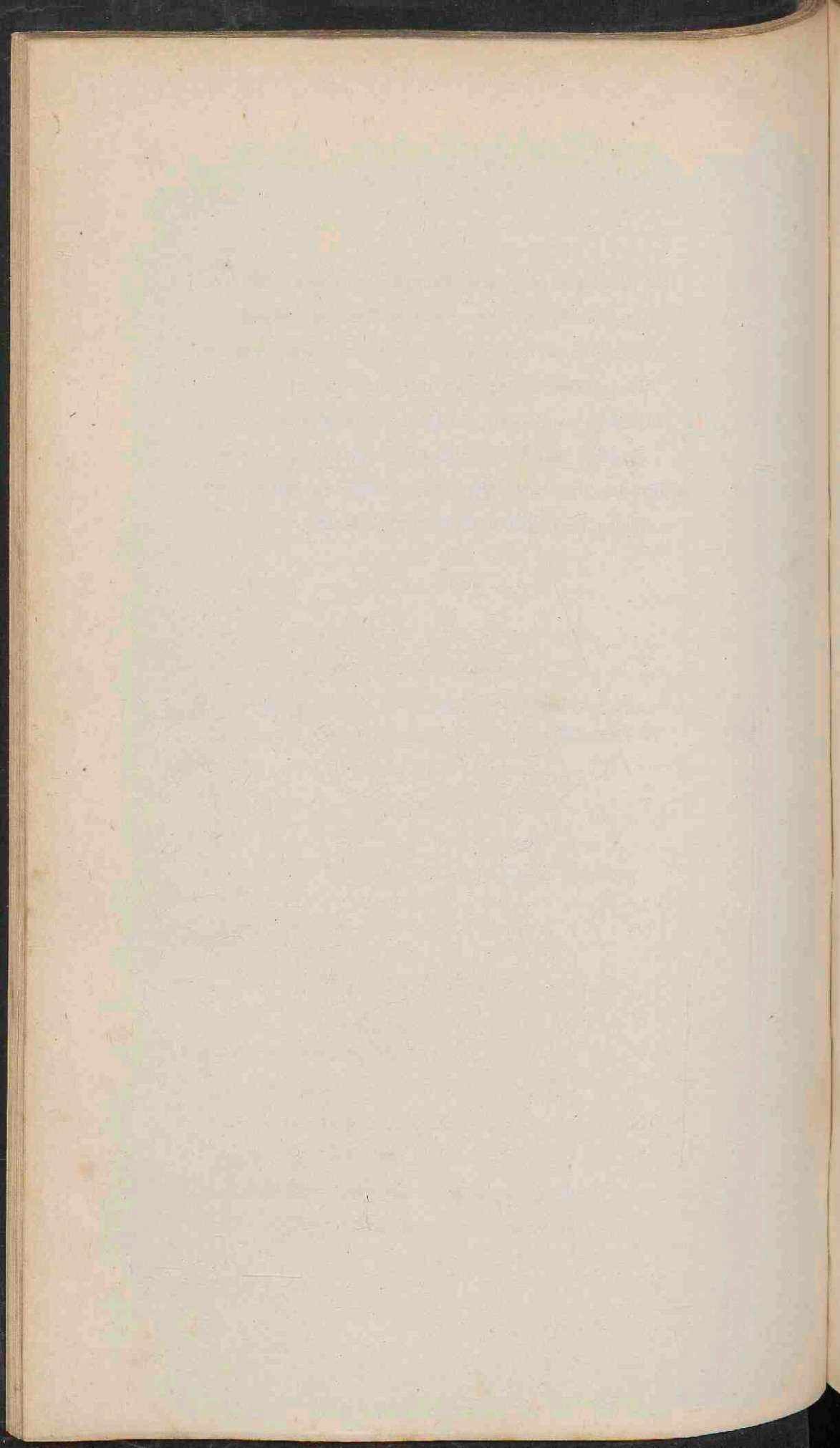
Ja van den geest, die een' PAULUS doorgloeide,
Schenk' u de Heer uit Zijn volheid een deel,
Dan, wien der wereld bekoring ook boeide,
Zijt gij des Heeren, — als PAULUS, — geheel!
Zijn Evangelie, o wil het bewaren,
Man'lijk verweren met woord en met daad;
Blijve 't uw rotssteen in 's levens bezwaren,
CHRISTUS uw Trooster, uw Licht en uw Raad!

Staande op dien rotsgrond, behoudt gij 't geloove,
Schaamt voor de blijmaar des kruises u niet;
Wien ook de twijfling zijn zielsrust ontroove,
Niet wie, als PAULUS, op Golgotha ziet!
Staande in de vrijheid torscht nimmer uw ziele
Zwoegend het dwangjuk van stelsel of leer;
Wie er ook slaafs voor een menschenwoord kniele,
PAULUS' discipel alleen voor den Heer!

Ga dan blijmoedig, met PAULUS voor oogen,
Ga, wordt een Dienaar van 't Goddelijk Woord,
Zoek niet u zelve, zoek Hem te verhoogen,
Jezus, den Vriend wien uw harte behoort.
't Godsrijk verbreiden, is dáárheen uw streven,
Ernstig, volhardend, belangloos gericht, ...
Broeder, dan oogst gij als vrucht van uw leven:
Zielen te voeren naar 't eeuwige Licht!

Loenen a/d Vecht,
12 Juni 1866.

E. H. LASONDER.

ERRATA.

TOMUS I.

7	pag.	13	lin.	sup.	vivorum	I. virorum.
"	"	3	"	inf.	arat	" erat.
8	"	11	"	sup.	ipsa	" ipsae.
11	"	10	"	in 2)	GERDORF	" GERSDORF.
15	"	1	"	sup.	doceant 1);	" doceant 1),
18	"	2	"	in 1)	observatione	" observationes.
20	"	1	"	inf.	λέγων, ὁμοία	" λέγων ὁμοία.
26	"	12	"	"	conjugū	" conjugii.
38	"	12	"	"	; 2)	" ; Gr. et Lat. metaph.; 2).
"	"	11	"	"	38	" 38.
55	"	5	"	sup.	CRISTI	" CHRISTI.
57	"	1	"	"	dea aliqua	" de aliqua.
79	"	14	"	"	eandem	" eandem.
83	"	16	"	"	νομο γ	" νομον.
86	"	3	"	"	miserescor	" miseresco.
92	"	13	"	"	juata	" juxta.

ERRATA.

106	pag.	11	lin.	inf.	nec	»	ne.
108	»	5	»	sup.	το	»	τό.
111	»	13	»	»	ἀσθενείωνος	»	ἀσθενεία τινός.
124	»	11	»	inf.	divina	»	divinae.

TOMUS II.

4	pag.	3	lin.	in 2)	Lehrstücke.	1.	Lehrstücke.
6	»	2	»	in 1)	Graeca	»	Graeca.
15	»	8	»	inf.	πητού	»	πηλού.
16	»	1	»	in 1)	revera	»	revera.
19	»	2	»	in 1)	alicujus.	»	alicujus.
26	»	2	»	sup.	prae()ntis	»	praesentis.
30	»	3	»	in 3)	תַּחַטָּא	»	תַּחַטָּא.
36	»	4	»	sup.	usarpandorum	»	usarpandorum.
39	»	1	»	in 5)	aecusativo	»	accusativo.
40	»	1	»	in 5)	בִּירוֹ	»	בִּירוֹ.
»	»	3	»	in 4)	dabitavi	»	dubitavi.
41	»	1	»	in 3)	scrpitores	»	scriptores.
45	»	2	»	in 3)	συνδαλισθήσονται	»	συνδαλισθήσονται.
48	»	9	»	sup.	(DEVAR.): II	»	(DEVAR.) (II.
»	»	10	»	»	enunci ationem	»	enunciationem.
50	»	6	»	»	auctoradhibet	»	auctor adhibet.
»	»	4	»	in 1)	laudatum	»	laudatam.
53	»	1	»	in 1)	Codices	»	Codices.
57	»	2	»	inf.	ἄρφαβῶνα	»	ἄρφαβῶνα.
59	»	14	»	sup.	συμμαρτυροῦσας	»	συμμαρτυροῦσας.
62	»	5	»	»	§ 10	»	§ 18.
65	»	2	»	inf.	§ 63 sqq.	»	§ 63.
74	»	14	»	sup.	ἀνεξεραύνητα	»	ἀνεξεραύνητα.
»	»	2	»	in 3)	נְשִׂי	»	נְשִׂי.
75	»	2	»	in 1)	יְהִשָּׁב	»	יְהִשָּׁב.
76	»	4	»	in 1)	Erklärungen	»	Erklärungen.
»	»	1sq.	»	in 2)	paraphases	»	paraphrases.
80	»	1	»	in 4)	וְיַחֲשִׁבֵנוּ	»	וְיַחֲשִׁבֵנוּ.
92	»	1	»	in 1)	tractio	»	tractatio.
93	»	7	»	sup.	epicricis	»	epicrisis.
»	»	5	»	inf.	pertenentia	»	pertinentia.

ERRATA.

95	pag.	6	lin.	in nota prioris pag. accedit	»	accedit.
96	»	5	»	in 1) alia.	»	alia,
101	»	8	»	sup. ἀληθείας	»	ἀληθείας.
102	»	»	»	ὁμολογουμένω	»	ὁμολογουμένω.
»	»	10	»	»	»	igiter
»	»	»	»	»	»	igitur.
103	»	1	»	in 3) Hermeneutik	»	Hermeneutik.
104	»	2	»	sup. WIKH.	»	WILKH.
»	»	3	»	inf. constreundi	»	construendi.
105	»	16	»	in 1) briefen.	»	briefen.
107	»	10	»	sup. πνευματικός	»	πνευματικός.
109	»	16	»	»	»	coelem
»	»	»	»	»	»	coelum.
110	6	5sq.	»	in 1) ho-wever	»	how-ever.
»	»	4	»	in 3) caeterom	»	caeterum.
111	»	2	»	inf. obstracta	»	abstracta.
112	»	9	»	sup. nictum.	»	dictum.
»	»	10	»	»	»	verbosier
»	»	»	»	»	»	verbosior.
113	»	6	»	ἐκκέγνται.	»	ἐκκέχνηται.
115	»	3	»	in 2) dir	»	die.
»	»	4	»	»	»	deshalb
»	»	»	»	»	»	desshalb.
116	»	2	»	»	»	waarweid
»	»	»	»	»	»	waarheid.
118	»	»	»	in 4) dignns	»	dignus.
120	»	9	»	sup. colerem	»	colorem.
»	»	2	»	in 1) eflugit	»	effugit.
122	»	3	»	sup. sini.	»	sint.
»	»	3	»	inf. ἐν ταῖς	»	ἐν ταῖς.
123	»	2	»	sup. νεκροῦς	»	νεκροῦς.
»	»	5	»	inf. veras	»	verus.
126	»	1	»	sup. versa	»	versu.
»	»	15	»	»	»	versa
»	»	»	»	»	»	versu.
127	»	4	»	ἐγκακεῖν	»	ἐγκακεῖν.
128	»	2	»	inf. quamtum	»	quantum.
»	»	4	»	in 2) itaque	»	itaque.

